

Dadansoddi ar gyfer Polisi

Analysis for Policy

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

RHIF YMCHWIL CYMDEITHASOL:

12/2024

DYDDIAD CYHOEDDI:

22/02/2024

Gwerthusiad peilot incwm sylfaenol i pobl ifanc sy'n gadael gofal yng Nghymru: adroddiad blynyddol, 2023 i 2024

This document is also available in English

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.

OGI © Hawffrwynt y Goron ISBN Digidol 978-1-83577-600-1

Gwerthusiad Peilot incwm sylfaenol i pobl ifanc sy'n gadael gofal yng Nghymru: adroddiad blynyddol 2023 i 2024

Awduron: Sally Holland¹, David Westlake¹, Louise Roberts¹, Dimitris Vallis², Harriet Lloyd¹, Michael Sanders², Vibhor Mathur¹, Zoe Bezczky¹, Kate E Pickett⁴, Matthew Johnson⁵, Rod Hick⁶, Jonathan Ablitt¹, Elizabeth Schroeder³, Patrick Fahr³ and Stavros Petrou³

1. Canolfan Ymchwil a Datblygu Gofal Cymdeithasol Plant (CASCADE) Ysgol y Gwyddorau Cymdeithasol, Prifysgol Caerdydd
2. The Policy Institute, Kings College London
3. Nuffield Department of Primary Care Health Sciences, University of Oxford
4. Department of Health Sciences, University of York
5. Department of Social Work, Education and Community Wellbeing, Northumbria University
6. Caerdydd: Ysgol Gwyddorau Cymdeithasol Prifysgol Caerdydd.

Adroddiad Ymchwil Llawn: S; Westlake, D; Roberts, L; Vallis, D; Lloyd, H; Sanders, M; Mathur, V; Bezczky, Z.; Pickett, K; Johnson, M; Hick, R; Schroeder, E; Fahr, P (2024) Gwerthusiad peilot incwm sylfaenol i pobl ifanc sy'n gadael gofal yng Nghymru: adroddiad blynyddol, 2023 i 2024. Caerdydd: Llywodraeth Cymru, adroddiad GSR rhif 12/2024.

Ar gael yn: <https://www.llyw.cymru/gwerthusiad-incwm-sylfaenol-ir-rhai-syn-gadael-gofal-yng-nghymru-adroddiad-blynyddol-2023-2024>

Safbwyntiau'r ymchwilwyr yw'r farn a fynegir yn yr adroddiad hwn ac nid barn Llywodraeth Cymru o reidrwydd

Am fwy o wybodaeth, cysylltwch â:

Carly Jones

Yr Is-adran Tystiolaeth a Chefnogaeth ar gyfer Cydraddoldeb, Tlodi a Phlant

Llywodraeth Cymru

Parc Cathays

Caerdydd

CF10 3NQ

E-bost YmchwilCyfiawnderCymdeithasol@llyw.cymru

Cydnabyddiaethau

Rydym yn ddiolchgar i lawer o bobl a gyfrannodd at yr adroddiad hwn. Hoffem ddiolch yn arbennig i'r llu o weithwyr proffesiynol sydd wedi cymryd rhan mewn grwpiau ffocws a chyfweliadau, a'r rhai sydd wedi cefnogi cwblhau arolygon. Ni fyddai'r astudiaeth yn bosibl heb eu parodrwydd i rannu profiadau o'r peilot a'r ymdrechion i'w gefnogi, a diolchwn iddynt am neilltuo amser i gyfrannu er gwaethaf llwyth gwaith trwm a blaenoriaethau eraill.

Mae cefnogaeth cydweithwyr yn Llywodraeth Cymru hefyd wedi bod yn amhrisiadwy, yn enwedig y rhai yn yr Is-adran Trechu Tlodi a Chefnogi Teuluoedd a Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi. Maent wedi cydlynu'r gwerthusiad ac wedi rhoi adborth ar ddrafftiau cynharach o'r adroddiad hwn. Mae'r gwerthusiad hefyd wedi elwa o fewnbwn Linda Briheim, Susanna Larsson ac Emma Hoskings yn Coram Voice, a'r Athro Julie Selwyn ym Mhrifysgol Rhydychen, am eu gwaith ar weithredu'r arolwg cychwynnol.

Rydym wedi cael cefnogaeth arbenigol gan nifer o gydweithwyr yn CASCADE ym Mhrifysgol Caerdydd. Helpodd Freya Elsy a Dan Latham ddatrys rhai materion fformatio a sicrhau bod yr adroddiad yn cydymffurfio â chanllawiau ymchwil gymdeithasol y Llywodraeth. Roedd Megan Nightingale yn weinyddwr prosiect o fewn y tîm ar gyfer yr astudiaeth yn ystod y flwyddyn gyntaf hon, a gweithiodd y tu ôl i'r llenni i sicrhau bod casglu data yn bosibl. Mae Rachael Vaughan ac Elaine Spayer wedi cydlynu mewnbyn ein grŵp cyd-gynhyrchu profiad byw. Mae aelodau'r grŵp wedi darparu cyngor gwerthfawr drwy gydol y prosiect hyd yma, ac edrychwn ymlaen at barhau i weithio gyda nhw am weddill yr astudiaeth.

Yn olaf, mae'r gwerthusiad yn elwa o ddoethineb ac arbenigedd tri grŵp cynghori arall; y Grŵp Cynghori Strategol Allanol, a benodwyd gennym i'n harwain ar faterion methodolegol ac ymchwil; Grŵp Cynghori Technegol Llywodraeth Cymru o arbenigwyr allanol, a Grŵp Cynghori Ymchwil a Gwerthusiad Llywodraeth Cymru.

Tabl cynnwys

Rhestr o'r tablau	2
Rhestr o'r Ffigurau.....	3
Geirfa.....	5
1. Cyflwyniad	11
2. Methodoleg.....	18
3. Canfyddiadau: Gwybodaeth sylfaenol am dderbynwyr y peilot.....	22
4. Canfyddiadau: Theori gychwynnol y rhaglen.....	55
5. Canfyddiadau Barn gweithwyr proffesiynol o beilot incwm sylfaenol Cymru i bobl ifanc sy'n gadael gofal yng Nghymru a phrofiadau cynnar o gefnogi derbynwyr.....	65
6. Trafodaeth	84
7. Casgliadau a'r camau nesaf	86
Cyfeiriadau	87
Atodiadau 1-7: Mwy o wybodaeth ac atodiadau technegol	94

Rhestr o'r tablau

Tabl 2.1: Cymryd rhan mewn gweithgareddau casglu data ansoddol	20
Tabl 3.1. Cyfradd ymateb i'r grwpiau sylfaenol a grwpiau cofrestru yn ôl ethnigrwydd	25
Tabl 3. 2. Cyfradd ymateb rhwng yr arolwg llinell sylfaen a grwpiau cofrestru yn ôl rhyw.	26
Tabl 3.3 Lefelau iechyd cyffredinol yn ôl cyfradd ymateb ar gyfer y grwpiau arolwg llinell sylfaen a chofrestru	27
Tabl 3.4 Lefelau o anabledd hunangofnodedig drwy ymateb i'r arolygon llinell sylfaen a chofrestru.....	28

Rhestr o'r Ffigurau

Ffigur 3.1. Dosbarthiad oedran ar adeg ei gwblhau	24
Ffigur 3.2. Teimladau cadarnhaol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n llawn egni.....	30
Ffigur 3.3. Teimladau cardarhnol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adroddpa mor aml yn ystod yrwythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n optimistaidd.....	31
Ffigur 3.4. Teimladau cadarnhaol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n falch.....	32
Ffigur 3.5. Teimladau negyddol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n ddig.....	33
Ffigur 3.6. Teimladau negyddol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n unig.....	34
Ffigur 3.7. Teimladau negyddol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n ofnus.....	35
Ffigur 3.8 Mesurau straen: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod y mis diwethaf maen nhw wedi teimlo nad oedden nhw'n gallu rheoli pethau pwysig.....	36
Ffigur 3.9 Mesurau straen: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod y mis diwethaf maen nhw wedi teimlo'n hyderus wrth drin problemau personol.....	37
Ffigur 3.10 Mesurau straen: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod y mis diwethaf, maen nhw wedi teimlo bod pethau'n mynd eu ffordd nhw.....	38
Ffigur 3.11 Mesurau straen: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod y mis diwethaf maen nhw wedi teimlo bod anawsterau'n pentyrru...	39
Ffigur 3.12. Lefelau hapusrwydd a deimlai pobl ifanc sy'n gadael gofal ddoe (canran) (dosbarthiad ONS).....	41
Ffigur 3.13. Lefelau bodlonrwydd bywyd pobl ifanc sy'n gadael gofal (canran) (dosbarthiad ONS).....	42
Ffigur 3.14. Lefelau teimlo'n werth chweil pobl ifanc sy'n gadael gofal (canran) (dosbarthiad ONS).....	42
Ffigur 3.15. Lefelau gorbryder a deimlai pobl ifanc sy'n gadael gofal ddoe (dosbarthiad ONS).....	44

Ffigur 3.16. Cyflogaeth, Addysg a Hyfforddiant.....	44
Ffigur 3.17. Ymatebion arolwg ynghylch a yw'r ymatebwyr yn ymdopi'n ariannol ai peidio	46
Ffigur 3.18. "Ble rydych chi'n byw?"	47
Ffigur 3.19. "Dw i'n gallu talu fy rhent ..."	48
Ffigur 3.20. "Dw i'n gallu talu fy miliau cartref..."	50
Ffigur 3.21. Gweithgareddau hamdden amser sbâr	51
Ffigur 3.22. Nifer y blynyddoedd a dreuliwyd mewn Gofal	51
Ffigur 4.1: Ciplun o gydrannau ymyrraeth, fel y gwelir yn y model rhesymeg cychwynnol	56
Ffigur 4.2: Ciplun o adnoddau mecanwaith, fel y dangosir yn y model rhesymeg peilot cychwynnol	58
Ffigur 4.3: Ciplun o ymatebion mecanwaith a chanlyniadau canolraddol, fel y gwelir yn y model rhesymeg peilot cychwynnol	61
Ffigur 4.4: Diagram model rhesymeg sy'n amlinellu llwybrau damcaniaethol ar gyfer y cynllun peilot Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru.....	63

Geirfa

Awdurdod Lleol

Mae 22 awdurdod lleol (cyngorau) yng Nghymru sy'n ffurfio'r haen llywodraeth leol etholedig ar gyfer Cymru. Maent fel arfer yn gyfrifol am ddarparu gwasanaethau gofal cymdeithasol i blant.

Cefnogwyr

Gofynnodd y tîm gwerthuso i dderbynwyr a gymerodd ran mewn cyfweiliadau neu grwpiau ffocws a oedd unrhyw un yn eu bywydau a oedd yn eu cefnogi a fyddai'n barod i siarad â'r ymchwilyr am effaith y Peilot Incwm Sylfaenol arnynt. Roedd y rhai a enwebwyd amlaf yn cynnwys eu Hymgyngorydd Personol, rhieni biolegol, darparwr gofal perthnasau neu ofalwr maeth. Mae'r cyfweiliadau a gynhaliwyd gyda 'chefnogwyr' yn canolbwyntio ar yr effaith ar y person ifanc ac felly maent yn cael eu trin ar wahân i drafodaethau gyda gweithwyr proffesiynol am eu profiadau eu hunain o'r peilot a'r effaith ar eu llwyth achosion yn gyffredinol.

Contract dim oriau

Contract rhwng cyflogwr a chyflogai sy'n galluogi'r cyflogwr i gyflogi gweithwyr achlysurol pan fydd eu hangen ac nad yw'n ofynnol iddynt addo nifer penodol o ddiwrnodau neu oriau gwaith neu unrhyw waith yn y dyfodol.

Credyd Cynhwysol (CC)

Mae Credyd Cynhwysol yn fudd-dal sy'n dibynnu ar brawf modd, sydd yn disodli ystod o fudd-daliadau a credydau treth yn y DU, gan gynnwys budd-dal tai, cymorth i bobl ddi-waith (Lwfans Ceisio Gwaith yn seiliedig ar incwm neu JSA), y rhai ar incwm is (Cymhorthdal Incwm, Credyd Treth Gwaith, Credyd Treth Plant), neu'r rhai sydd â chyflyrau iechyd neu anableddau sy'n effeithio ar faint o waith y gallant ei wneud (Lwfans Cyflogaeth a Chymorth sy'n seiliedig ar incwm neu ESA). Nid yw'n disodli budd-daliadau sydd yn helpu gyda chostau byw ychwanegol i'r rhai sydd â chyflwr neu anabledd corfforol neu feddyliol hirdymor ac i'r rhai sy'n ei chael hi'n anodd gwneud tasgau bob dydd penodol oherwydd eu cyflwr (Lwfans Byw i'r Anabl, sydd wedi cael ei ddisodli gan y Taliad Annibyniaeth Personol neu PIP). Mae Credyd Cynhwysol yn cael ei dalu'n fisol fel un swm ac mae'n cynnwys 'lwfans safonol' sylfaenol a thaliadau atodol i'r rhai sy'n bodloni meini prawf ychwanegol.

Cronfa Dydd Gŵyl Dewi

Cronfa a sefydlwyd gan Lywodraeth Cymru yn 2017 i gefnogi pobl ifanc sydd neu sydd wedi bod yng ngofal yr awdurdod lleol. Mae'n rhan o'r Grant Plant a Chymunedau. Mae'n cael ei weinyddu gan awdurdodau lleol ac fe'u hanogir i fod yn

hyblyg a chreadigol wrth benderfynu sut i'w ddefnyddio i ddiwallu anghenion pobl ifanc orau yn yr un modd ag y gallai rhieni biolegol gefnogi eu plant yn ariannol.

Cyflog Byw Gwirioneddol

Mae'r cyflog byw gwirioneddol yn gyflog sy'n caniatáu i staff ddiwallu eu hanghenion bob dydd, fel llety, bwyd a dillad. Cyfrifir y gyfradd yn ôl costau byw bryd hynny ac fe'i pennir gan gorff annibynnol.

Cynghorydd Personol / Cynghorydd Pobl Ifanc (cyfeirir ato'n aml fel PA neu YPA)

Mae Cynghorydd Personol yn gyfrifol am weithio gyda phobl ifanc sydd wedi gadael gofal yr awdurdod lleol (ac yn aml mewn cysylltiad â nhw cyn hyn er mwyn pontio mor esmwyth â phosibl o ddarparu gweithiwr cymdeithasol). Mae Cynghorwyr Personol hefyd yn cyfrannu at gynlluniau llwybr ac at sicrhau eu bod yn cael eu cyflawni'n gywir.

Cyngor ar Bopeth Cymru

Rhwydwaith o elusennau annibynnol, lleol sy'n cynnig cyngor rhad ac am ddim, annibynnol a diduedd i unrhyw un. I ddechrau, cysylltwyd y gwasanaeth â datblygiad y gwasanaeth lles cymdeithasol, ac mae'r meysydd cymorth yn cynnwys: budd-daliadau, gwaith, dyled ac arian, hawliau defnyddwyr, tai, teulu, y gyfraith a llysoedd, mewnfudo ac iechyd. Cynghorwyd y sefydliad gan Lywodraeth Cymru i ddarparu cyngor a chymorth ariannol ychwanegol i dderbynwyr y cynllun peilot Incwm Sylfaenol ar gyfer Pobl sy'n Gadael Gofal yng Nghymru drwy'r Gronfa Gyngori Sengl.

Cymorth Cyfreithiol

Mae Cymorth Cyfreithiol yn ddarpariaeth sy'n destun prawf modd i bobl na allant fforddio talu am gyngor neu gynrychiolaeth gyfreithiol yn y llys gan gyfreithiwr neu fargyfreithiwr, gan gynnwys ar loches a mewnfudo.

Cynllun Llwybr

Mae cynllunio llwybrau yn agwedd bwysig ar y newid i annibyniaeth i bobl ifanc sy'n gadael gofal, ac mae'n cynnwys drafftio cynllun ar gyfer sut y bydd yr awdurdod lleol yn cefnogi'r trawsnewid hwn. Mae cynlluniau llwybr yn cwmpasu ystod o anghenion cyfredol a rhagweledig, mewn meysydd sy'n cynnwys llety, addysg a chyflogaeth, ac iechyd a datblygiad, ac mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant 2014 (t86, pwynt 440b) yn nodi y dylai cyfathrebu â phobl ifanc fod "wrth galon" asesu a pharatoi cynlluniau llwybrau (Llywodraeth Cymru, 2014).

Dadansoddiad Cost a Budd Cymdeithasol (SCBA)

Math o werthusiad economaidd lle cyflwynir costau dadgyfuno ac ystod o ganlyniadau. Argymhellir Dadansoddiadau Cost-Canlyniadau ar gyfer ymyriadau cymhleth a allai fod â goblygiadau lluosog, ac ar gyfer ymyriadau iechyd cyhoeddus a allai fod ag amrywiaeth o fuddion sy'n anodd eu cyfuno mewn uned gyffredin.

Ffurfweddau Cyd-destun-Mecanwaith-Canlyniad (CMOs)

Rhagdybiaeth allweddol o werthuso realaeth yw y bydd y mecanweithiau y mae rhaglenni'n gweithio drwyddynt yn gweithredu'n unig os yw'r amgylchiadau'n iawn (Pawson and Tilley, 1997). Mae ffurfweddau cyd-destun-mecanwaith-canlyniad (CMOs) yn ffyrdd o ddisgrifio sut mae ymyriad yn achosi newid mewn amgylchiadau neu ymddygiad mewn rhai achosion. Gall CMOs fod yn ymwneud â rhaglen gyfan neu rai agweddau ar raglen.

Gofal maeth

Mae gofal maeth yn ffordd o gynnig cartref i blant a phobl ifanc tra nad yw eu teulu eu hunain yn gallu gofalu amdanynt. Yn ôl Maethu Cymru, mae tua 70 y cant o blant sy'n derbyn gofal oddi cartref yng Nghymru yn byw gyda theuluoedd maeth. Yn wahanol i fabwysiadu, lle mae gwarcheidiaeth gyfreithiol plant yn cael ei throsglwyddo o'u teulu biolegol, mae gofalmwyr maeth yn darparu gofal nes bod y plentyn naill ai'n dychwelyd i'w deulu biolegol, neu'n symud i rywle arall, gan gynnwys y tu allan i'r system ofal pan fyddant yn oedolyn. Gall y trefniant hwn bara am nifer o flynyddoedd.

Gwerthusiad Realydd

Dull gwerthuso sy'n cael ei ategu gan y rhagosodiad bod unrhyw ymyrraeth a gynlluniwyd i ddatrys problem gymdeithasol yn dibynnu ar wneud penderfyniadau dynol yn ogystal â ffactorau eraill i wneud iddynt weithio. Mae hyn yn golygu y gall yr un ymyrraeth a weithredir mewn cyd-destun gwahanol weithio (neu beidio â gweithio) trwy wahanol fecanweithiau ac felly mae'n cynhyrchu canlyniadau gwahanol. Yn hytrach na phennu 'effaith gyfartalog' polisi, mae gwerthusiadau realydd yn ceisio egluro beth sy'n gweithio, i bwy ac o dan ba amgylchiadau.

Incwm Sylfaenol Cyffredinol (ISC)

Taliad rheolaidd sy'n cael ei roi i bawb mewn cymdeithas i greu llawr isafswm incwm. Mae'r arian yn ddiamod gan ei fod yn cael ei dalu i bobl o dan unrhyw amgylchiadau ac nid yw'r ffyrdd y gellir ei wario yn cael eu pennu.

Llety â chymorth

Annedd ar rent lle mae'r tenant yn derbyn gofal, cymorth neu oruchwyliaeth sy'n gysylltiedig mewn rhyw ffordd â'i lety.

Pan Fydda i'n Barod

Mae 'Pan Fydda i'n Barod' yn galluogi pobl ifanc mewn gofal maeth i barhau i fyw gyda'u gofalwyr maeth ar ôl iddynt droi'n 18 oed, hyd at 21 oed, neu hyd at 25 oed os ydynt yn cwblhau rhaglen addysg neu hyfforddiant y cytunwyd arno. Fe'i sefydlwyd gan Lywodraeth Cymru yn 2015 ac mae'n debyg mewn sawl ffordd i'r cynllun 'Staying Put' yn Lloegr, neu i leoliadau 'Gofal Estynedig' yn rhyngwladol. Nid yw pobl ifanc dros 18 oed bellach 'mewn gofal' neu 'dan ofal' gan yr awdurdod lleol yn gyfreithiol, felly nid yw hyn yn cyfrif fel 'lleoliad' maeth. Yn hytrach, caiff ei ystyried yn drefniant byw ôl-18, sy'n golygu bod y person ifanc i bob pwrpas yn lletya yn y cartref a'r gofalwr yn dechnegol yn dod yn landlord y person ifanc (ac felly dim ond ar y sail hon y caiff ei dalu). Fodd bynnag, mae'r disgwyliad bod gofalwr maeth yn gofalu am blentyn a oedd wedi'i leoli gyda nhw fel pe bai'n aelod o'i deulu ei hun yn parhau i'r trefniant 'Pan Fydda i'n Barod.'

Penaethiaid Gwasanaethau Plant

Mae Penaethiaid Gwasanaethau Plant yn uwch arweinwyr sy'n gyfrifol am y Gwasanaethau Plant mewn awdurdodau lleol. Maent fel arfer yn gosod cyfeiriad strategol y gwasanaeth, yn darparu arweinyddiaeth, goruchwyliaeth, arweiniad a chefnogaeth i uwch reolwyr eraill.

Rheolwyr Tîm Gadael Gofal

Y rhai sy'n gyfrifol am y tîm o gynghorwyr personol mewn awdurdod lleol. Fel arfer, mae ganddynt gymhwyster gwaith cymdeithasol.

Syrffio soffâ

Math o ddigartrefedd, lle mae rhywun sydd heb lety parhaol yn aros dros dro gyda theulu neu ffrindiau. Mae hon yn ffurf gyffredin o ddigartrefedd ymhlith pobl ifanc.

System Wybodaeth Gofal Cymunedol Cymru (WCCIS)

System ddigidol sy'n rhoi mynediad i weithwyr cymdeithasol a gweithwyr iechyd a gofal cymdeithasol proffesiynol eraill i gofnodion iechyd a gofal cymdeithasol unigolyn.

Y Gwasanaeth Iechyd Gwladol (GIG)

Gwasanaethau meddygol a gofal iechyd a ariennir gan y Llywodraeth y gall pawb yn y DU eu defnyddio heb ofyn iddynt dalu am gost lawn y gwasanaeth. Sefydlwyd y GIG fel rhan o ddiwygiadau cymdeithasol mawr yn dilyn yr Ail Ryfel Byd. Yr egwyddorion sylfaenol oedd y dylai gwasanaethau fod yn gynhwysfawr, yn

gyffredinol ac yn rhad ac am ddim ar adeg eu darparu. Mae mwy nag un GIG yn y DU, sy'n cynnwys GIG Lloegr, GIG Cymru a GIG yr Alban.

1. Cyflwyniad

1.1. Lansiodd y peilot Incwm Sylfaenol ar gyfer Pobl sy'n Gadael Gofal yng Nghymru (y cyfeirir ato yma fel 'y peilot') ym mis Gorffennaf 2022 gyda'r taliadau cyntaf yn cael eu rhoi i dderbynwyr ym mis Awst 2022 (Llywodraeth Cymru, 2022a). Mae'r gwerthusiad o'r cynllun bellach yn ei ail flwyddyn. Dyma'r adroddiad cyntaf o'r gwerthusiad, a'r cyfle cyntaf i gyflwyno canfyddiadau sy'n dod i'r amlwg o'r astudiaeth. Bydd yn rhan o gyfres o adroddiadau blynyddol sy'n canolbwyntio ar wahanol rannau o'r astudiaeth. Bydd yr adroddiad nesaf yn y gyfres hon yn canolbwyntio ar brofiadau pobl ifanc sy'n derbyn yr incwm sylfaenol. Bydd adroddiadau diweddarach, tuag at ddiwedd yr astudiaeth, yn canolbwyntio ar ddadansoddiadau meintiol o effaith ar ganlyniadau allweddol, ac o effeithiolrwydd cost. Bydd gweithredu a chyflwyno'r peilot hefyd yn ymddangos mewn adroddiadau fel rhan o'r gyfres hon.

Trosolwg o'r peilot

1.2. Mae'r peilot yn unigryw mewn sawl ffordd, ac o'r herwydd mae wedi ennyn llawer iawn o ddiddordeb yn Y Derynas Unedig ac o amgylch y byd. Nid oes unrhyw gynllun incwm sylfaenol arall wedi rhoi taliadau rheolaidd mor fawr â'r rhai a dderbynnir gan bobl ifanc sy'n ymwneud â'r peilot, ac nid oes cynlluniau incwm sylfaenol eraill wedi bod ar agor i garfan genedlaethol o bobl sy'n gadael gofal o 18 oed am ddwy flynedd o daliadau. Mae rhagor o fanylion am natur y peilot ar gael gan Lywodraeth Cymru Peilot incwm sylfaenol ar gyfer pobl ifanc sy'n gadael gofal: trosolwg o'r cynllun | GOV.CYMRU Ond rydym yn disgrifio'n fyr agweddau allweddol y cynllun yma.

1.3. Cyn i ni drafod ymarferoldeb pwy sy'n gymwys a sut y caiff y taliadau incwm sylfaenol eu darparu, mae'n werth nodi bod y peilot yn seiliedig ar rai egwyddorion allweddol. Disgrifiwyd y rhain gan y Gweinidog Cyfiawnder Cymdeithasol, Jane Hutt AS (Llywodraeth Cymru, 2022b).

- Ni ddylai cymryd rhan yn y peilot wneud unrhyw dderbynydd yn waeth ei fyd.
- Ni ddylai fod unrhyw amodoldeb ar incwm a dderbyniwyd.
- Dylai'r un taliad gael ei dalu i bawb.
- Ni fydd y taliad yn cael ei newid hanner ffordd drwy'r peilot.

1.4. Er mwyn bod yn gymwys, rhaid i berson ifanc fod wedi derbyn gofal gan un o'r 22 awdurdod lleol yng Nghymru am gyfnod o 13 wythnos o leiaf, 1yn dechrau ar ôl eu pen-blwydd yn 14 oed ac yn gorffen ar ôl iddynt gyrraedd 16 oed. Mae'n rhaid iddynt fod yn byw yng Nghymru neu'n cael eu cefnogi fel rhywun sy'n gadael gofal gan

¹ Neu gyfnodau lluosog sy'n dod i gyfanswm o 13 wythnos o leiaf.

adran gwasanaethau cymdeithasol awdurdod lleol yng Nghymru ac yn byw mewn mannau eraill (gan gynnwys unrhyw le yn y byd).

- 1.5. Ar gyfer y rhai sy'n bodloni'r meini prawf hyn, roedd gan y peilot gyfnod cofrestru a barodd 12 mis, rhwng 1 Gorffennaf 2022 a 30 Mehefin 2023 ar gyfer pawb sydd â'u 18fed pen-blwydd yn y cyfnod hwnnw. I'r rhai a gofrestrodd, dechreuodd y taliadau y mis ar ôl eu pen-blwydd yn 18 oed ac mae'n parhau am 24 mis². Cyfanswm y taliad incwm sylfaenol yw £1,600 gros y mis, sy'n cael ei drethu ar ffynhonnell i adael derbynwyr yn derbyn swm net o £1,280 y mis. Gall derbynwyr yr incwm sylfaenol ddewis a yw hyn yn cael ei dalu mewn un trosglwyddiad misol o'r swm llawn, neu drosglwyddiadau ddwywaith y mis o hanner y swm. Gallant hefyd ddewis talu costau tai o'r incwm sylfaenol yn uniongyrchol i'w landlordiaid. Yn dibynnu ar eu hamgylchiadau unigol, efallai y bydd rhai pobl ifanc yn gymwys i gael ad-daliadau treth. Pan ddatblygwyd y polisi, yn 2021/22, roedd lefelau'r taliad yn debygol o fod yn fras yn unol â'r Cyflog Byw Gwirioneddol (Cyflog Byw Cymru, 2023) ar gyfer gweithiwr amser llawn ar y pryd. Mae'r taliadau hyn yn ddiamod, yn unol â'r ail egwyddor a grybwyllir uchod, a chyda'r syniad y dylai derbynwyr fod yn rhydd i wneud eu dewisiadau bywyd eu hunain heb orfod cymryd llwybr penodol.
- 1.6. Yn ogystal â'r taliadau incwm sylfaenol bob mis, mae'r bobl ifanc dan sylw hefyd yn gymwys i gael cymorth ynghylch cyllidebu a rheoli cyllid fel rhan o'r cynllun peilot. Yn y rhan fwyaf o awdurdodau lleol, mae Cyngor ar Bopeth Cymru yn darparu hyn, ond mae rhai awdurdodau lleol yn darparu cyngor ariannol drwy ddarparwyr eraill (gweler Atodiad 5 am ragor o fanylion). Mae'r elfen hon o'r cynllun peilot wedi'i chynllunio i gynnig cyngor a chymorth ariannol wedi'i deilwra i bobl ifanc unigol, gan gynnwys "cyfeirio a chymorth ychwanegol sy'n ymwneud â lles, addysg, gwaith, yn ogystal â chynngor ariannol ehangach" (Llywodraeth Cymru, 2022a). Fel rhan o'r penderfyniad i gofrestru ar y cynllun peilot, roedd 'cyfrifiad gwell ei fyd' dewisol ar gael i lywio'r penderfyniad hwn ac amcangyfrif a fyddai'r incwm sylfaenol yn gyfystyr â chynnydd net yn incwm person ai peidio.
- 1.7. Ni fwriedir i unrhyw agweddau ar y peilot effeithio ar eu cymhwysedd ar gyfer y gwasanaethau arferol ar gyfer pobl ifanc sy'n gadael gofal. Mae hyn yn cyd-fynd â'r egwyddor gyntaf a grybwyllir uchod ac mae'n adlewyrchu awydd i ychwanegu at y cymorth sydd ar gael i bobl sy'n gadael gofal yn hytrach na disodli'r ddarpariaeth bresennol. Fel pobl sy'n gadael gofal, mae pobl ifanc yn gymwys i gael amrywiaeth o wasanaethau, gan gynnwys cymorth gan 'gynghorydd person ifanc' dynodedig, sy'n

² Ac eithrio rhai a gofrestrodd yn hwyr am resymau y tu hwnt i'w rheolaeth, ac felly a ddechreuodd dderbyn taliadau yn fuan ar ôl y pwynt hwn.

darparu cyngor a chymorth un i un mewn gwahanol agweddau ar fywyd. Maent hefyd wedi'u heithrio rhag atebolrwydd y dreth gyngor, yn gymwys i gael bwrsariaethau addysg uwch a thaliadau costau byw a gallant wneud cais am grantiau ariannol drwy Gronfa Dydd Gŵyl Dewi, sy'n cael ei weinyddu gan awdurdodau lleol ochr y ochr â mathau lleol o gymorth.

- 1.8. Er bod amcangyfrifon cychwynnol o nifer y bobl ifanc y disgwylir iddynt ymuno â'r cynllun yn awgrymu y byddai tua 550 yn gymwys, mae datganiadau ystadegol diweddar gan Lywodraeth Cymru yn dangos bod hyn yn danamcangyfrif. Mae'r ystadegau hyn yn rhoi ymdeimlad o bwy sy'n ymwneud â'r peilot, yn seiliedig ar ddata gweinyddol a gesglir drwy'r broses gofrestru (Llywodraeth Cymru, 2023a). Cofrestrodd cyfanswm o 635 o dderbynwyr³ ar gau'r ffenestr gofrestru, ar 31 Gorffennaf 2023. Mae'r datganiad diweddaraf o'r set ddata honno yn tanlinellu poblogrwydd y peilot, gyda chyfradd derbyn dros dro o 97 y cant. Bydd y bobl ifanc hyn yn gymwys i gael taliadau diamod o £1,280 net⁴ bob mis⁵ am ddwy flynedd, sy'n golygu eu bod yn debygol o fod yn rhan o'r cynllun peilot am ddwy flynedd (er y gallant adael ar unrhyw adeg).
- 1.9. Mae gan y peilot strwythur llywodraethu sy'n cynnwys Grŵp Llywio, Grŵp Gweithredol, Grŵp Cynghori a Gwerthuso Ymchwil a Grŵp Cynghori Technegol Annibynnol (TAG). Mae'r grwpiau hyn yn cynnwys gweision sifil ac arbenigwyr annibynnol, a'u swyddogaeth yw rhoi cyngor i Lywodraeth Cymru ar eu cynllun a'u darpariaeth peilot. Yn ogystal, mae gan y gwerthusiad grŵp cynghori ar wahân, sy'n cynnwys arbenigwyr o wahanol feysydd astudio academiaidd ac ymarfer proffesiynol. Mae'r grŵp hwn yn cyfarfod bob dwy flynedd.

Trosolwg o'r gwerthusiad

- 1.10. Dechreuodd y gwerthusiad ym mis Tachwedd 2022 a bydd yn dod i ben yn 2027. Mae sawl agwedd ar y peilot o fewn cwmpas y gwerthusiad. Byddwn yn mesur ei effaith yn y gwahanol feysydd o fywydau derbynwyr yr ydym yn manylu arnynt isod. Byddwn hefyd yn archwilio sut mae'r cynllun yn cael ei weithredu, agweddau a phrofiadau rhanddeiliaid allweddol dan sylw, a chost-efeithiolrwydd y peilot o

³ Yn dilyn cyhoeddi'r data monitro gan Llywodraeth Cymru ym mis Medi 2023 (Llywodraeth Cymru, 2023b), nodwyd chwe pobl wnaith ymuno'r peilot yn hwyr gan arwain at ffigurau diwygiedig o 641 o gyfranogwyr peilot.

⁴ Mae hyn yn cael ei drethu ar y ffynhonnell, o daliad gros o £1600 y mis. Bydd rhai derbynwyr yn gymwys i gael ad-daliad treth yn dibynnu ar enillion trethadwy eraill, fel enillion o gyflogaeth.

⁵ Gall derbynwyr ddewis derbyn y taliad mewn un trosglwyddiad misol neu wedi'i rannu rhwng dau drosglwyddiad y mis.

safbwyntiau'r sector cyhoeddus a chymdeithasol. Mae'r cwestiynau ymchwil canlynol yn ymdrin â'r agweddau gwahanol hyn ar y cynllun:

- Cwestiwn Ymchwil 1: Beth yw effaith y peilot?
- Cwestiwn Ymchwil 2: A yw'r cynllun peilot yn cael ei weithredu fel y bwriadwyd?
- Cwestiwn Ymchwil 3: Sut mae'r peilot yn cael ei brofi?
- Cwestiwn Ymchwil 4: Sut mae'r peilot yn cyd-fynd â'r cynnig cyffredinol ar gyfer pobl ifanc sy'n gadael gofal yng Nghymru?
- Cwestiwn Ymchwil 5: Pa mor gost-effeithiol yw'r peilot?

1.11. Blaenoriaeth yn ystod blwyddyn gyntaf y gwerthusiad oedd paratoi protocol ar gyfer yr astudiaeth⁶. Mae hyn yn disgrifio ein dull o ateb y cwestiynau hyn yn fanylach. Mae hefyd yn cynnwys crynodeb mwy helaeth o gefndir y peilot, trafodaeth ar ymchwil flaenorol ar y pwnc, a'r heriau a'r cyfyngiadau sy'n ein hwynebu wrth gynnal yr astudiaeth hon.

1.12. Mae'r gwerthusiad wedi'i gynllunio o amgylch pum maes craidd o'r enw 'pecynnau gwaith.' Mae'r rhain yn cael eu crynhoi'n fyr fel a ganlyn:

a. Cyd-gynhyrchu

Mae cydgynhyrchu yn sail i'r astudiaeth ac mae dulliau cyfranogol yn bwydo i mewn i'r dyluniad a chasglu data. Mae grŵp o oedolion ifanc sydd â phrofiad o ofal, sy'n byw mewn amrywiaeth o sefyllfaoedd addysgol, cyflogaeth a thai, yn cwrdd yn rheolaidd i roi cyngor. Eu rôl yw cyd-greu cwestiynau ymchwil, offerynnau casglu data, ystyried cwestiynau moesegol a dadansoddol a chynghori ar oblygiadau polisi ac ymarfer. Mae saith cyfarfod o'r fath wedi'u cynnal hyd yma, gan gynnwys 6-10 o bobl ifanc ym mhob cyfarfod, ac mae cyngor y grŵp wedi llywio penderfyniadau allweddol yn sylweddol. Mae enghreifftiau o newidiadau a phenderfyniadau a wnaed ar y cyd â'r grŵp hwn yn cynnwys pa fesurau arolwg i'w dewis, cwestiynau grŵp ffocws i gynghorwyr pobl ifanc a newid i'r drefn i ganiatáu i bobl ifanc gymryd rhan mewn cyfweiliadau ansoddol mewn parau neu grwpiau bach, yn hytrach nag yn unigol, os ydynt yn dewis gwneud hynny.

b. Gwella theori

Mae'r astudiaeth yn werthusiad sy'n seiliedig ar theori, ac (gweler adran 2.9 o'r adroddiad hwn) mae'n defnyddio technegau a gafodd eu llywio gan werthusiad realydd (Chen, 2014; Pawson, 2013; Pawson and Tilley (1997)). Mantais y dull hwn

⁶ Mae'r papur protocol yn cael ei adolygu mewn cyfnodolyn academiaidd ar hyn o bryd.

yw ei fod yn addo cipolwg ar sut a pham y gallai'r peilot gael yr effeithiau a fwriadwyd ar gyfer gwahanol bobl sy'n gysylltiedig neu beidio.

c. Gwerthuso effaith

Mae effaith y peilot yn cael ei fesur ar sawl canlyniad, fel y gallwn weld ym mha ffyrdd a faint o effaith y mae'n ei chael ar bobl ifanc dan sylw. Mae canlyniadau diddordeb y peilot, a nodwyd ar y cychwyn gan Lywodraeth Cymru, yn perthyn i'r categorïau canlynol:

- (1) lles
- (2) llythrennedd/ diogelwch ariannol
- (3) cydlyniant/ ymgysylltu cymunedol
- (4) effeithiau tlodi
- (5) mynediad i farchnadoedd llafur ac addysg
- (6) gwirfoddoli a sgiliau bywyd
- (7) iechyd corfforol a meddyliol.

d. Gweithredu a gwerthuso prosesau

Mae'r llinyn hwn yn canolbwyntio ar sut mae'r peilot yn cael ei weithredu, ei ddarpariaeth barhaus, a sut mae'r cynllun yn cael ei brofi a'i weld gan y rhai dan sylw. Archwiliodd hefyd, o fewn y dadansoddiad hwn, sut mae'r peilot yn cyd-fynd â'r cynnig cyffredinol i bobl sy'n gadael gofal yng Nghymru, gan gynnwys croestoriadau gyda'r gwasanaethau presennol. Cafodd elfennau ansoddol y pecyn gwaith hwn eu gwella a'u hymestyn yn 2023, i gynyddu cwmpas yr astudiaeth i ddeall profiad byw pobl ifanc sy'n cymryd rhan

e. Gwerthusiad economaidd

Bydd y gwerthusiad economaidd yn ystyried a yw'r peilot yn cynrychioli gwerth am arian o ran y canlyniadau a gyflawnwyd. Ei nod yw cyfosod costau a chanlyniadau'r peilot, er mwyn llywio dadansoddiad cost a budd cymdeithasol. Estyniad o ddadansoddiad cost a budd, wedi'i addasu i ystyried y sbectrwm llawn o gostau a buddion (gan gynnwys effeithiau cymdeithasol ac amgylcheddol) a gaiff eu cyflawni gan gymdeithas gyfan oherwydd ymyrraeth neu raglen. Bydd dadansoddiad cost canlyniadau pellach yn archwilio ystod o ganlyniadau allweddol i archwilio llesiant lle mae'r data'n caniatáu, ac agweddau ar gyrhaeddiad addysgol, ymgysylltu â'r farchnad lafur a diogelwch ariannol.

- 1.13. Rhaid i bob ymchwil a wneir gan Brifysgol Caerdydd gael adolygiad moesegol. Cafodd yr astudiaeth hon ei hystyried gan Bwyllgor Moeseg Ymchwil Ysgol Gwyddorau Cymdeithasol Prifysgol Caerdydd ac fe'i cymeradwywyd ym mis Ionawr

2023 o dan y cyfeirnod SREC/323. Cymeradwywyd gwelliant, i gynnwys dulliau ansoddol ychwanegol, ar 20^{fed} Mehefin 2023. Cyn hyn, cafwyd cymeradwyaeth foesegol ar gyfer gweinyddiaeth Coram Voice o'r arolwg gan Brifysgol Rhydychen o dan y cyfeirnod CIA-22TT-149. Ystyriwyd yr astudiaeth hefyd yng ngoleuni rhestr wirio moeseg Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth (GSR).

Nodau a chwmpas yr adroddiad hwn

- 1.14. Yn yr adroddiad hwn rydym yn canolbwyntio ar ganfyddiadau sy'n dod i'r amlwg mewn tri maes o'r astudiaeth. Yn gyntaf, rydym yn nodweddu'r garfan o bobl ifanc sy'n derbyn yr incwm sylfaenol, gan ddefnyddio data disgrifiadol meintiol a gasglwyd trwy arolwg gwaelodlin y grŵp hwn, ac o ddata monitro Llywodraeth Cymru. Mae hyn yn rhan o becyn gwaith 3 – y gwerthusiad effaith – ac mae'n ymwneud â chwestiwn ymchwil 1: 'beth yw effaith y peilot?'. Fodd bynnag, ar hyn o bryd ni allwn ond adrodd ystadegau disgrifiadol am y grŵp ymyrraeth oherwydd nad yw casglu'r data cymharol sydd ei angen i amcangyfrif effaith wedi'i gwblhau eto. Felly, y ffocws yn yr adran hon o'r canfyddiadau yw disgrifio'r bobl ifanc yn gyffredinol a gosod yr olygfa ar gyfer canfyddiadau dilynol. Mewn adroddiadau yn y dyfodol, byddwn yn adeiladu ar hyn, i ddechrau trwy gymharu'r grŵp hwn, ar y gwaelodlin, â sampl gymharol o bobl sy'n gadael gofal nad ydynt yn derbyn incwm sylfaenol, ac yna drwy gymharu newidiadau dros amser ar draws y ddau grŵp gyda chymorth data dilynol. Dyma'r dadansoddiad a fydd yn ein galluogi i amcangyfrif effaith y peilot ar ganlyniadau diddordeb.
 - 1.15. Yn ail, rydym yn cyflwyno cam cyntaf ein gwaith ar theori'r peilot. Mae hyn yn berthnasol i becyn gwaith 2, ac i gwestiwn ymchwil 2: 'A yw'r peilot yn cael ei weithredu fel y bwriadwyd?' Unwaith eto, dyma'r fersiwn gyntaf o'r agwedd hon ar y gwerthusiad.. Mae'r dadansoddiad a adroddir yma yn tynnu ar lenyddiaeth a dogfennau polisi cyhoeddedig gyda'r nod o ddeall sut y gellid disgwyl i'r cynllun weithio i gyflawni ei nodau. Mewn geiriau eraill, mae hyn yn braslunio sut y bwriedir i'r peilot weithredu, er mwyn i ni asesu yn ddiweddarach pa mor agos y mae'r peilot wedi cyflawni'r bwriadau hyn, gan ddefnyddio'r data a gasglwyd trwy'r astudiaeth.
 - 1.16. Yn drydydd, rydym yn trafod y mewnwelediadau allweddol o ystod o waith ansoddol gyda gweithwyr proffesiynol sy'n ymwneud â'r cynllun. Mae hwn yn rhan o becyn gwaith 4 ac mae'n un dimensiwn o'n hateb i gwestiwn ymchwil 3: 'Sut mae'r peilot yn cael ei brofi?' Bydd dimensiynau eraill o'r cwestiwn hwn, fel sut mae'r peilot yn cael ei brofi gan bobl ifanc a'u cefnogwyr, yn destun adroddiadau pellach yn y gyfres hon.
2. Gan fod pob adran yn seiliedig ar ddull methodolegol gwahanol, mae rhan nesaf yr adroddiad hwn yn disgrifio'r dulliau a ddefnyddir i gynhyrchu pob un o'r dadansoddiadau hyn yn eu tro. Mae'r adrannau canlynol yn cyflwyno canfyddiadau o bob un o'r dadansoddiadau hyn.

2. Methodoleg

- 2.1. Er y byddwn yn defnyddio ystod o dulliau ar draws yr astudiaeth gyfan, rydym yn canolbwyntio yma ar y dulliau a ddefnyddir i gynhyrchu'r tair set o ganfyddiadau a gyflwynir yn yr adran ganlynol⁷.

Dulliau meintiol

- 2.2. Mae dwy ffynhonnell o ddata sylfaenol yn sail i'r ystadegau disgrifiadol a ddefnyddiwn i ddisgrifio'r garfan. Y cyntaf yw data'r arolwg, o'r fersiwn o'r arolwg 'Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal' a addaswyd ar gyfer y peilot. Mae'r arolwg yn seiliedig ar arolwg hirsefydlog o les pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n cael ei weinyddu gan yr elusen hawliau plant, Coram Voice, ac sy'n cael ei ddefnyddio'n helaeth gyda'r rhai sy'n gadael gofal yn Lloegr (Briheim-Crookall et al., 2020)⁸. Cyflawnwyd yr arolwg gan Coram Voice mewn cydweithrediad â Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol Cymru, trwy blatfform ar-lein o'r enw 'SmartSurvey.' Cafodd pob person ifanc gyfle i gwblhau'r arolwg yn wirfoddol wrth gofrestru. Cwblhawyd yr arolwg gan bobl sy'n gadael gofal a dderbyniodd yr incwm sylfaenol ar neu'n agos at yr amser y dechreuon nhw dderbyn yr incwm sylfaenol. Mae'r arolwg hwn yn ffurfio un pwynt amser, yn gyffredinol cyn unrhyw effeithiau'r ymyrraeth, ond fel y nodwn isod roedd llawer o ymatebwyr eisoes wedi dechrau derbyn yr incwm sylfaenol ar adeg ei gwblhau. Defnyddiwyd yr arolwg gwreiddiol 'Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal' o fis Hydref 2022, ac fe'i diwygiwyd gyda chwestiynau ychwanegol (fersiwn dau) ym mis Ionawr 2023.
- 2.3. Anfonwyd e-bost i awdurdodau lleol yn rhoi manylion, canllawiau a mynediad i'r arolwg er mwyn eu hannog i recriwtio pobl ifanc i gwblhau'r arolwg. Gan fod cyfraddau ymateb yn gymharol isel ar y dechrau, diwygiwyd y strategaeth recriwtio mewn gwahanol ffyrdd yng ngaeaf 2022. Roedd hyn yn cynnwys cynnig ffyrdd gwahanol o gwblhau'r arolwg, gan gynnwys drwy ddigwyddiadau wyneb yn wyneb a hwyluswyd gan yr awdurdodau lleol a swyddogion Llywodraeth Cymru. Roedd Llywodraeth Cymru hefyd yn cyfathrebu â phobl ifanc yn uniongyrchol, gan anfon dolenni diogel drwy e-bost a neges destun.
- 2.4. Yr ail ffynhonnell ddata yw monitro data sy'n cael ei gasglu gan Lywodraeth Cymru fel rhan o'u gwaith o weinyddu'r peilot. Cafodd hyn ei gasglu gan Lywodraeth Cymru fel rhan o'r broses gofrestru ar gyfer y peilot, ac mae'n cynnwys yr holl dderbynwyr - ac felly mae'n rhoi darlun mwy cyflawn na'r arolwg, oedd yn wirfoddol. Gofynnwyd

⁷ Gellir dod o hyd i fethodoleg gwerthuso astudiaeth lawn yn y papur protocol rydym yn rhagweld ei gyhoeddi ddechrau 2024

⁸ [Brights spots programme | Coram Voice](#)

cwestiynau amrywiol i bobl ifanc a oedd yn ymuno â'r cynllun fel rhan o ffurflen sy'n cael ei chwblhau gyda chynghorwyr eu person ifanc. Roedd y rhan fwyaf o'r cwestiynau yn ymwneud â'u nodweddion demograffig, ond cafodd rhai cwestiynau eraill, fel graddfeydd eu hiechyd, eu cynnwys hefyd.

- 2.5. Yn ogystal â'r ddwy ffynhonnell ddata sylfaenol hyn, rydym yn cyfeirio at ddata arall i dynnu cymariaethau. Dyma ganlyniadau cyhoeddedig arolwg tebyg y mae Coram Voice wedi ei gyflawni gyda phobl sy'n gadael gofal yn Lloegr⁹, ac ystadegau gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol (ONS) a Llywodraeth Cymru ar gyfer cymariaethau ehangach (Briheim et al, 2020; ONS, 2021; Llywodraeth Cymru, 2023a).
- 2.6. Fel y nodwyd uchod, bydd ein dadansoddiad meintiol ar hyn o bryd ar ffurf ystadegau cryno a disgrifiadol, profion ystadegol cymharol ffurfiol a dadansoddiad o beidio ag ymateb. Bydd y math cyntaf o gymariaethau yn archwilio a yw'r rhai na chyflawnodd yr arolwg yn systematig wahanol i'r rhai a wnaeth, a fydd yn taflu goleuni ar ba mor bell y gallai'r canlyniadau a gynhyrchwn o ddata'r arolwg fod yn berthnasol i'r garfan gyfan. Byddwn yn gwerthuso'r gwahaniaethau rhwng ymatebwyr a rhai nad ydynt yn ymateb i'r arolwg, drwy gymharu'r is-set o ymatebion gan bobl ifanc a gwblhaodd yr arolwg gyda'r data monitro, sy'n cynnwys y garfan gyfan. Mae hyn yn ein galluogi i gymharu nodweddion amrywiol sy'n gysylltiedig â'r cyfrifiad fel rhyw, iechyd cyffredinol ac ethnigrwydd, i weld a yw'r nodweddion hyn yn gysylltiedig â chwblhau arolygon.
- 2.7. Yna byddwn yn archwilio unrhyw wahaniaethau rhwng canlyniadau a fesurir o fewn sampl ymatebwyr yr arolwg a phobl eraill sy'n gadael gofal nad ydynt yn derbyn yr incwm sylfaenol. Mae hyn yn seiliedig ar ddata presennol ar bobl sy'n gadael gofal yng Nghymru a Lloegr yn ogystal â chymariaethau â'r boblogaeth gyffredinol ar gyfer y grŵp oedran penodol hwnnw.
- 2.8. Bydd y dadansoddiadau hyn yn ein helpu i benderfynu i ba raddau y mae'r grŵp o ymatebwyr yr arolwg yn wahanol i nodweddion a arsylwyd o'i gymharu ag a) derbynwyr peilot incwm sylfaenol nad oeddent yn cymryd rhan yn yr arolwg, b) poblogaeth pobl ifanc sy'n gadael gofal yn fwy cyffredinol, gan ddefnyddio arolygon blaenorol a gynhaliwyd yn Lloegr gan Coram Voice, ac c) y boblogaeth gyffredinol ar gyfer y grŵp oedran perthnasol gan ddefnyddio data'r cyfrifiad. Ar ben hynny, byddwn yn archwilio i ba raddau mae cyfranogiad i'r arolwg yn gysylltiedig â nodweddion demograffig gan ddefnyddio profion ystadegol annibyniaeth.

⁹ Sylwch fod yr astudiaeth hon yn defnyddio data gan ymadawyr gofal 16-26+ oed

Dadansoddiad a ddefnyddiwyd I gynhyrchu theori

- 2.9. Fel y nodwyd gennym yn yr adran fethodoleg, roedd y dull a ddefnyddiwyd i gynhyrchu theori gychwynol y rhaglen yn defnddio dulliau gwerthuso sefydledig ar sail theori. Er mwyn creu theori gychwynol y rhaglen, lluniwyd adolygiadau systematig diweddar, gwaith academaidd ar ddamcaniaethu effeithiau achosol cynlluniau incwm sylfaenol, a dogfennau polisi allweddol gan Lywodraeth Cymru i fod yn sail i'r dadansoddiad hwn. Dewiswyd y rhain i roi dealltwriaeth gyfoes ac eang o sut y gallai'r sylfaen wybodaeth ar gyfer incwm sylfaenol fod yn berthnasol i'r peilot.
- 2.10. Gan ddefnyddio meddalwedd dadansoddi ansoddol NVivo (NVivo, 2018), gwnaethom godio'r holl destunau ffynhonnell i ffurfweddau Canlyniad Cyd-destun-Mecanwaith (CMOs). Rhannwyd mecanweithiau yn adnoddau (canlyniadau uniongyrchol yr hyn a ddarperir gan dderbynwyr fel rhan o'r ymyriad e.e. taliadau Incwm Sylfaenol, cyngor ariannol) a rhesymu (sut mae'r adnoddau'n newid y ffordd y mae'r derbynwyr yn meddwl neu'n teimlo). Gwnaethom ddefnyddio'r hewristig canlynol i ddechrau cyfluniadau adeiladu:
- Adnoddau + Cyd-destun \longrightarrow Rhesymeg = Canlyniad.
- 2.11. Mae hyn yn dilyn y syniad bod adnoddau'n rhyngweithio â'r cyd-destun(au) sydd eisoes yn bodoli ac mae hyn yn arwain at newid yn rhesymu derbynyddion ac yn cynhyrchu canlyniad (Dalkin et al., 2015). Gellir meddwl am y newid hwn mewn rhesymu fel newid ym mharodrwydd person i wneud rhywbeth - er enghraifft, efallai eu bod yn fwy parod i flaenoriaethu eu hiechyd os ydynt yn gallu meddwl mwy am y dyfodol hirdymor. Er mwyn dechrau adeiladu'r cyfluniadau hyn, roeddem yn ceisio nodi cysylltiadau rhwng mecanweithiau a chanlyniadau (Jackson and Kolla, 2012) a gweithio yn ôl o'r canlyniadau allweddol a chwilio am yr adnoddau a'r rhesymu sy'n berthnasol ar gyfer y canlyniad hwnnw. Yna, gwnaethom adolygu'r cyd-destunau a oedd wedi'u nodi a'u hychwanegu at gyd-destunau allweddol yn ffurfweddau'r CMO.
- 2.12. Roedd y drafft cychwynol yn sail i drafodaethau gyda'r tîm ymchwil ehangach ac aelodau'r grŵp cynghori gwerthuso, a gwnaethant ddarparu adborth a thystiolaeth bellach ar gyfer y llwybrau damcaniaethol. Cyfrannodd y drafodaeth yn ystod pum cyfarfod cyntaf y grŵp cydgynhyrchu hefyd at y darn hwn o waith.

Dulliau ansoddol

- 2.13. Gwahoddwyd gweithwyr proffesiynol o bob rhan o Gymru ac o wahanol rolau a graddfeydd i gymryd rhan mewn grwpiau ffocws i drafod eu barn ar ddyluniad y peilot a'u profiadau hyd yn hyn. Ar adeg y grwpiau ffocws (a gynhaliwyd yn bennaf yng Ngwanwyn 2023) nid oedd yr un derbynydd wedi derbyn blwyddyn gyfan o

incwm sylfaenol eto, a dim ond ychydig o bobl ifanc oedd gan rai timau awdurdodau lleol wedi'u cofrestru. O'r herwydd, mae'r canfyddiadau a gyflwynir yn yr adroddiad hwn yn cynrychioli meddyliau ac arsylwadau cynnar gweithwyr proffesiynol. Bydd grwpiau ffocws dilynol yn cael eu cynnal ar ddiwedd y peilot, pan fydd gan weithwyr proffesiynol brofiad pellach o'r peilot.

- 2.14. Roedd gweithwyr proffesiynol a gymerodd ran yn cynrychioli 20 o'r 22 awdurdod lleol ac yn cynnwys Penaethiaid Gwasanaethau Plant (neu eu huwch gynrychiolwyr), Rheolwyr Tîm a Chynghorwyr Pobl Ifanc¹⁰.

Tabl 2.1: Cymryd rhan mewn gweithgareddau casglu data ansoddol

Math o gyfranogwr	Fformat cyfranogiad	Nifer y cyfranogwyr (n =)
Penaethiaid gwasanaeth/uwch reolwyr ('HoS')	Tri grŵp ffocws	12
Rheolwyr Tîm ('TMs')	Dau grŵp ffocws	7
Cynghorwyr Pobl Ifanc	Pedwar grŵp ffocws; 1 cyfweiliad	22
Cyfanswm	Naw grŵp ffocws; 1 cyfweiliad	41

Ffynhonnell: Gwybodaeth rheoli gwerthuso, Prifysgol Caerdydd, 2023

Dadansoddiad ansoddol

- 2.15. Roedd yr holl ddata yn ddiennw ac wedi'i drawsgrifio a'i godio'n llawn gan ddefnyddio meddalwedd NVivo (NVivo, 2018). Roedd codio yn ddidynnol ac yn anwythol, gan fod theori gychwynnol y rhaglen a chwestiynau ymchwil yn llywio ein codau cychwynnol, a nodwyd codau pellach o'r data yn dilyn trawsgrifio, darllen data a myfyrio gan y tîm gwerthuso. Cafodd y ffrâm godio ei mireinio a'i datblygu ymhellach mewn trafodaeth tîm gwerthuso ar ôl codio'r ddau grŵp ffocws cychwynnol. Yna cafodd gweddill data'r grŵp ffocws ei godio. Yn dilyn codio, cynhaliwyd cyfarfodydd dadansoddol pellach o fewn y tîm gwerthuso i drafod sut y gellir clystyru codau

¹⁰ Cyfeiriwch at yr Eirfa i gael esboniad o beth yw'r rolau hyn

mewn themâu ac i archwilio'r canfyddiadau cychwynnol hyn ymhellach gan ddefnyddio'r cwestiynau ymchwil a llenyddiaeth a theori berthnasol. Yn ogystal, trafodwyd rhai canfyddiadau cynnar o'r grwpiau ffocws gyda'r grŵp cyd-gynhyrchu â phrofiad o ofal, a rhannwyd a hysbyswyd y dadansoddiad gan fewnwelediadau o'r cyfarfod hwnnw.

3. Canfyddiadau: Gwybodaeth sylfaenol am dderbynwyr y peilot

- 3.1. Yn yr adran hon, ein nod yw disgrifio'r sampl yn feintiol, gan ddefnyddio ystadegau disgrifiadol am y grŵp derbynwyr yn seiliedig ar ddata arolwg gwaelodlin a gasglwyd trwy arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (YLBC) a'r data monitro a gesglir wrth gofrestru gan Lywodraeth Cymru. Lle bo'n briodol, rydym yn cymharu â chanlyniadau cyhoeddus o arolwg cyfatebol a ddefnyddiwyd gyda phobl sy'n gadael gofal yn Lloegr yn ystod y blynyddoedd diwethaf gan Coram Voice (Briheim-Crookall et al., 2020; Selwyn et al., 2017)¹¹.

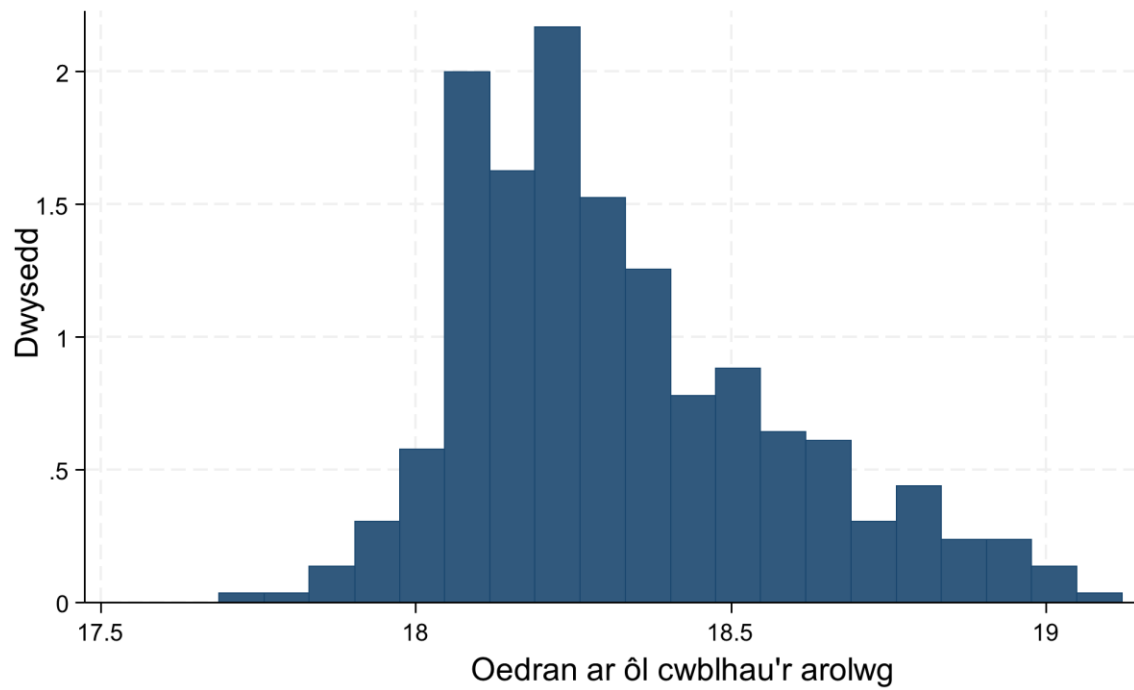
Crynodeb o'r arolwg ar gyfer derbynwyr incwm sylfaenol

- 3.2. Cyfanswm yr ymatebion i'r arolwg oedd 412 allan o 641 o dderbynwyr Peilot Incwm Sylfaenol Cymru¹², gan roi cyfradd ymateb o 64 y cant. Mae hyn yng nghyfwng uchaf cyfraddau ymateb arolygon ar-lein, sydd ar gyfartaledd yn gyffredinol oddeutu 44 y cant (Wu et al., 2022). Ar ben hynny, mae'r cyfartaledd cyffredinol hwn ychydig yn uwch nag sy'n nodweddiadol ar gyfer arolygon o'r boblogaeth hon (pobl ifanc sy'n gadael gofal), felly mae'r cyfraddau ymateb a gafwyd ar gyfer yr arolwg sylfaenol hwn yn galonogol. Yn gyffredinol, roedd cyfraddau ymateb fesul awdurdod lleol yn amrywio rhwng 51 y cant - 89 y cant gyda chyfradd gyfartalog o 67 y cant. Er bod cyfraddau ymateb yn amrywio'n fawr rhwng awdurdodau lleol, mae'n galonogol nodi nad oedd gan yr un awdurdod lleol gyfradd ymateb sy'n is na 50 y cant.
- 3.3. Oedran cyfartalog yr ymatebwyr ar adeg eu cwblhau oedd 18.3 oed gydag ystod o 17.7 - 19.1 oed, tra bod 95 y cant o'r ymatebwyr yn 17.9 - 18.9 oed. Mae'r dosbarthiad oedran ar adeg eu cwblhau fel y gwelir yn Ffigur 3.1 isod wedi'u sgiwio ychydig, sy'n awgrymu bod ymatebion ar gyfartaledd wedi dod 4-5 mis ar ôl i dderbynwyr droi'n 18. Mae hyn yn awgrymu bod llawer o ymatebwyr wedi derbyn tua 4-5 o daliadau incwm sylfaenol ar yr adeg y gwnaethant gwblhau'r arolwg.

¹¹ Mae Atodiad 3 yn rhoi manylion am ddatblygiad yr arolwg

¹² Mae'r ffigur hwn yn adlewyrchu cyfanswm derbynwyr, gan gynnwys y rhai sy'n gymwys a ymunodd â'r peilot ar ôl 1^{af} Awst 2023. Mae datganiad ystadegol diweddaraf Llywodraeth Cymru yn adlewyrchu cofrestradau hyd at a chan gynnwys 31^{ain} Gorffennaf 2023.

Ffigur 3.1. Dosbarthiad oedran ar adeg ei gwblhau

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

Maint Sylfaen: 412

Crynodeb meintiol

Tabl 3.1. Cyfradd ymateb i'r grwpiau sylfaenol a grwpiau cofrestru yn ôl ethnigrwydd

Ethnigrwydd	Y Rhai nad ydynt yn Ymatebwyr	Ymatebwyr	Cyfanswm
Dim ymateb	35.0%	65.0%	3.1%
Asiaidd neu Asiaidd Prydeinig	36.1%	63.9%	5.6%
Du, Du Prydeinig, Caribiaidd neu Affricanaidd	45.8%	54.2%	3.7%
Grwpiau Ethnig Cymysg neu Lluosog	60.0%	0.67%	3.1%
Grŵp Ethnig Arall	55.6%	44.4%*	4.2%
Gwyn	33.3%	66.7%	80.2%
Cyfanswm	35.7%	64.3%	100%

*Dangosodd profion annibyniaeth fod pobl sy'n gadael gofal sy'n nodi eu bod yn grwpiau cymysg neu arall yn ystadegol llawer llai tebygol o gymryd rhan yn yr arolwg o gymharu â chyfranogwyr Gwyn¹³.

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022, data cofrestru Llywodraeth Cymru, 2023.

Maint Sylfaen: Ymatebwyr = 412, Y Rhai nad ydynt yn Ymatebwyr = 230

- 3.4. Er mwyn archwilio gwahaniaethau rhwng ymatebwyr yr arolwg a'r rhai nad ydynt yn Ymatebwyr, rydym yn cyflwyno dadansoddiadau yn y tablau isod fesul ethnigrwydd, Rhyw ac lechyd¹⁴. Mae rhywfaint o amrywiaeth rhwng y ddau grŵp, a chysylltiad ystadegol arwyddocaol rhwng a gwblhaodd rhywun yr arolwg ai peidio a'u

¹³ Grŵp Ethnig Cymysg: $\chi^2(1, 534) = 6.1069$, gwerth-P<0.05;

Grŵp Ethnig Arall $\chi^2(1, 541) = 5.6479$, gwerth-P<0.05

¹⁴ Adroddir cyfraddau canran yn hytrach na chyfrifiadau er mwyn atal datgelu, gan fod rhai achosion o grwpiau â chyfrifiadau is na 10. Trafodir cyfrifiadau o fewn prif gorff yr adroddiad lle bo hynny'n berthnasol.

hethnigrwydd¹⁵, gyda rhywfaint o dystiolaeth yn pwyntio tuag at bobl sy'n gadael gofal sy'n nodi eu bod yn Ddu, Asiaidd a Gwyn fel rhai sy'n fwy tebygol o ymateb o'i gymharu â pobl sy'n nodi eu bod yn grwpiau Cymysg neu Ethnig Eraill. Yn gyffredinol, mae Pobl dduon, Asiaidd a grŵp ethnig Cymysg/Arall sy'n gadael gofal sydd wedi'u cofrestru yn cael eu gorgynrychioli yn ymatebion yr arolwg o gymharu â phoblogaeth gyffredinol Cymru, sydd hefyd yn cael ei adleisio o waith blaenorol gan Coram Voice sy'n dangos bod y grwpiau hyn fel arfer yn cael eu gorgynrychioli ymhlith poblogaethau gofal (Briheim-Crookall et al., 2020)¹⁶. Fel cyd-destun, mae ystadegau diweddaraf y cyfrifiad (Llywodraeth Cymru, 2022b) yn nodi bod 93.8 y cant o boblogaeth Cymru wedi disgrifio eu hethnigrwydd fel Gwyn, tra bod y 7.2 y cant arall yn nodi eu bod yn Asiaidd (2.9%), Du (0.9 y cant), grwpiau ethnig Cymysg neu Lluosog (1.6%), neu'n perthyn i grŵp ethnig arall (0.9%).

Tabl 3. 2. Cyfradd ymateb rhwng yr arolwg llinell sylfaen a grwpiau cofrestru yn ôl rhyw.

Rhyw	Y Rhai nad ydynt yn Ymatebwyr	Ymatebwyr	Cyfanswm
Dim ymateb/Dydw i ddim eisiau dweud	29.6%	70.4%	4.2%
Benyw	27.7%	72.3%	42.7%
Gwryw	43.5%	56.5%	51.6%
Hunaniaethau rhywedd eraill	11.1%	88.9%	1.4%
Cyfanswm	35.7%	64.3%	100%

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

Maint Sylfaen: Ymatebwyr = 412, Y Rhai nad ydynt yn Ymatebwyr = 230

- 3.5. Ymhlith y derbynwyr incwm sylfaenol roedd ychydig yn fwy o ddynion na menywod (dynion 51.6 y cant (n = 331); menywod 42.7 y cant (n = 274)), sy'n debygol o fod

¹⁵ Cafodd y categori "Dim ymateb" ei wahardd mewn profion annibyniaeth; $\chi^2(4, 605) = 12.2$, gwerth- $p < 0.05$.

¹⁶ Mae'n bwysig nodi bod ymadawyr gofal cefndir ethnig Asiaidd yn eithriad yn yr achos hwn, ac fel arfer yn cael eu tangynrychioli mewn poblogaethau gofal.

oherwydd bod Plant ar eu pen eu hunain yn Ceisio Lloches (UASC) yn ddynion yn bennaf. Yn wahanol i'r gronfa gyfan o dderbynwyr, rydym yn dod o hyd i effaith ystadegol arwyddocaol o fwy o fenywod yn cymryd rhan yn yr arolwg o gymharu â dynion.¹⁷ Roedd rhyweddau eraill¹⁸ hefyd yn ymatebol iawn, fodd bynnag, nid yw nifer y gwerthoedd fesul rhyw yn ddigonol ar gyfer casgliadau ystadegol cywir.

Tabl 3.3 Lefelau iechyd cyffredinol yn ôl cyfradd ymateb ar gyfer y grwpiau arolwg llinell sylfaen a chofrestru

Iechyd Cyffredinol	Y Rhai nad ydynt yn Ymatebwyr	Ymatebwyr	Cyfanswm
Dim ymateb	50.0%	50.0%	3.1%
Ddim yn gwybod	66.7%	33.3%	0.5%
Gwael iawn	0.0%	100%	0.2%
Gwael	71.4%	28.6%	1.1%
Gweddol	35.2%	64.8%	11.1%
Da	37.0%	63.0%	50.5%
Da iawn	31.2%	68.8%	33.5%
Cyfanswm	35.7%	64.3%	100%

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

Maint Sylfaen: Ymatebwyr = 412, Y Rhai nad ydynt yn Ymatebwyr = 230

- 3.6. Pan ystyriwn iechyd cyffredinol y derbynwyr, ar yr olwg gyntaf mae'r canlyniadau'n ymddangos yn gadarnhaol. Fodd bynnag, mae cymharu â chanlyniadau'r boblogaeth gyffredinol yn awgrymu statws iechyd ychydig yn waeth ymhliith derbynwyr y peilot. Mae Cyfrifiad 2021 Cymru ar iechyd i bobl 15-19 oed yn nodi bod tua 70 y cant mewn iechyd "da iawn" gyda 23 y cant yn nodi iechyd "da" a 6.6 y cant yn "gweddol"

¹⁷ $\chi^2(1, 605) = 16.1$; gwerth-P<0.01.

¹⁸ Mae hunaniaethau rhywedd o rywedd Traws, Rhyweddhyliol ac Anneuaidd wedi'u cyfuno i osgoi datgelu oherwydd niferoedd isel fesul categori. Mae hyn yn naturiol yn cyfyngu casgliadau pellach ar bob categori rhywedd.

neu'n waeth (ONS, 2021). Mae hyn yn gwrthgyferbynnu â'r garfan o dderbynwyr lle mai dim ond 33 y cant sy'n nodi iechyd "da iawn", gyda hanner yn nodi iechyd "da" ac 11.4 y cant yn nodi iechyd gweddol neu waeth. [OBJ] [OBJ] [OBJ]

Tabl 3.4 Lefelau o anabledd hunangofnodedig drwy ymateb i'r arolygon llinell sylfaen a chofrestru

Anabledd	Y Rhai nad ydynt yn Ymatebwyr	Ymatebwyr	Cyfanswm
Dim ymateb	35.7%	64.3%	4.4%
Nac oes	34.9%	65.1%	81.7%
Oes	40.4%	59.6%	13.9%
Cyfanswm	35.7%	64.3%	100%

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

Maint Sylfaen: Ymatebwyr = 412, Y Rhai nad ydynt yn Ymatebwyr = 230

- 3.7. Nododd y garfan hon o ymadawyr gofal gyfradd anabledd o 14 y cant a oedd tua 1 pwynt canran yn uwch o'i gymharu â'r gyfradd anabledd cyfartalog yng Nghymru o 12.7 y cant ar gyfer y rhai 15-19 oed (ONS, 2023). Yn gymharol, canfu adroddiad gan Coram Voice (Briheim-Crookall et al., 2020) sy'n edrych ar ganlyniadau pobl sy'n gadael gofal yn Lloegr fod 24 y cant o'r ymatebwyr yn nodi bod ganddynt anabledd neu gyflwr iechyd a oedd yn cyfyngu ar eu galluoedd, sydd 10 y cant yn uwch na'r 14 y cant a adroddwyd gan boblogaeth gyffredinol y DU yn 2019 (ONS, 2020).

Ymatebion yr arolwg

- 3.8. Ar ôl ystyried y gwahaniaethau mewn cyfraddau ymateb rhwng gwahanol grwpiau ar gyfer y data monitro, rydym nawr yn mynd ati i ystyried dadansoddiad o gwestiynau ac atebion arolwg dethol gan y garfan o gyfranogwyr yr arolwg (ymatebwyr).
- 3.9. Roedd yr arolwg diwygiedig 'Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal' (a ddefnyddiwyd o fis Ionawr 2023) yn cynnwys amrywiaeth o gwestiynau am les pobl sy'n gadael gofal, sicrwydd ariannol a thai, amser hamdden, cysylltedd cymdeithasol, amser a dreulir mewn gofal a'u profiad ohono, yn ogystal â'u cyflogaeth a'u haddysg. Yn yr adran hon rydym yn canolbwyntio ar is-set o'r cwestiynau hyn, sy'n ymwneud â'r canlyniadau canlynol:

Lles

- Teimladau a mesurau straen
- Lles (gan ddefnyddio'r mesur 'ONS 4')

Cyflogaeth, Addysg a Hyfforddiant (EET)

Materion Ariannol & Thai

- Ymdopi ariannol
- Talu rhent a biliau tai
- Penderfyniadau prynu

Ynglŷn â Phobl sy'n Gadael Gofal

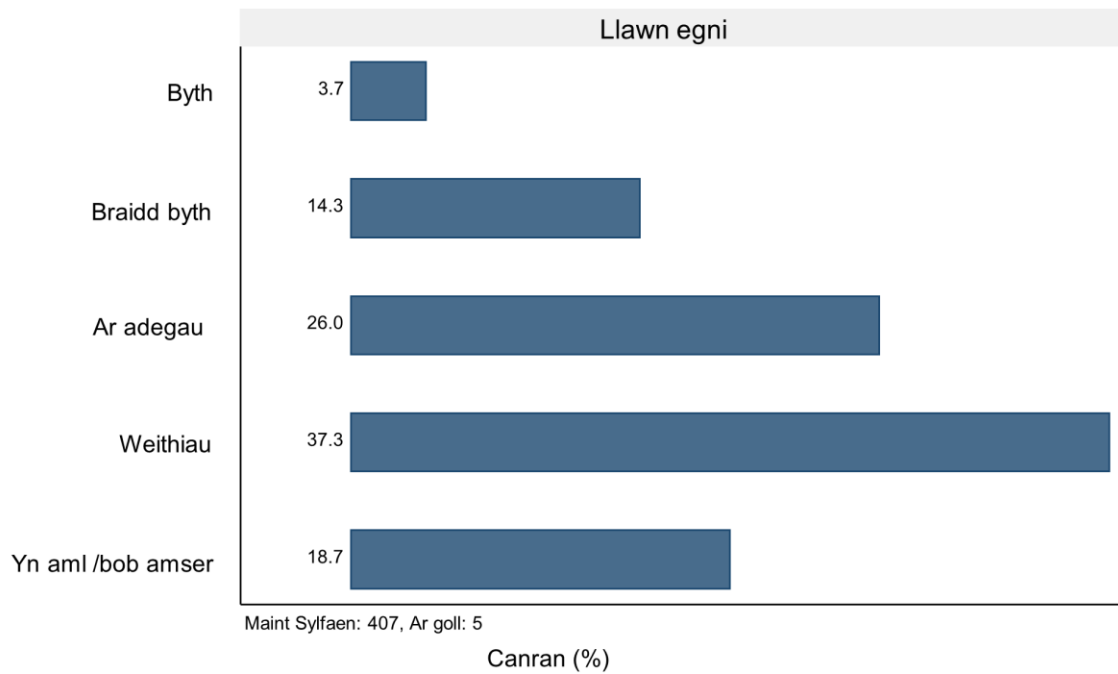
- Cysylltiad cymdeithasol a bod yn rhiant
- Amser sbâr

Gofal a Gadael Gofal

- Dealltwriaeth o'r rhesymau dros fod mewn gofal
- Cynllunio llwybrau a Chynghorwyr Pobl Ifanc
- Ymatebion ansoddol.

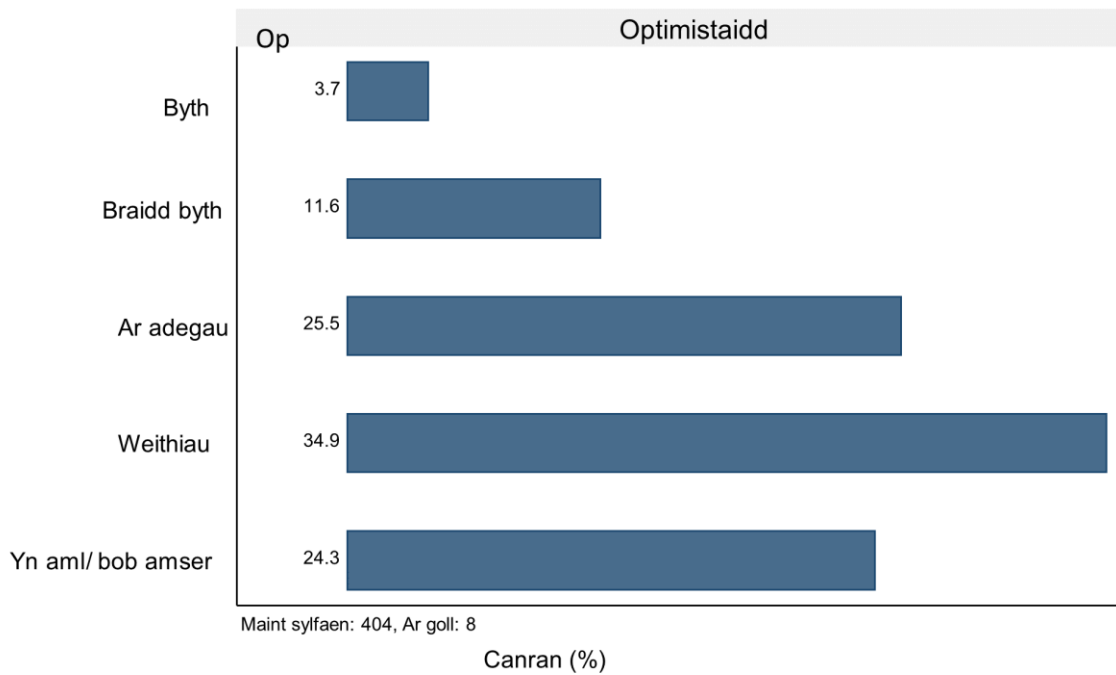
Lles

Ffigur 3.2. Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n llawn egni.

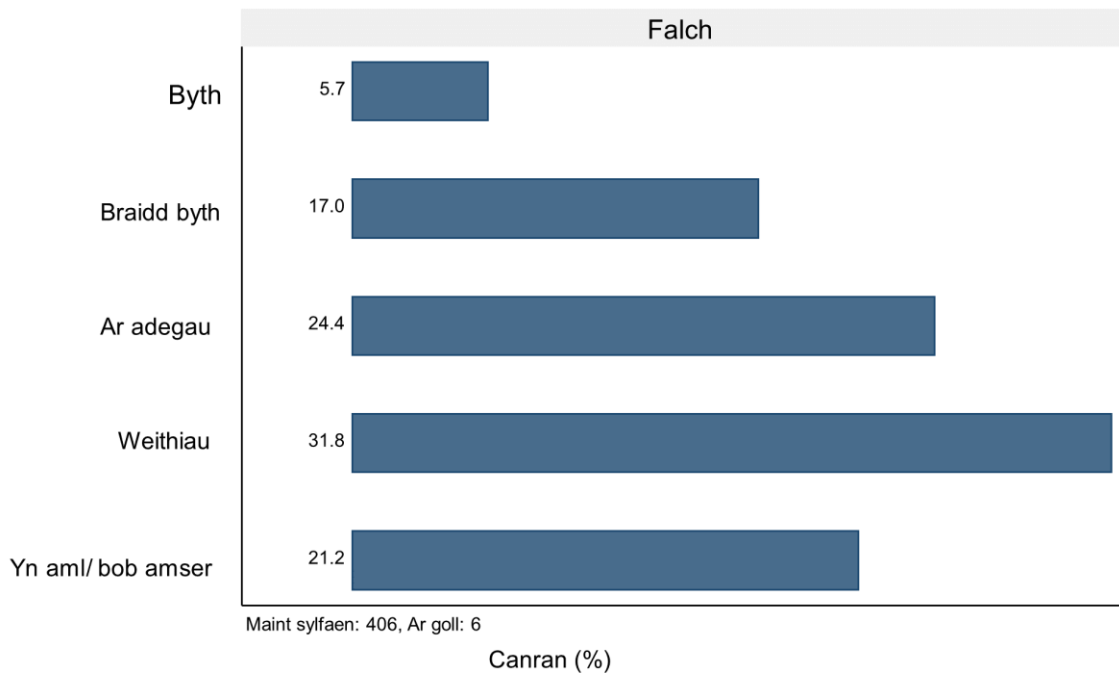
Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

Ffigur 3.3. Teimladau cadarnhaol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n optimistaidd.

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

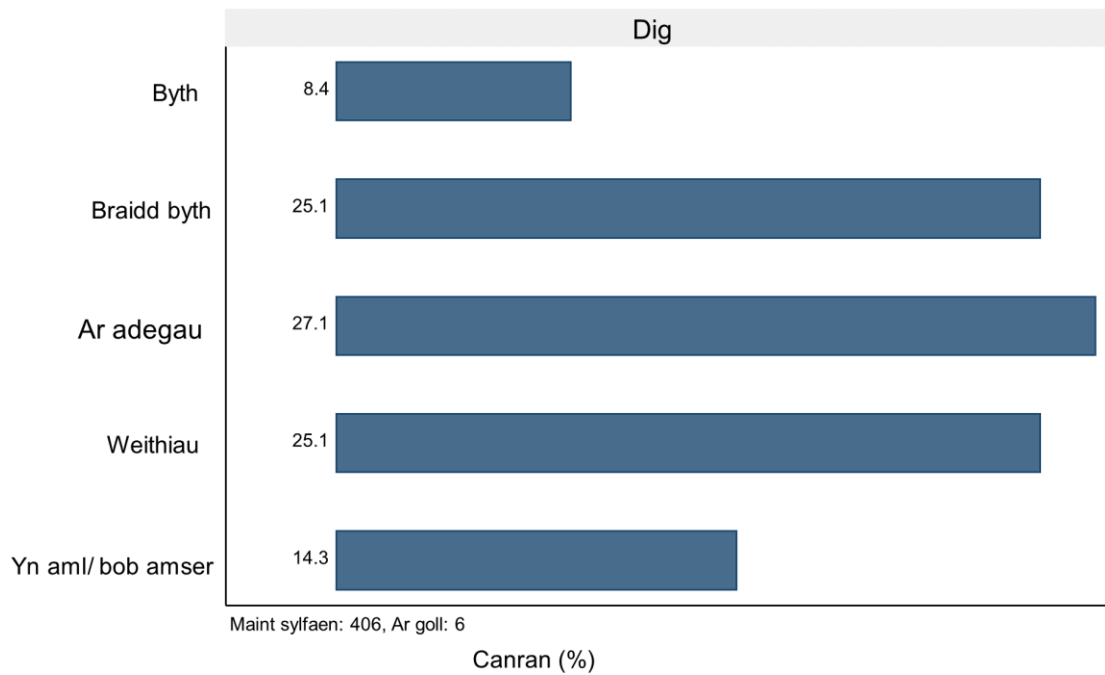
Ffigur 3.4. Teimladau cadarnhaol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n falch.

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

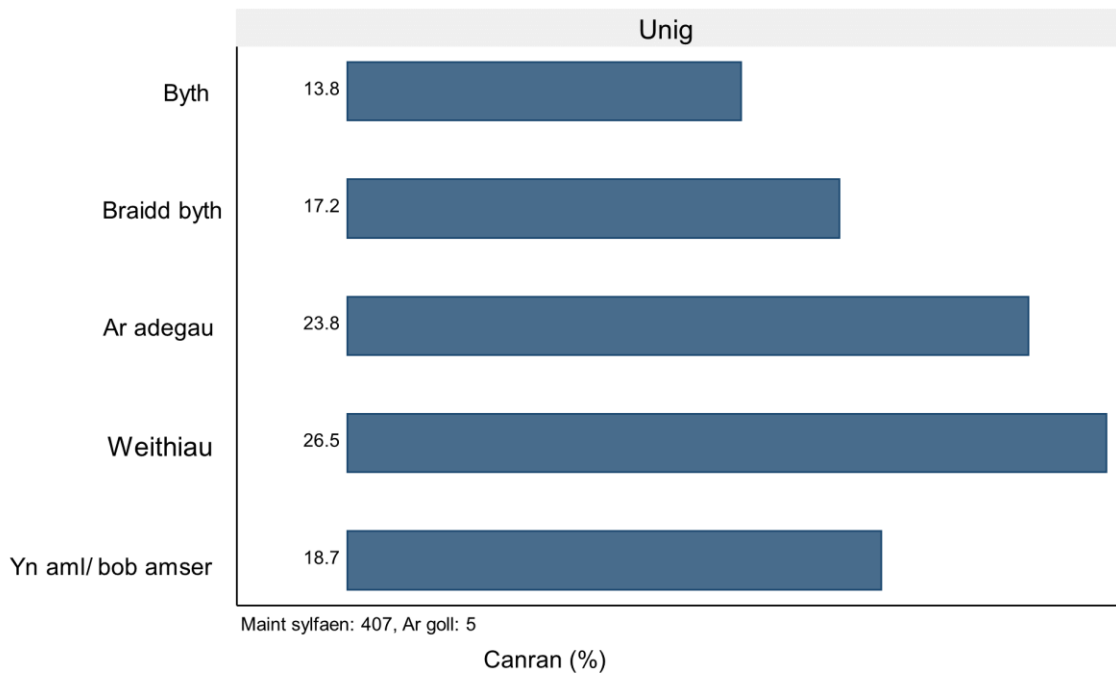
- 3.10. Mae Ffigurau 3.2-3.4 yn awgrymu bod tua hanner yr holl dderbynwyr yn gyffredinol wedi profi teimladau cadarnhaol gyda 56 y cant, 59 y cant a 53 y cant yn mynegi eu bod yn teimlo'n llawn egni, yn optimistaidd ac yn falch yn y drefn honno, o leiaf beth o'r amser. Balchder oedd â'r amrywiad mwyaf gyda thua 23 y cant yn mynegi nad oeddent erioed/prin wedi ei brofi yn ystod yr wythnosau diwethaf.

Ffigur 3.5. Teimladau negyddol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n ddig.

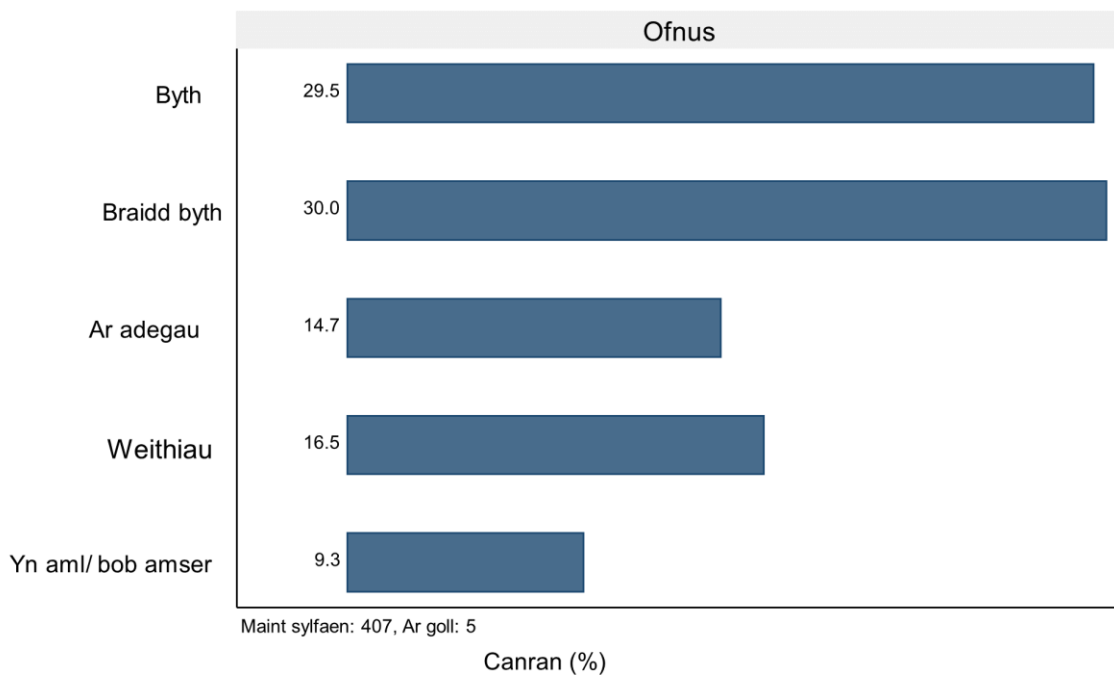
Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

Ffigur 3.6. Teimladau negyddol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n unig.

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

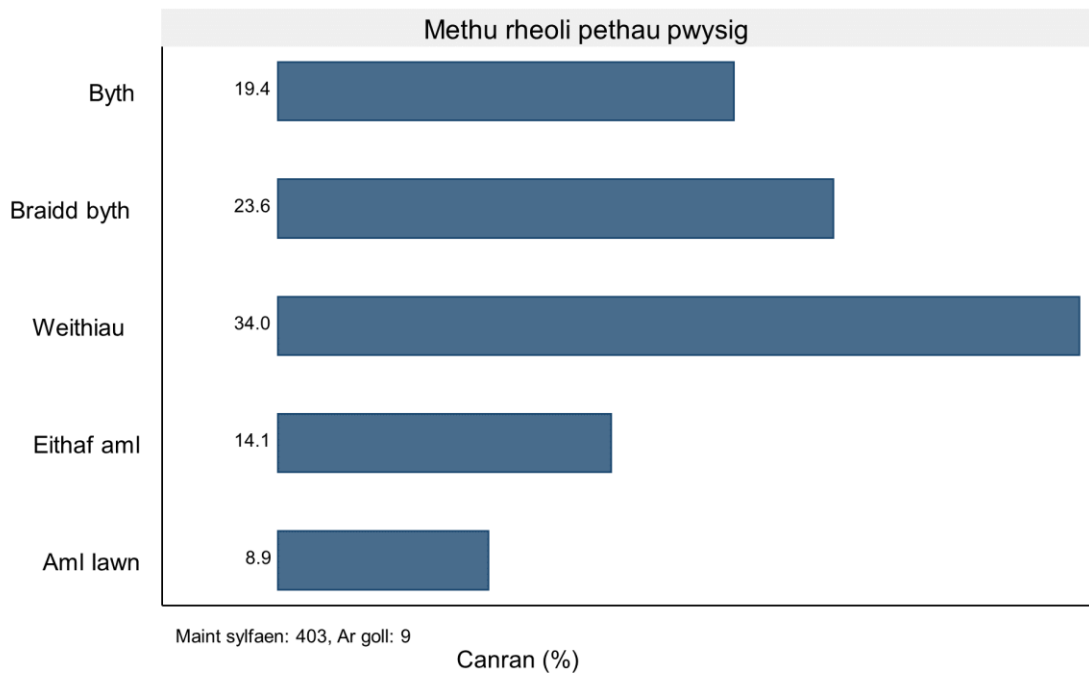
Ffigur 3.7. Teimladau negyddol: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod yr wythnosau diwethaf maen nhw wedi teimlo'n ofnus.

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

- 3.11. Mae ffigurau 3.5-3.7 yn dangos dosbarthiad yr atebion ar deimladau negyddol. Mae'r canlyniadau'n dangos mai unigrwydd yw'r ffactor sy'n cael ei deimlo gyda'r amledd uchaf gyda 45 y cant yn ei brofi o leiaf beth o'r amser, ac yna dicter tua 39 y cant o'r amser.
- 3.12. Arolygwyd derbynwyr hefyd ar fesurau o straen. Roedd y cwestiynau a archwiliwyd ar ba mor aml y cawsant y teimladau canlynol yn ystod y mis blaenorol:
1. "Methu rheoli'r pethau pwysig yn eich bywyd."
 2. "Yn hyderus am eich gallu i ddelio â'ch problemau personol."
 3. "Roedd pethau'n mynd eich ffordd chi."
 4. "Roedd anawsterau yn pentyrru mor uchel fel na allech chi eu goresgyn."
- 3.13. Mae'r canlyniadau a ddangosir yn Ffigur 3.11 yn nodi canfyddiadau tebyg i raddau helaeth i'r rhai gan Coram Voice gyda gwelliant bach yn amllder anawsterau 'yn pentyrru', gyda Coram yn adrodd bod 34 y cant o'r rhai sy'n gadael gofal wedi ei deimlo Yn aml/Yn Eithaf aml yn ystod y mis diwethaf o'i gymharu â 21 y cant ar gyfer y garfan hon. (Briheim-Crookall et al., 2020).

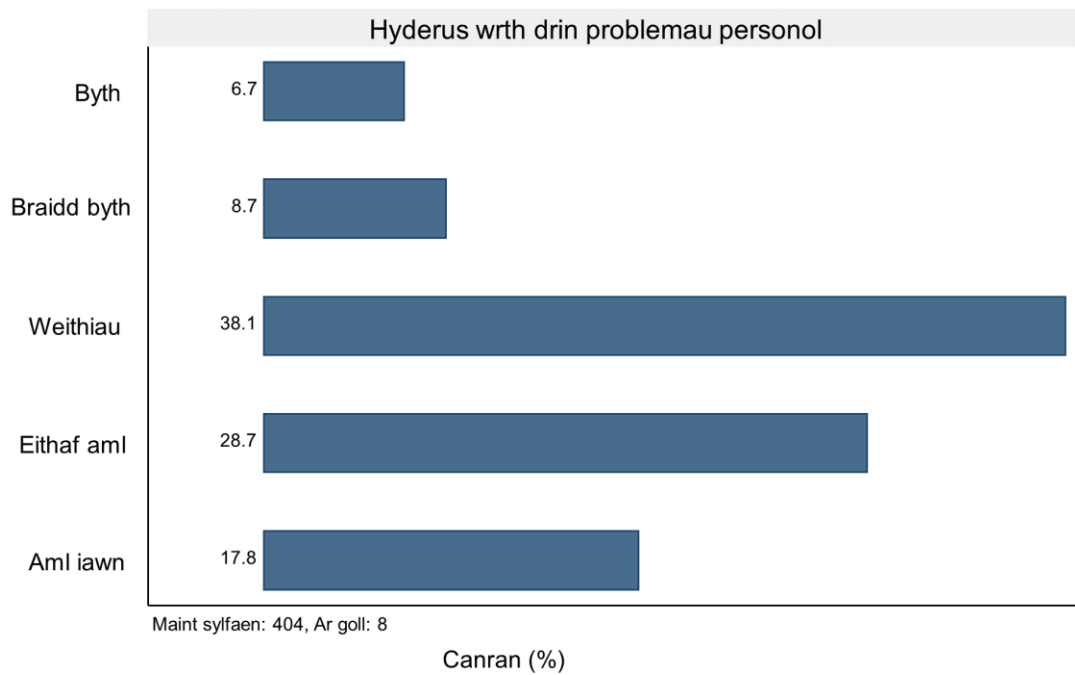
Ffigur 3.8 Mesurau straen: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod y mis diwethaf maen nhw wedi teimlo nad oedden nhw'n gallu rheoli pethau pwysig.

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

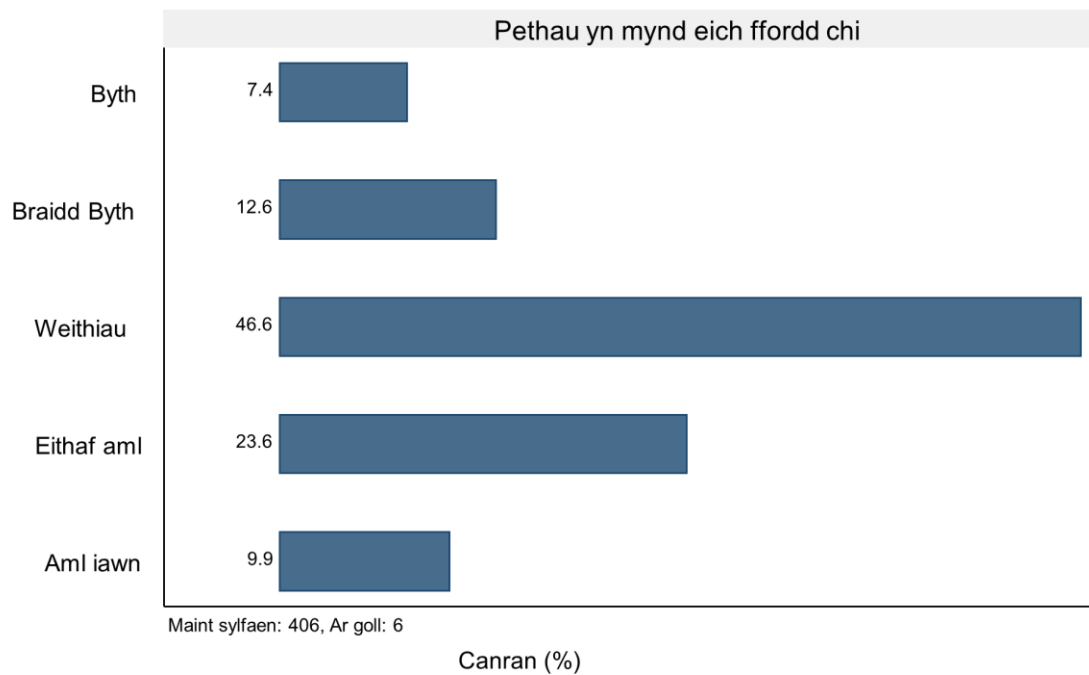
Maint Sylfaen: 403 Ar goll: 9

Ffigur 3.9 Mesurau straen: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod y mis diwethaf maen nhw wedi teimlo'n hyderus wrth drin problemau personol.

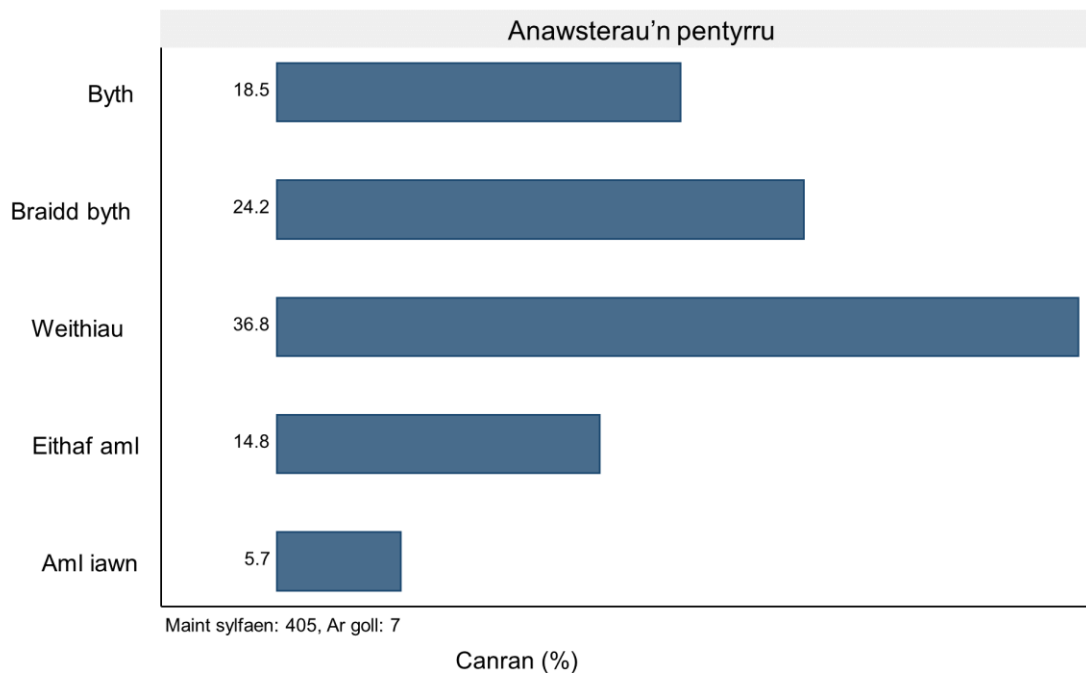
Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

Ffigur 3.10 Mesurau straen: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod y mis diwethaf, maen nhw wedi teimlo bod pethau'n mynd eu ffordd nhw.

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

Ffigur 3.11 Mesurau straen: Canran pobl ifanc sy'n gadael gofal sy'n adrodd pa mor aml yn ystod y mis diwethaf maen nhw wedi teimlo bod anawsterau'n pentyrru

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

3.14. Dull arall o fesur lles sydd wedi'i gynnwys yn yr arolwg yw mesur 4 y Swyddfa Ystadegau Gwladol (ONS). Mae'r pedwar cwestiwn hyn yn cael eu gofyn ar draws amrywiaeth eang o arolygon cynrychioliadol ar draws y DU ac yn darparu cyfres o gwestiynau un eitem sy'n edrych ar bedair agwedd ar lesiant. Mae'r rhain fel a ganlyn:

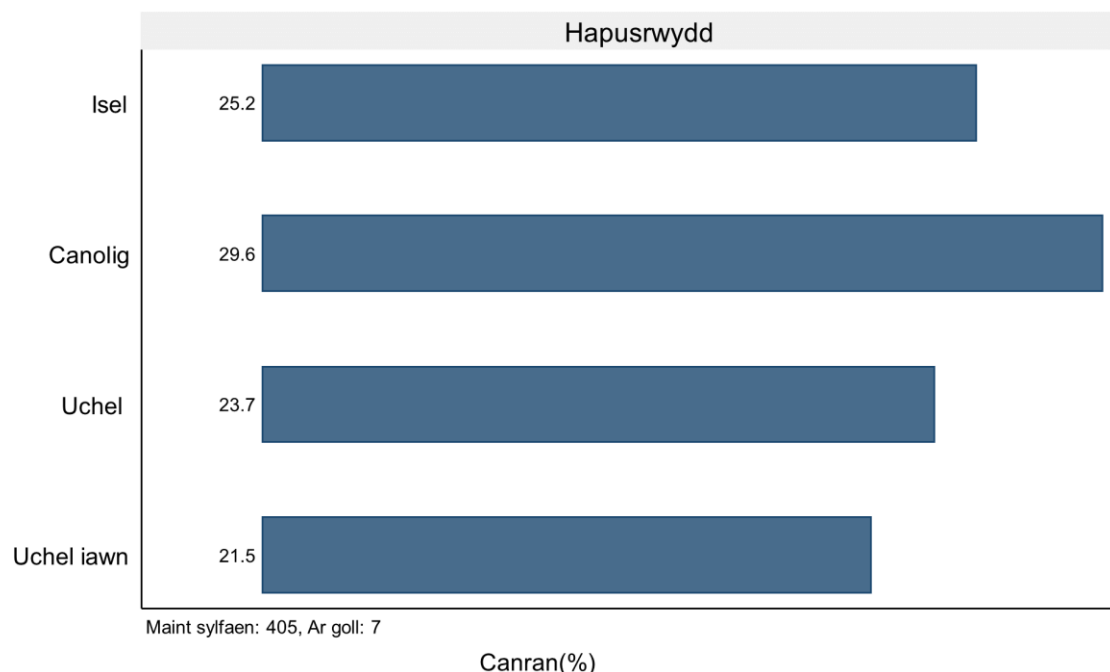
1. **Hapusrwydd:** "Ar y cyfan, pa mor hapus oeddech chi'n teimlo ddoe?"
2. **Bodddhad â bywyd:** "Ar y cyfan, pa mor fodlon ydych chi gyda'ch bywyd heddiw?"
3. **Gwerth chweil:** "Ar y cyfan, i ba raddau ydych chi'n teimlo bod y pethau rydych chi'n eu gwneud yn eich bywyd yn werth chweil?"
4. **Gorbryder:** "Ar raddfa lle mae 0 "ddim yn bryderus o gwbl" a 10 yn "hollol bryderus", ar y cyfan, pa mor bryderus oeddech chi'n teimlo ddoe?"

3.15. Dangosir y canlyniadau isod yn ffigurau 3.12-3.14 ar gyfer yr holl ymatebwyr sy'n defnyddio dosbarthiad y Swyddfa Ystadegau Gwladol ar gyfer Hapusrwydd, Bodddhad â bywyd a Gwerth chweil gyda chategoriâu: "Isel" (0-4), "Canolig" (5-6), "Uchel" (7-8) ac "Uchel iawn" (9-10) ac ar gyfer Gorbryder gyda chategoriâu "Isel iawn" (0-1), "Isel" (2-3), "Canolig" (4-5) ac "Uchel" (6-10). Yn gyffredinol, mae'r

canlyniadau'n eithaf tebyg i ganfyddiadau Coram Voice ar draws pob parth, gan awgrymu nad oes gwahaniaeth mawr rhwng y ddwy garfan o bobl sy'n gadael gofal (Briheim-Crookall et al., 2020).

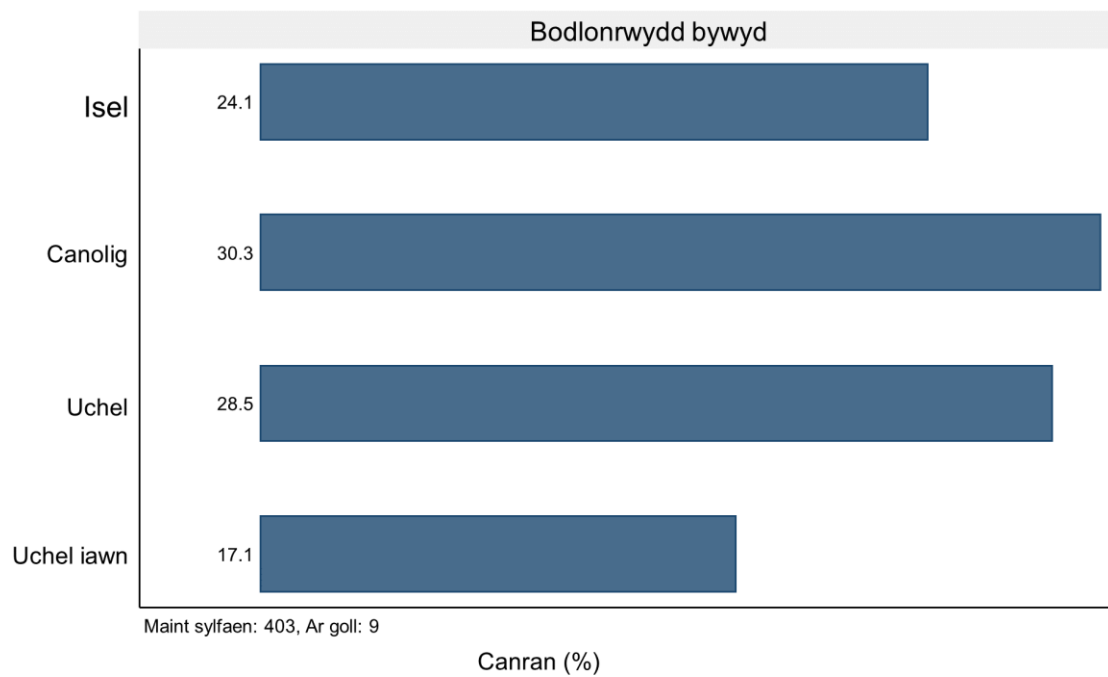
- 3.16. Gwyddom o waith Coram Voice ac eraill fod pobl sy'n gadael gofal yn tueddu i adrodd lefelau is o hapusrwydd a lles na'r boblogaeth gyffredinol, felly nid yw'n syndod bod cymariaethau â'r boblogaeth gyffredinol 16-19 oed yn awgrymu lefelau mwy negyddol ar bob parth ar gyfer derbynwyr (Briheim-Crookall et al., 2020; Rylance and Sharry, 2023). Er enghraifft, canran yr ymatebion a oedd yn nodi lefelau "Isel" o Hapusrwydd, Boddhad â bywyd a Gwerth chweil oedd 25.2 y cant, 24.1 y cant a 22.3 y cant ar gyfer ymatebwyr yr arolwg peilot. Mae hyn yn gwrthgyferbynnu'n sylweddol â'r boblogaeth gyffredinol rhwng 16 a 19 oed, sy'n adrodd dim ond 6.8 y cant, 3.1 y cant a 4.5 y cant yn y drefn honno (ONS, 2020). Yn yr un modd, er bod tua 60 y cant o'r ymatebion gan y boblogaeth gyffredinol o bobl ifanc yn nodi gorbryder "Isel" neu "Isel iawn" 'ddoe', mynegodd 51 y cant o bobl sy'n gadael gofal a gwblhaodd yr arolwg lefelau gorbryder a oedd yn "Gymedrol" i "Uchel".

Ffigur 3.12. Lefelau hapusrwydd a deimlai pobl ifanc sy'n gadael gofal ddoe (canran) (dosbarthiad ONS)

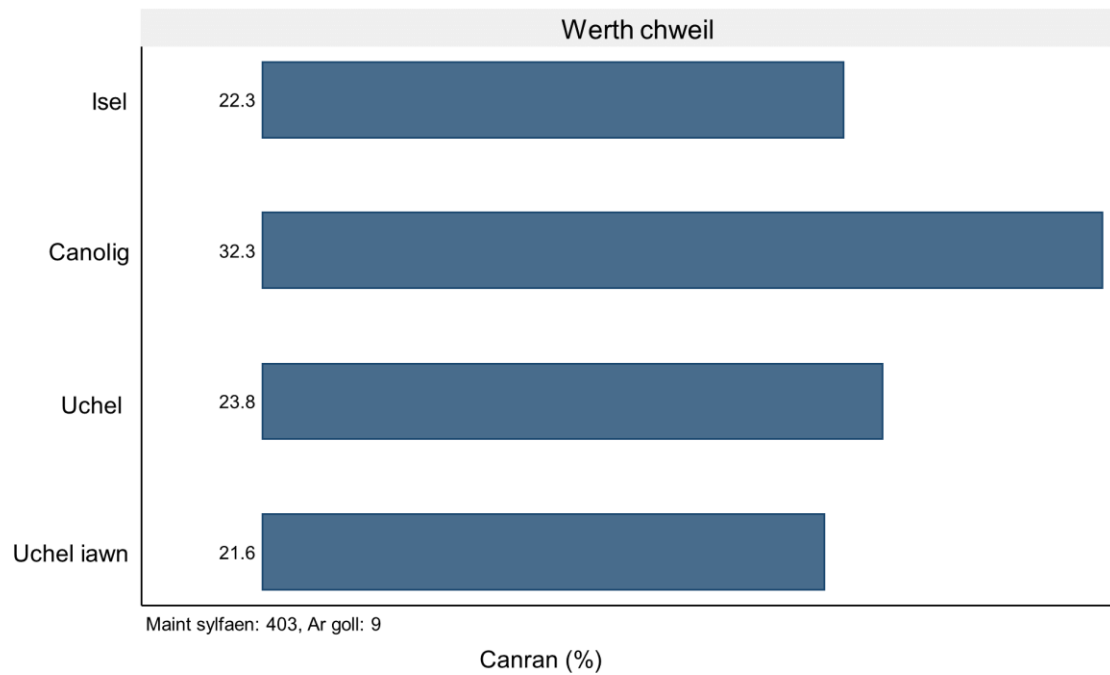
Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

Ffigur 3.13. Lefelau bodlonrwydd bywyd pobl ifanc sy'n gadael gofal (canran) (dosbarthiad ONS)

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

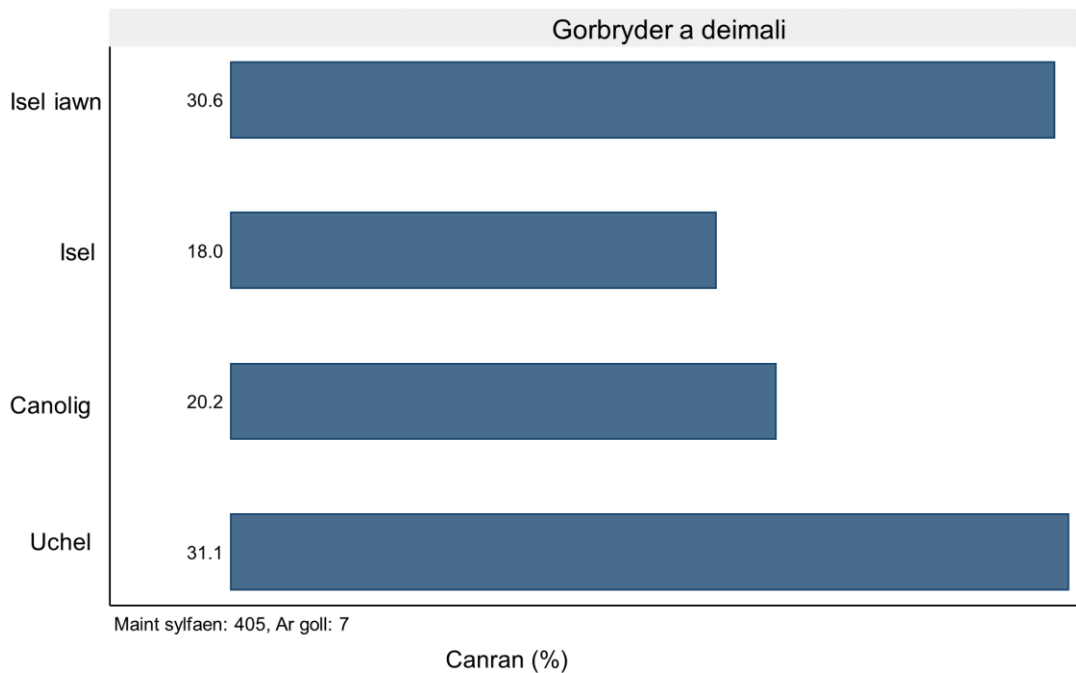
Ffigur 3.14. Lefelau teimlo'n werth chweil pobl ifanc sy'n gadael gofal (canran) (dosbarthiad ONS)

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

- 3.17. Ar y cwestiwn a oeddent yn hapus gyda sut yr oeddent yn edrych o 0 (Dim o gwbl) i 10 (Hollol hapus), ac eithrio cynnydd nodedig o 10 y cant a welwyd am beidio â bod yn hapus o gwbl, roedd y canlyniadau â sgiw yn bennaf tuag at fod yn hapus. Yn gyffredinol, nododd 18 y cant werth o 5 tra bod tua 30 y cant yn rhoi gwerth o 8 neu uwch.

Ffigur 3.15. Lefelau gorbryder a deimlai pobl ifanc sy'n gadael gofal ddoe (dosbarthiad ONS)

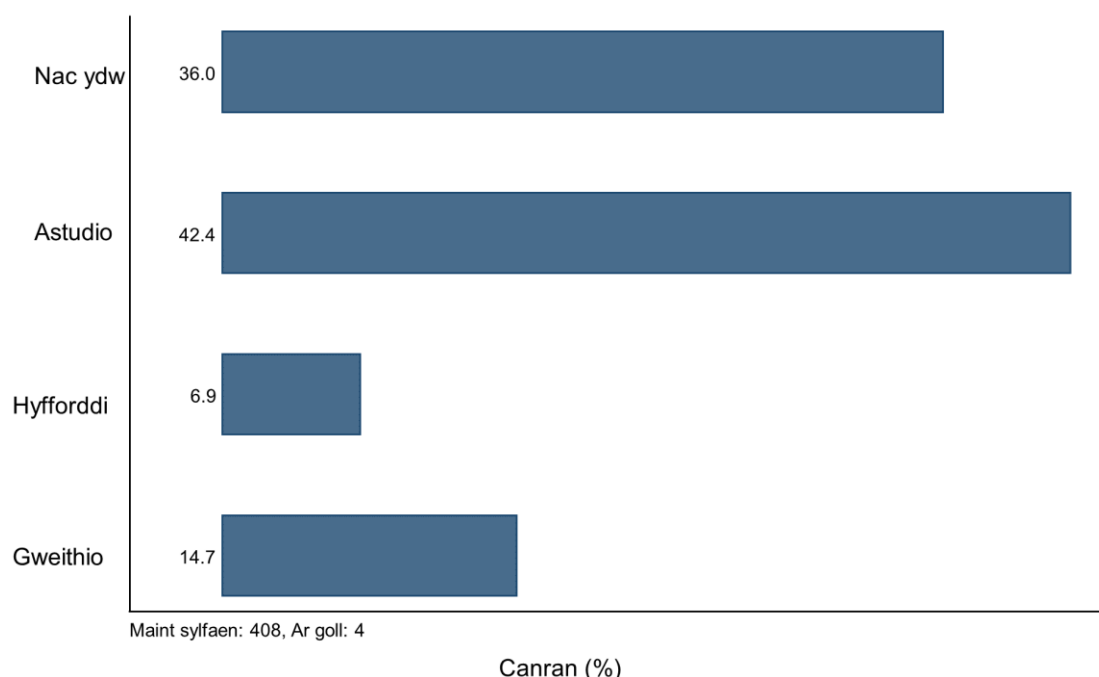
Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

- 3.18. Fel y dengys ffigur 3.15, roedd ymatebwyr yn fwyaf tebygol o syrthio i'r lefelau isel iawn, neu uchel o orbryder yn eu hatebion. O'i gymharu â data arall sy'n edrych ar grwpiau oedran tebyg, mae hyn yn awgrymu bod gorbryder isel a chymedrol ychydig yn llai cyffredin, ond bod gorbryder uchel yn fwy cyffredin, er nad oes grŵp cymharu perffaith y mae data ar gael iddo (ONS, 2020).

Cyflogaeth, Addysg a Hyfforddiant

- 3.19. Mae'r canlyniadau'n dangos bod 42 y cant o bobl ifanc sy'n gadael gofal yn astudio adeg yr arolwg, gyda thua 21.5 y cant mewn gwaith neu hyfforddiant, gan adael canran gymharol uchel o ymatebwyr (36 y cant) ddim yn ymwneud â chyflogaeth, addysg na hyfforddiant (NEET). Roedd y rhesymau mwyaf cyffredin dros beidio â bod yn rhan o gyflogaeth, addysg neu hyfforddiant yn cynnwys chwilio am waith, gyda salwch neu anabledd a materion iechyd meddwl.

Ffigur 3.16. Cyflogaeth, Addysg a Hyfforddiant

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

- 3.20. Er y gall yr amcangyfrif o bobl ifanc nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant (36 y cant) ymddangos yn uchel ar yr olwg gyntaf, dangosodd y data diweddaraf ar bobl ifanc 18 oed sy'n gadael gofal yng Nghymru ar gyfer y flwyddyn 2016 ganran debyg nad oeddent mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant o 38 y cant (StatsCymru, 2016)¹⁹. Ar gyfer cyd-destun pellach, mae'n werth nodi mai 31 y cant oedd y ganran a adroddwyd o bobl ifanc 18 oed sy'n gadael gofal nad oeddent mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant yn Lloegr ar gyfer 2016 (Yr Adran Addysg, 2017), eto yn debyg iawn i'n canfyddiadau ar gyfer ymatebwyr yr arolwg. Yn Lloegr, arhosodd cyfran y bobl ifanc sy'n gadael gofal nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant yn gymharol sefydlog trwy amser, gyda'r gwerth diweddaraf yn 29 y cant ar gyfer 2023 (Yr Adran Addysg, 2023).
- 3.21. Yn yr un modd, mae lefelau ymgysylltu mewn cyflogaeth, addysg a hyfforddiant ymhlith ymatebwyr yr arolwg yn adleisio i ryw raddau ganlyniadau arolygon pobl ifanc sy'n gadael gofal Coram Voice (Briheim-Crookall et al., 2020) yn Lloegr. Dangosodd y rhain fod 20 y cant wedi nodi eu bod mewn cyflogaeth/hyfforddiant a dywedodd 35 y cant eu bod mewn addysg, o'i gymharu â 25 y cant a 42 y cant yn yr

¹⁹ Y data diweddaraf sydd ar gael ar nifer y rhai sy'n gadael gofal 18 oed yng Nghymru nad ydynt mewn cyflogaeth, addysg na hyfforddiant.

arolwg peilot. Mae hyn yn awgrymu cyfraddau cymharol uwch o ymgysylltu mewn cyflogaeth a hyfforddiant addysg ymhlith y garfan beilot, o'i gymharu â charfannau blaenorol..

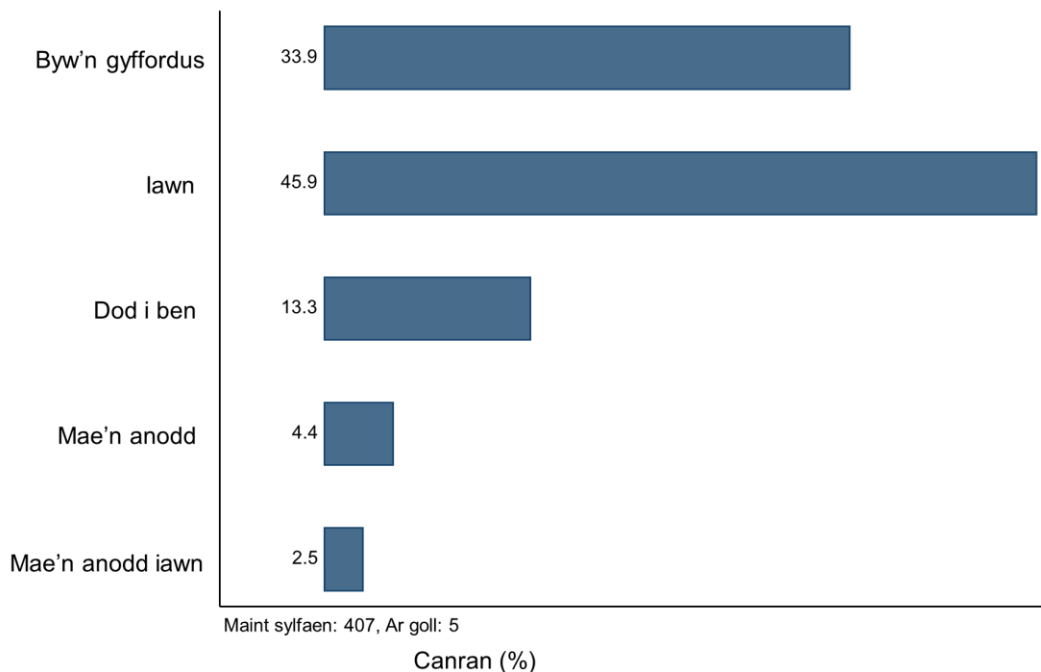
Canlyniadau Ariannol a Thai

- 3.22. Pan ofynnwyd iddynt am sut roeddent yn ymdopi'n ariannol, roedd y darlun hefyd yn gymharol gadarnhaol. Dim ond lleiafrif o tua 21 y cant o'r ymatebwyr a nododd eu bod 'fwy neu lai yn goroesi' neu'n waeth. Mae hyn yn awgrymu bod y grŵp hwn yn gwneud yn well ar y mesur hwn ar y pwynt llinell sylfaen hwn o'i gymharu ag amcangyfrifon pobl ifanc eraill sy'n gadael gofal Cyhoeddwyd gan Coram Voice. Nododd y rhain fod tua hanner (54 y cant) 'fwy neu lai yn goroesi' neu'n waeth (Briheim-Crookall et al., 2020). Mae'n bwysig nodi, fodd bynnag, bod angen ymchwiliad pellach er mwyn datod i ba raddau y gallai'r disgwyliad o dderbyn (neu dderbyn mewn rhai achosion) y swm fod wedi dylanwadu ar yr ymatebion hyn.
- 3.23. Er mwyn dechrau archwilio hyn, rhannwyd derbynwyr a ymatebodd yn ddau grŵp: y rhai a roddodd ymatebion cyn troi'n 18 (23 derbynnydd) a'r rhai a arolygwyd ar ôl troi'n 18 (385). Mae'r is-adran hon i bob pwrpas yn caniatáu inni ymchwilio i'r is-grŵp o dderbynwyr na allent fod wedi derbyn y swm ar yr adeg y cawsant eu harolygu, gan ryddhau eu hymatebion o effeithiau incwm y trosglwyddiad arian parod. Wrth ddadansoddi'r 23 o dderbynwyr hyn, gwelwn fod tua 48 y cant ohonynt 'fwy neu lai yn goroesi' neu'n waeth - amcangyfrif sy'n agosach at ganfyddiadau Coram Voice am bobl ifanc sy'n gadael gofal yn Lloegr. Ar ben hynny, dangosodd profion annibyniaeth ymatebion sylweddol wahanol (ystadegol arwyddocaol ar y lefel 5 y cant) rhwng y rhai a arolygwyd cyn troi'n 18 oed a'r rhai ar ôl troi'n 18 oed.²⁰
- 3.24. Er bod y dadansoddiadau hyn yn taflu rhywfaint o oleuni ar y mater hwn, mae rhai cafeatau i'w cofio. Yn gyntaf, ni ellir eithrio gwahaniaethau oedran a'u perthynas â chyfleoedd cyflogaeth a allai gynhyrchu incwm fel ysgogwyr rhannol y gwahaniaeth hwn. Er enghraifft, efallai y bydd gan y rhai a oedd eisoes yn 18 oed opsiynau cyflogaeth gwahanol, a gwahanol lefelau o dâl, na'r rhai o dan 18 oed. Yn ail, byddai'r rhai a gwblhaodd yr arolwg cyn eu 18^{fed} pen-blwydd wedi gwybod am y peilot, a gallai disgwyl iddo fod wedi newid eu rhagolygon. Oherwydd hyn, rydym yn bwriadu cynnal dadansoddiad pellach pan fydd data gan y grŵp cymharol ar gael²¹.

²⁰ $\chi^2(4, 408) = 12.3$, gwerth- $p < 0.05$

²¹ Bydd defnyddio data ymyrraeth llinell derfyn yn ogystal â data gan y grŵp cymharol yn nes ymlaen o'r dadansoddiad hwn yn caniatáu adnabod i ba raddau yr effeithiwyd ar ymatebion ar dderbyn y cymorth ariannol.

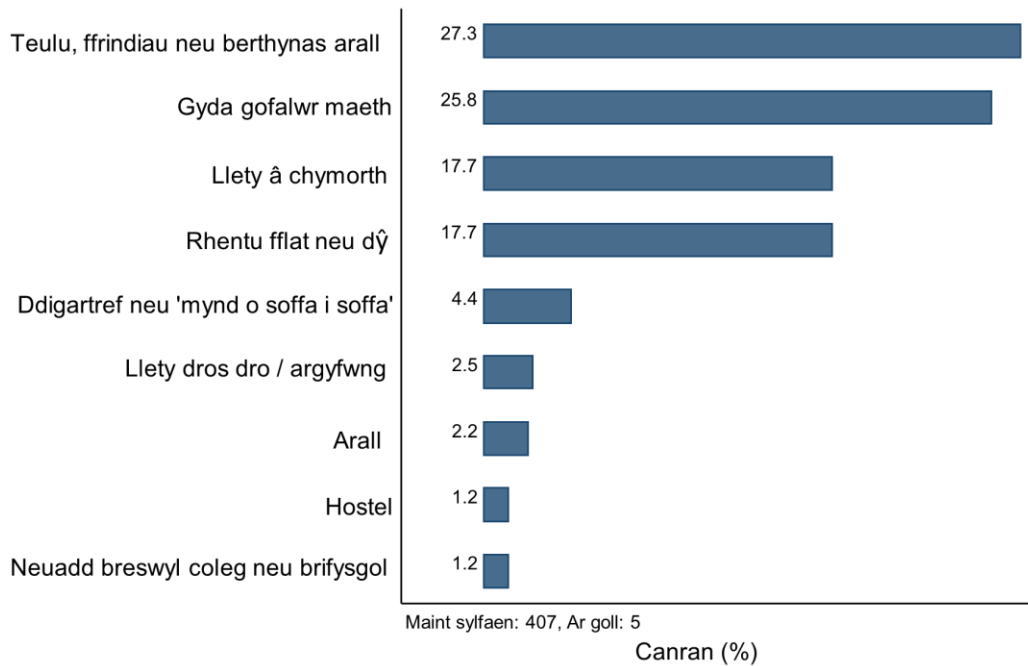
Ffigur 3.17. Ymatebion arolwg ynghylch a yw'r ymatebwyr yn ymdopi'n ariannol ai peidio

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

3.25. Agwedd bwysig ar ymdopi ariannol yw'r gallu i fforddio costau llety a biliau ar gyfer cyfleustodau a gwasanaethau. Fodd bynnag, mae'r rhain yn fwy neu lai perthnasol i bobl ifanc yn dibynnu ar eu hamgylchiadau. Pan ofynnwyd iddynt am fforddiadwyedd rhent a biliau, nododd 25 y cant a 37.6 y cant yn y drefn honno nad oedd y rhwymedigaethau hynny'n berthnasol iddynt. Mae hyn yn cyd-fynd â'u trefniadau byw a adroddwyd a ddangosir yn y ffigur isod, gan fod mwy na 50 y cant yn byw gyda ffrindiau/perthnasau neu'u gofalwyr maeth ac roedd tua 35 y cant yn byw mewn tai â chymorth neu gartref yr oeddent yn ei rentu gyda thua 4.4 y cant yn nodi eu bod yn ddigartref (gan gynnwys 'syrffio sofffa'). Ar y cyfan, nododd tua 3 allan o 4 eu bod yn teimlo bod lle'r oeddent yn byw ar adeg yr arolwg yn iawn iddyn nhw.

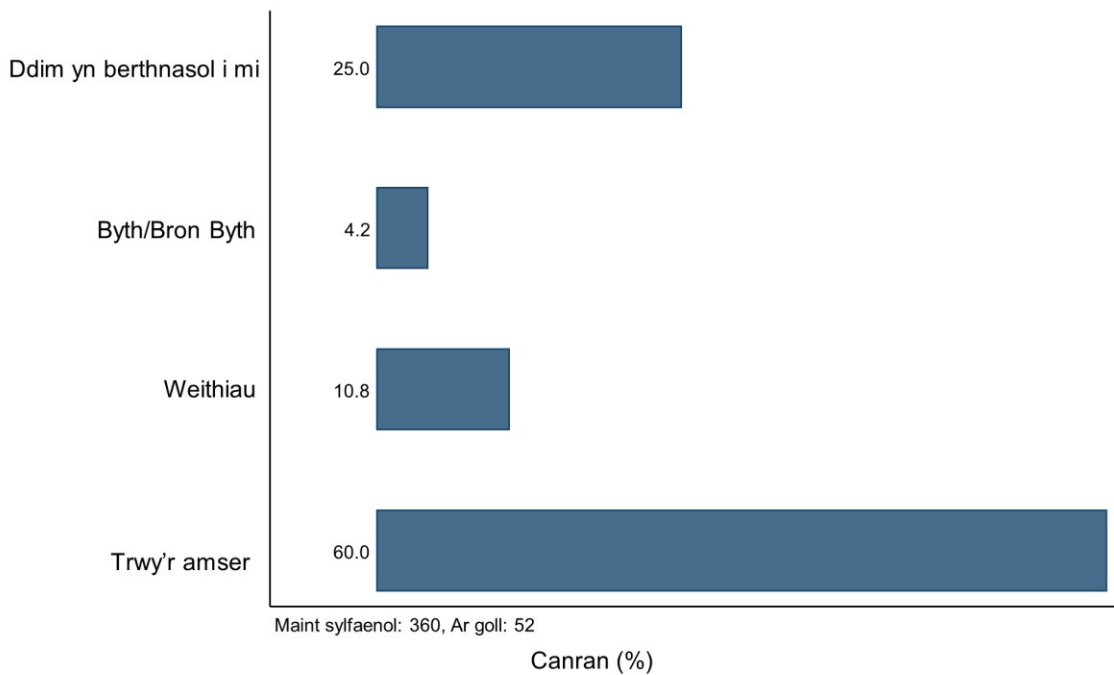
Ffigur 3.18. "Ble rydych chi'n byw?"

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru)²² 2022.

²² Dim ond yn fersiwn ddiweddaraf yr arolwg y defnyddiwyd cwestiynau rhent a biliau ac felly maent yn agored i is-set o gyfranogwyr, gan arwain at ffigurau coll uchel.

Ffigur 3.19. "Dw i'n gallu talu fy rhent ..."

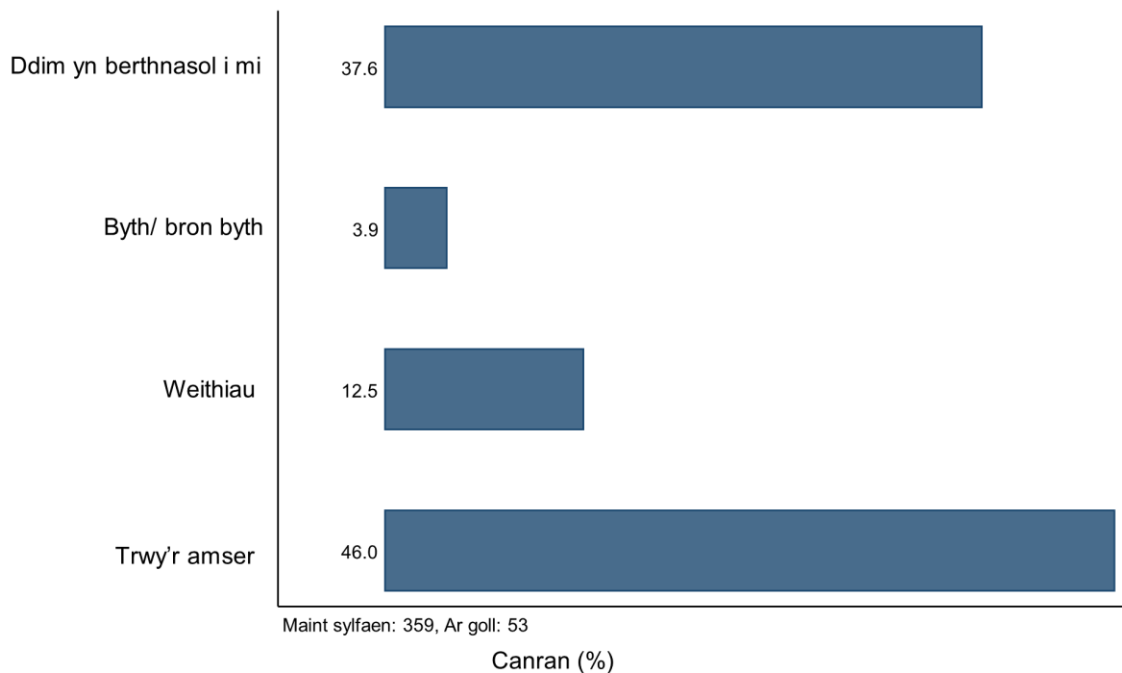

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.²³

3.26. Blith y rhai a oedd yn talu rhent dywedodd 60 y cant eu bod yn gallu ei fforddio, a dywedodd 46 y cant eu bod yn gallu fforddio biliau.

²³ Dim ond yn fersiwn ddiweddaraf yr arolwg y defnyddiwyd cwestiynau Rhent a Biliau ac felly maent yn agored i is-set o gyfranogwyr, gan arwain at ffigurau coll uchel.

Ffigur 3.20. "Dw i'n gallu talu fy miliau cartref..."

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

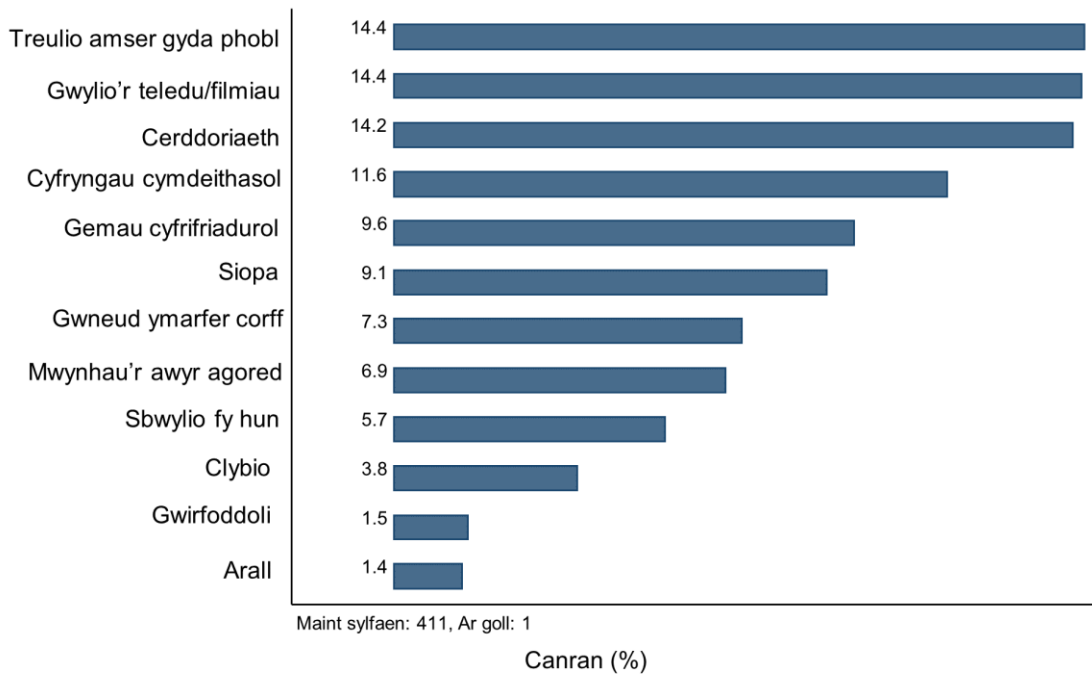
- 3.27. Pan ofynnwyd iddynt raddio o 0 (Nid yw'n swnio fel fi) i 10 (Mae'n swnio'n debyg iawn i mi) i ba raddau y mae'r datganiad "Dw i'n aml yn prynu pethau ar fyrbwyll" yn gynrychioliadol o'u harferion gwario, roedd y canlyniadau'n gymysg. Roedd yr ymatebion wedi'u crynhoi'n bennaf ar y pen isaf, canol ac uchel tua 13 -14 y cant, gyda'r holl ymatebion eraill yn cael eu dosbarthu fel arfer.

Ynglŷn â Phobl Ifanc sy'n Gadael Gofal

- 3.28. Mae'r canlyniadau ar gysylltedd cymdeithasol yn awgrymu'r perthnasoedd pwysicaf yr oedd pobl ifanc sy'n gadael gofal gofynnwyd am gefnogaeth emosiynol ganoedd ffrindiau yn bennaf ac yna partneriaid, mamau, gofalwyr maeth, siblingiaid a YPAs. Roedd anifeiliaid anwes hefyd yn cael eu hystyried yn bwysig, lle allan o'r rhai a nododd fod ganddynt anifail anwes (51 y cant), roedd 42 y cant ohonynt yn tynnu sylw at eu hanifail anwes fel ffynhonnell cefnogaeth emosiynol
- 3.29. Roedd y gyfran isaf o'r ymatebwyr yn dibynnu ar eu plant eu hunain, arsylwad sy'n cyd-fynd ag 8.5 y cant, gan nodi eu bod eisoes yn rhieni neu'n feichiog. Mae hyn yn sylweddol uwch o'i gymharu â'r boblogaeth gyffredinol, lle'r oedd cyfradd cenhedlu swyddogol menywod o dan 20 oed yng Nghymru a Lloegr yn 2.6 y cant yn 2020 (ONS, 2022a). Dywedodd tua 10 y cant o gyfranogwyr benywaidd yn yr arolwg hwn eu bod yn rhieni neu'n feichiog

- 3.30. Pan ofynnwyd iddynt a oedd ganddynt rywun yn eu bywyd y gallent ymddiried ynddynt i'w helpu, nododd tua 87 y cant eu bod wedi gwneud hynny.
- 3.31. Edrych ar weithgareddau hamdden mwyaf poblogaidd pobl ifanc sy'n gadael gofal, mae'r canlyniadau'n adleisio'n gryf y canfyddiadau a adroddwyd gan Coram Voice trwy eu harolwg o bobl ifanc sy'n gadael gofal yn Lloegr (Briheim-Crookall et al., 2020). Roedd y gweithgareddau mwyaf poblogaidd yn cynnwys 'cymdeithasu gyda phobl maen nhw'n eu hoffi', 'gwyltio teledu a/neu ffilmiau', 'defnyddio'r cyfryngau cymdeithasol' a 'gwrando neu chwarae cerddoriaeth' fel y dangosir yn Ffigur 3.21. Ar y cyfan, nododd tua 79 y cant eu bod yn teimlo y gallent wneud yr un pethau â'u ffrindiau weithiau neu drwy'r amser/y rhan fwyaf o'r amser.

Ffigur 3.21. Gweithgareddau hamdden amser sbâr

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

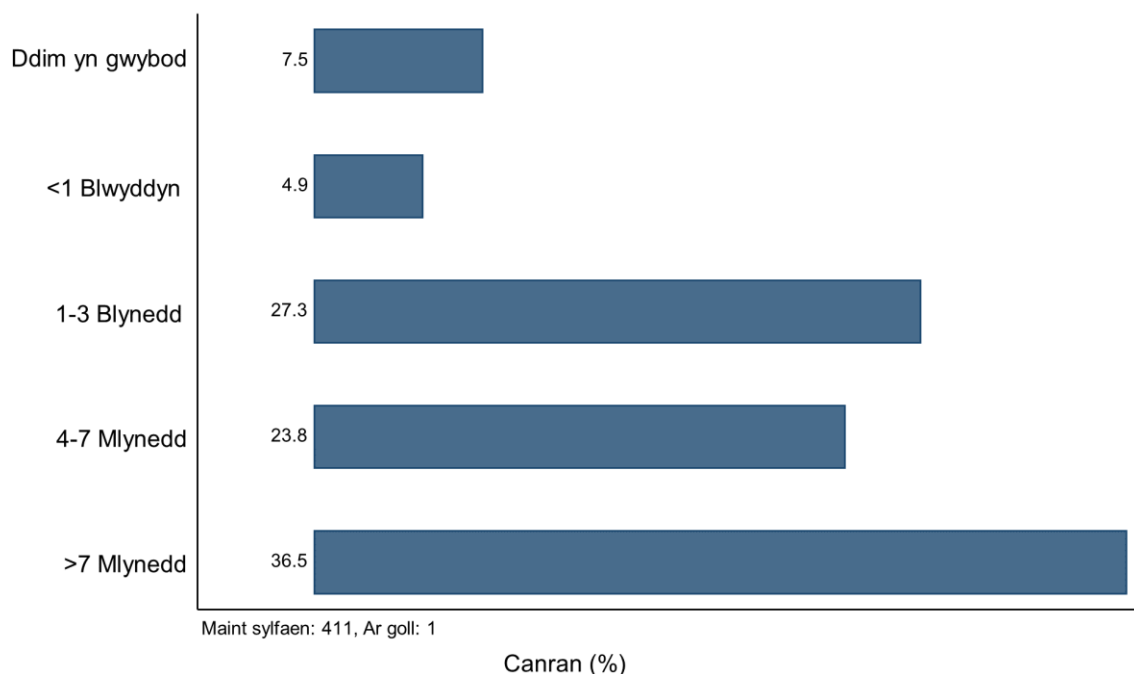
- 3.32. Mae'r canlyniadau a ddangosir yn ffigur 3.21 yn cynrychioli'r gweithgareddau amser sbâr mwyaf poblogaidd a ddewiswyd gan bobl ifanc sy'n gadael gofal. Gan y gallai mwy nag un opsiwn gael ei ddewis gan bob cyfranogwr, mae'r amcangyfrifon canrannol sy'n deillio o hynny yn cynrychioli canran y "pleidleisiau" ar gyfer pob elfen mewn perthynas â chyfanswm y pleidleisiau gan yr holl gyfranogwyr ar draws yr holl elfennau. Mae hyn yn ein galluogi i ddehongli pa weithgareddau oedd y rhai mwyaf

poblogaidd o'i gymharu â'i gilydd. Mae'r maint sylfaenol a ddangosir yn dangos y sampl isaf a welwyd allan o'r holl weithgareddau.

Yr Amser a Dreuliwyd mewn Gofal

- 3.33. Gan fod y peilot ar gael i bob person ifanc sy'n gadael gofal a oedd yn gymwys, byddem yn disgwyl ystod eang o brofiadau gofal, gan gynnwys ystod o gyfnodau o amser a dreuliwyd mewn gofal. O'r holl ymatebwyr, roedd 36.5 y cant mewn gofal dros 7 mlynedd, fel y dangosir yn y ffigur isod, gyda thua 60 y cant mewn gofal 4 blynedd neu fwy. Mae hwn yn ddarganfyddiad bron yn union yr un fath i'r un a adroddwyd gan Coram Voice ar gyfer y garfan o bobl ifanc sy'n gadael gofal a arolygwyd yn Lloegr (Briheim-Crookall et al., 2020).
- 3.34. Ar y cwestiwn "A oes rhywun wedi egluro i chi pam eich bod mewn gofal?" nododd 81 y cant o'r cyfranogwyr eu bod yn gwybod popeth yr oeddent am ei wybod, tra bod 13.5 y cant yn ateb yn gadarnhaol ond yn dal i fod angen rhywfaint mwy o wybodaeth. Dim ond 5 oedd yn nodi nad oedden nhw'n gwybod.

Ffigur 3.22. Nifer y blynyddoedd a dreuliwyd mewn Gofal

Ffynhonnell: Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (Wedi'i addasu ar gyfer y Gwerthusiad Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru) 2022.

Gadael gofal: Cynllunio llwybrau a Chynghorwyr Pobl Ifanc

- 3.35. Mae cynllunio llwybrau yn agwedd bwysig ar y newid i annibyniaeth i bobl ifanc sy'n gadael gofal, ac mae'n cynnwys drafftio cynllun ar gyfer sut y bydd yr awdurdod lleol yn cefnogi'r trawsnewid hwn. Mae cynlluniau llwybrau yn cwmpasu ystod o anghenion cyfredol a rhagweledig, mewn meysydd sy'n cynnwys llety, addysg a chyflogaeth, ac iechyd a datblygiad. Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant 2014 (t86, pwynt 440b) yn nodi y dylai cyfathrebu â phobl ifanc fod "wrth galon" asesu a pharatoi cynlluniau llwybrau (Llywodraeth Cymru, 2014).
- 3.36. ran cyfranogiad pobl ifanc sy'n gadael gofal yn eu cynlluniau llwybrau, dywedodd mwy na 10 y cant naill ai nad oedd ganddynt gynllun llwybr, nad oeddent yn gwybod beth oedd cynllunio llwybrau, neu nad oeddent erioed wedi cymryd rhan mewn cynllunio eu llwybrau. Unwaith eto, mae hyn i raddau helaeth yn adleisio canlyniadau a adroddwyd gan Coram Voice ynghylch pobl ifanc sy'n gadael gofal yn Lloegr (Briheim-Crookall et al., 2020). Mewn gwythien debyg, nododd tua 17 y cant o ymatebwyr yr arolwg peilot nad oeddent yn gwybod pwy oedd eu Cynghorydd Pobl Ifanc.
- 3.37. Yn fwy cadarnhaol, o'r derbynwyr a oedd yn adnabod eu cynghorydd personol, roedd bron i 80 y cant yn mynegi ymddiriedaeth yn eu YPA trwy'r amser neu'r rhan fwyaf o'r amser. Ar ben hynny, nododd 73 y cant o'r rhai a oedd yn adnabod eu YPA ei bod yn hawdd cysylltu â'u cynghorydd drwy'r amser neu'r rhan fwyaf o'r amser.

Ymatebion ansoddol

- 3.38. Rhoddodd cwestiwn olaf yr arolwg gyfle i ymatebwyr roi ateb testun rhydd i'r cwestiynau 'Beth hoffech chi ei ddweud neu ddweud wrthym am adael gofal?' a 'Beth allai wneud eich profiadau yn well?'
- 3.39. Dyma'r cwestiwn a atebwyd leiaf, lle mai dim ond tua hanner y derbynwyr a holwyd a roddodd ymateb.²⁴ I ddechrau, dosbarthwyd ymatebion fel rhai cadarnhaol, negyddol neu niwtral i gael dealltwriaeth ehangach o deimlad. Yn naturiol, roedd rhai atebion yn anodd eu dosbarthu gan eu bod yn aml yn cynnwys neu'n awgrymu emosiynau cadarnhaol a negyddol, megis profiadau cadarnhaol gyda'u gofalwyr maeth ond profiadau negyddol wrth adael gofal.

²⁴Er nad oedd cyfraddau diffyg ymateb (gwerthoedd coll) ar gwestiynau eraill yr arolwg yn sylweddol, roeddent yn awgrymu cysylltiad posibl â mathau o gwestiynau yn ymwneud â sut roedd cyfranogwyr yn teimlo (isell, dig, unig ac ati). Fodd bynnag, mae ymchwilio i'r mecanwaith coll y tu hwnt i gwmpas yr adroddiad hwn, a bydd yn cael ei gynnal yn ddiweddarach fel rhan o'r dadansoddiad sensitifrwyd.

3.40. O'r 215 o bobl ifanc sy'n gadael gofal a ymatebodd ac a allai gael eu dosbarthu, mynegodd tua hanner eu profiadau negyddol yn ymwneud â bod mewn a/neu adael gofal. O ran bod mewn gofal, roeddent yn pwysleisio eu bod yn aml yn teimlo'n anhapus mewn gofal ac yn dweud eu bod yn hapus i adael gofal, gan deimlo nad oedd ganddynt lawer o reolaeth dros eu bywyd ac yn edrych ymlaen at ddod yn annibynnol. O ran gadael gofal, a chynllunio llwybrau er budd hyn, nodwyd bod angen gwell trefniadau tai arnynt, mwy o gefnogaeth emosiynol, a help gyda sgiliau bywyd cyffredinol. Mae'r ddau sylw canlynol yn dangos hyn:

"Mae gadael gofal yn anodd pan fyddwch chi'n symud i'ch fflat eich hun, dw i'n credu y dylai fod llawer mwy o adnoddau a help yn cael ei roi i bobl sy'n gadael tymor hir oherwydd ei fod yn hynod o llethol."

"Mae'n llwybr anesmwyth ac ansicr o'n blaenau na ellir ond ei oresgyn trwy gael pobl sy'n poeni amdanoch chi a'r gallu i fod yn sefydlog yn ariannol."

3.41. Oddeutu 20 y cant o'r rhai a ymatebodd fel rhai a oedd yn hapus gyda'u drefniadau gadael gofal, roedd llawer yn pwysleisio ansawdd gwych o berthynas â rhieni maeth/YPAs. Mae hyn yn awgrymu bod cael rhwydwaith cymorth emosiynol cryf yn debygol o fod yn ddibynnol ar achosion ac yn uniongyrchol gysylltiedig â phrofiad cyffredinol cyn ac ar ôl gofal.

3.42. Yn olaf, mynegodd nifer o ymatebwyr ddiolch hefyd am y peilot gan ddweud:

"Mae wedi bod yn daith wych ac rwy'n ddiolchgar i Lywodraeth Cymru am ofalu amdanom a'm cefnogi'n ariannol, mae wedi bod yn brofiad gwych, diolch."

"Yn bersonol dw i wedi bod yn lwcus iawn, dw i wedi sticio efo fy addysg ac ym mis Medi dw i'n mynd i brifysgol i astudio [enw'r cwrs wedi'i hepgor]. Rwyf wedi aros gyda'r un gofalwr o ychydig o dan 13 oed ac mae gennyf PA defnyddiol iawn. Cefais fy enwebu hefyd ar gyfer y peilot incwm sylfaenol, roedd hyn wir yn fy helpu i fod yn dawelwch fy meddwl am arian ar gyfer pan fyddaf yn mynd i'r brifysgol. Dw i'n dal i gynllunio cael swydd ond nid yw'n gymaint o bryder."

3.43. Ar y cyfan, atebwyd cwestiwn terfynol yr arolwg a oedd yn caniatáu i bobl ifanc sy'n gadael gofal rannu eu barn ar adael gofal gan tua hanner yr ymatebwyr yn unig. Ymhlith y 215 o ymatebion dosbarthedig, datgelodd tua hanner ohonynt brofiadau negyddol sy'n gysylltiedig â bod mewn gofal, gan fynegi anhapusrwydd ac ymdeimlad o reolaeth gyfyngedig. Roedd pryderon yn ymwneud â gadael gofal yn pwysleisio'r angen am well tai, mwy o gefnogaeth emosiynol, a chymorth gyda sgiliau bywyd cyffredinol. Mae hyn yn tanlinellu pwysigrwydd mynd i'r afael â'r heriau hyn i wella lles cyffredinol a phrofiadau pontio unigolion sy'n gadael gofal.

- 3.44. Fel y dengys yr adran hon, mae'r data a gesglir trwy arolygon a ffurflenni cofrestru yn rhoi cipolwg ar sawl agwedd ar fywydau'r rhai sy'n cymryd rhan yn y peilot. Mae hyn yn darparu data gwaelodlin gwerthfawr am y garfan y byddwn yn ei defnyddio i fesur sut maent yn cymharu â chyfoedion nad ydynt yn derbyn incwm sylfaenol, a sut mae pethau'n newid dros amser. Bydd adroddiadau yn y dyfodol yn archwilio'r materion hyn yn gymharol, gan roi darlun mwy cynhwysfawr o sut mae cymryd rhan yn y peilot yn effeithio ar fywydau'r bobl ifanc.

4. Canfyddiadau: Theori gychwynnol y rhaglen

- 4.1. Mae'r adran hon yn canolbwyntio ar gam cyntaf y dadansoddiad o sut y gellid disgwyl i'r peilot weithio, yn seiliedig ar yr adolygiad penodol o ddogfennau ymchwil a pholisi allweddol a amlinellir yn yr adran fethodoleg. Mae ein gwerthusiad yn astudiaeth sy'n seiliedig ar theori, a thros ei hyd rydym yn anelu at wella ac ymestyn y ddamcaniaeth bresennol mewn perthynas ag incwm sylfaenol, gan gyfeirio'n benodol at y peilot. Mae gwerthuso ar sail theori yn cynnig ateb rhannol i'r broblem 'blwch du' - y syniad y gall safiad sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau yn unig ein gadael yn aneglur ynghylch sut a pham mae ymyriadau yn gweithio neu ddim yn gweithio, a sut y gellid eu gwella (Astbury and Leeuw, 2010). Weithiau a elwir yn 'theori a yrrir neu'n 'canolbwyntio ar theori', mae'r dulliau hyn wedi dod yn boblogaidd yn y gwyddorau cymdeithasol ers y 1980au (Chen, 1990).
- 4.2. Mae'r peilot yn unigryw ymhlith cynlluniau peilot incwm sylfaenol, yn seiliedig ar gyfuniad o faint taliadau, y penderfyniad i gynnig yr incwm sylfaenol i bobl ifanc sy'n gadael gofal, a'r pecyn o gymorth ariannol a chymdeithasol sydd ar gael. O'r herwydd, mae'r llenyddiaeth bresennol yn rhoi darlun anghyflawn o sut y gallai weithredu. Felly, mae'n anochel bod y ddamcaniaeth gychwynnol hon yn rhannol, ac yn ôl natur mae'n rhan o broses ailadroddol. Yn bwysicaf oll, nid yw'n cynnwys data yr ydym wedi'i gasglu yn yr astudiaeth; cyflwynir hyn i'r dadansoddiad yn nes ymlaen i lywio fersiynau diwygiedig o'r theori. Bydd y rhain yn fwy cynhwysfawr ac yn fwy penodol i'r peilot yng Nghymru. Erbyn diwedd y gwerthusiad, bydd gennym fersiynau wedi'u diweddarau o'r theori a'r model rhesymeg cysylltiedig. Bydd y rhain yn ymgorffori (1) y sylfaen dystiolaeth sylfaenol (y cam cychwynnol hwn), (2) mewnwelediadau o ddadansoddiad o'r data a gasglwyd yn ystod yr astudiaeth (y cam nesaf, lle mae'r theori yn cael ei diwygio), a (3) fersiwn derfynol lle mae damcaniaethau gwyddorau cymdeithasol 'ffurfiol' neu gyffredinol yn cael eu hintegreiddio, lle bo hynny'n briodol.

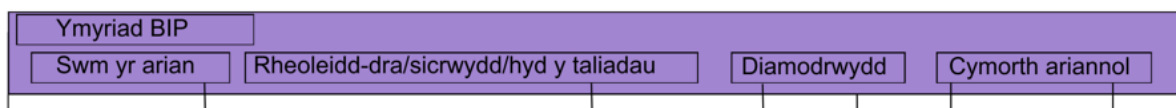
Canfyddiadau Interim

- 4.3. Ar hyn o bryd rydym yn disgrifio'r ymyrraeth, a'r mecanweithiau y credir eu bod yn gweithredu drwyddynt, ar lefel dynnu gymharol uchel. Mae hyn yn cynnwys rhywfaint o'r manylion a'r cymhlethdod yr ydym yn disgwyl eu hychwanegu gan ddefnyddio data empirig o'r astudiaeth. Rydym yn gwneud hyn yn rhannol i gadw'r model theori a rhesymeg yn hygyrch, ond hefyd oherwydd bod unigrywiaeth y peilot yng Nghymru yn golygu y bydd y llwybrau mwy penodol i effaith yn cael eu mynegi'n fwy manwl gan ddefnyddio data empirig o'r astudiaeth.

Elfennau'r ymyrraeth

- 4.4. Mae ein model rhesymeg cychwynnol, sy'n ychwanegu cymorth ariannol i'r penderfynyddion cymdeithasol lefel uchel ym model effaith Johnson et al.'s (2022), yn darlunio'r ymyrraeth fel un sydd â sawl cydran wedi'u cynllunio i gynyddu'r tebygolrwydd y bydd y canlyniadau a ddymunir yn cael eu cyflawni. Rydym yn cysyniadu'r taliadau o ran eu maint a'u rheoleidd-dra dros y cyfnod o 24 mis. Yn y strociau eang rydyn ni'n eu gwneud yma, nod hyn yw darparu ymdeimlad o ddiogelwch a'r gallu i gynllunio, yn ogystal â sawl cyfle i ystyried ymddygiadau gwario.

Ffigur 4.1: Ciplun o gydrannau ymyrraeth, fel y gwelir yn y model rhesymeg cychwynnol²⁵

- 4.5. Er enghraifft, credir bod diamodrwydd a rheoleidd-dra yn cyfrannu at leihau ymdeimlad buddiolwyr o ansicrwydd ac ansefydlogrwydd, y dangoswyd eu bod yn byrhau 'gorwelion amser' pobl (i ba raddau y maent yn meddwl y tu hwnt i'r presennol, yn enwedig i'r dyfodol llai uniongyrchol) (Johnson et al., 2023b; Pepper and Nettle, 2017). Dadleuir bod gorwelion amser estynedig yn fecanwaith (ymateb) lle mae pobl yn dod yn fwy tebygol o gymryd rhan mewn ymddygiad sy'n hybu iechyd ac mewn addysg (Fieulaine ac Apostolidis, 2015: 221).
- 4.6. Ac eto, mae'n werth cydnabod yn gryno seiliau mwy cymhleth hyn. Gellid ystyried taliadau lluosog hefyd fel ymyriadau unigol, sy'n ymrwymo i wahanol gyd-destunau, ac yn eu tro yn actifadu gwahanol fecanweithiau²⁶. Er enghraifft, gall y taliad cyntaf o £1,280 gael ei dderbyn gan rywun nad oedd erioed wedi cael swm tebyg o arian o'r blaen, tra bod y taliad olaf yn cyrraedd yng nghyd-destun y person hwnnw sydd â dwy flynedd o brofiad o dderbyn arian o'r fath. Mae astudiaethau cymdeithaseg arian ac incwm yn awgrymu ei bod yn rhesymol tybio y gallai fod gan dderbynwyr agweddau gwahanol at yr un swm o arian ar draws llinell amser y peilot, ac y gall patrymau gwariant amrywio o ganlyniad (Hecht and Summers, 2021). Rydym yn

²⁵ Byddai hyn yn estyniad rhesymegol o'r syniad "When an intervention is introduced, it changes the context (by providing further reasoning, opportunities, permissions, legitimations, authorizations, and limitations), so presenting people with a different set of circumstances in which to exercise agency, leading to different outcomes." (O'Halloran et al., 2018).

²⁶ Byddai hyn yn estyniad rhesymegol o'r syniad "When an intervention is introduced, it changes the context (by providing further reasoning, opportunities, permissions, legitimations, authorizations, and limitations), so presenting people with a different set of circumstances in which to exercise agency, leading to different outcomes." (O'Halloran et al., 2018).

bwriadu archwilio'r mecanweithiau mwy gronynnog hyn mewn iteriadau o'r theori yn y dyfodol a gynorthwyir gan ganfyddiadau ein cyfweliadau ansoddol a'n data arolwg.

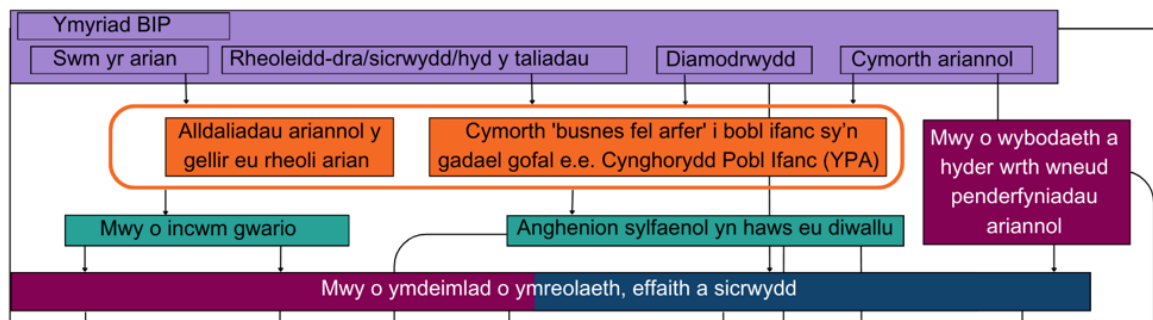
- 4.7. Mae mewnwelediadau o'r llenyddiaeth bresennol yn fwy perthnasol i rai agweddau ar y peilot nag i eraill. Mae'r elfennau trosglwyddo arian parod – gan gynnwys swm yr arian, y taliad mewn arian parod, rheoleidd-dra taliadau, a diamodrwydd cyfranogiad, yn sylfaenol i ddamcaniaeth Incwm Sylfaenol Cyffredinol a nodweddion craidd cynlluniau incwm sylfaenol ledled y byd. Maent hefyd yn cael eu cynrychioli'n dda yn y ffynonellau a gynhwysir yn y dadansoddiad hwn. I'r gwrthwyneb, er bod nifer o gynlluniau incwm sylfaenol yn bwndelu gwasanaethau ychwanegol gydag incwm sylfaenol (e.e. Arriagada et al., 2018; Cluver et al., 2014; Roelen et al., 2023; WorkFREE, 2023)²⁷, mae elfen cyngor ariannol y peilot yn nodwedd bwrpasol o'r ymyrraeth yng Nghymru (gweler Atodiad 5). Mae hyn yn golygu bod y ddamcaniaeth gyffredol am yr agwedd hon ar y cynllun yn arbennig o brin. Am y tro, rydym wedi rhagdybio bod y cymorth ariannol wedi'i gynllunio i arwain at ddau newid mewn rhesymu yn y rhai sy'n manteisio ar y cymorth hwn: mwy o wybodaeth am sut i reoli arian (e.e. cyllidebu, cynilo, lleihau dyled) a mwy o hyder wrth wneud penderfyniadau ariannol (a allai fwydo i ymdeimlad ehangach o hyder) (gweler Ffigur 4.2).

Llwybrau achosol arfaethedig

- 4.8. Dylai rhai o'r ffyrdd y mae'r ymyrraeth wedi'i chynllunio arwain yn uniongyrchol at newidiadau yn amgylchiadau'r derbynwyr, os yw eu treuliau yn hylaw a mathau eraill o gymorth yn eu bywydau yn parhau (mae'r ddau yn gyd-destunau allweddol). Dyma'r syniadau bod (a) anghenion sylfaenol derbynwyr yn cael eu diwallu'n haws a (b) bod ganddynt swm uwch o incwm heb ei ymrwymo nad oes ei angen i ddiwallu anghenion tai, gwresogi a bwyta (Villadsen et al., 2023). Mae'r newidiadau hyn felly'n cael eu cysyniadu fel mecanwaith: adnoddau, gan eu bod yn cael eu creu'n uniongyrchol gan yr incwm, heb i'r derbynwyr orfod ymateb i gyflawni hyn (naill ai trwy newidiadau yn y ffordd y maent yn teimlo neu'n ymddwyn).

²⁷ Daw'r enghreifftiau hyn o Dde Affrica, Bangladesh ac India.

Ffigur 4.2: Ciplun o adnoddau mecanwaith, fel y dangosir yn y model rhesymeg peilot cychwynnol

Ffynhonnell: CASCADE

- 4.9. Yn cael sylw hefyd yn Ffigur 4.2, uchod, mae'r syniad y tybir bod y gallu i ddiwallu anghenion sylfaenol yn haws, a chynnydd mewn incwm gwario, yn cynyddu ymdeimlad derbynwyr o ymreolaeth, asiantaeth a sicrwydd. Mae'r llenyddiaeth yn awgrymu bod hyn oherwydd (a) dylai'r cyntaf ryddhau eu hamser o waith cyflog isel, o ansawdd isel ac o fodloni'r amodau sy'n ofynnol i hawlio budd-daliadau eraill, gan ganiatáu iddynt dreulio eu hamser ym mha bynnag ffordd y maent yn dewis (Forget, 2011: 286). Mae hefyd oherwydd (b) bod yr olaf wedi'i gynllunio i roi ymdeimlad o reolaeth iddynt dros wariant ariannol nad yw byw ymgynhaliol yn ei wneud (Gibson et al., 2018: 36). Serch hynny, mae'r rhan fwyaf o gynlluniau peilot blaenorol wedi cynnwys symiau o incwm sydd wedi'u hanelu'n fwy at ddiwallu anghenion sylfaenol na gwariant dewisol, felly nid yw hyn yn cael ei gefnogi cystal yn y llenyddiaeth bresennol.
- 4.10. Mae pwysigrwydd ymreolaeth / asiantaeth yn amlwg yn natganiadau cyhoeddus a dogfennau polisi Llywodraeth Cymru am y peilot. Er enghraifft, mae'r fanyleb ar gyfer y gwerthusiad yn nodi "Mae'r peilot Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru yn ddull arloesol o gefnogi unigolion â phrofiad gofal gyda'r cysyniadau o ymddiriedaeth, ymreolaeth, parch ac annibyniaeth yn ei ganol" a "Bydd yn darparu urddas, annibyniaeth a diogelwch [...] rhoi mwy o reolaeth i [dderbynwyr] ac ymddiried ynddynt i wneud penderfyniadau ar gyfer eu dyfodol." Yn yr un modd, yn ei ragair i adroddiad Cymdeithas Frenhinol y Celfyddydau, Gweithgynhyrchu a Masnach ar ddefnyddio IS i fynd i'r afael â'r argyfwng iechyd meddwl, dywedodd y Prif Weinidog y byddai'r peilot yn rhoi dewis i bobl ifanc ynghylch "a ddylent ymgymryd ag addysg, datblygu busnesau, tyfu eu sgiliau, gwneud cynlluniau" a'r gallu i "benderfynu sut y maent am brofi bywyd wrth iddynt drosglwyddo i fod yn oedolion" (Johnson et al., 2022).

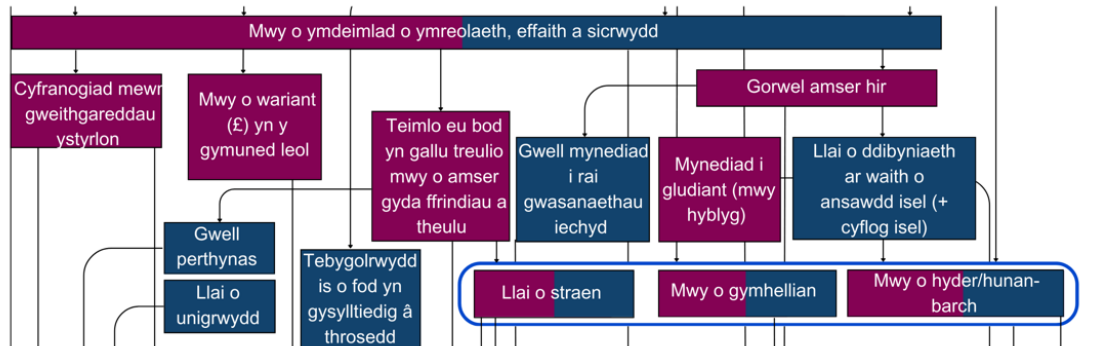
- 4.11. Rydym yn gweld hyn fel mecanwaith: ymateb ac fel canlyniad canolraddol.²⁸ Nid oes fawr o amheuaeth bod y cysyniadau asiantaeth ac ymreolaeth yn cydberthyn yn ddwfn. At ein dibenion ni mae'r ddau gysyniad yn ddefnyddiol dim ond wrth ddeall y mecanweithiau newid y gallai'r ymyrraeth eu gweithredu. Mae asiantaeth ac ymreolaeth yn aml yn cael eu defnyddio'n gyfnewidiol, ond yn fwy amlwg (yn enwedig yn ein cyd-destun) gellir eu hystyried fel rhai sy'n cyd-alluogi neu'n synergidd i'r ddwy ochr yn y broses o rymuso.
- 4.12. Yn sgil hyn, credir bod gan y derbynwyr fwy o amser i gymryd rhan mewn 'gweithgareddau ystyrion', neu weithgareddau sy'n cael eu gwerthfawrogi gan y derbynnydd. Mae'r mathau o weithgareddau a amlygir yn y llenyddiaeth yn cynnwys gofalu, dilyn hobiau, a gwirfoddoli, ond gallai hyn gynnwys myrdd o bobl eraill. Beth bynnag, tybir bod treulio amser mewn ffyrdd sy'n ystyrion i'r derbynnydd yn gwella lles, yn cael ei ddeall fel ymdeimlad o 'ansawdd bywyd', ac mewn rhai achosion bydd hyn yn golygu datblygu sgiliau bywyd a helpu eraill (fel y byddai ar gyfer sawl math o ofalu neu wirfoddoli).
- 4.13. Dangoswyd bod mwy o incwm gwario yn codi gwariant yn y gymuned (de Paz-Báñez et al. 2020: 20; Gibson et al. 2018: 55). Mae helpu grŵp arall i wneud hyn (e.e. mynd i fwytai, siopau coffi neu ganolfannau chwaraeon lleol yn aml) yn debygol o fod o fudd ariannol i'r economi leol, yn ogystal â chryfhau perthnasoedd cymunedol â buddiolwyr. Fodd bynnag, o ystyried natur y gymuned beilot, gall fod yn anodd arsylwi ar fuddion gan fod nifer y derbynwyr yn gymharol fach ac maent wedi'u gwasgaru'n ddaearyddol
- 4.14. Fel y dengys Ffigur 4.3, gallwn hefyd olrhain llwybr eithaf clir rhwng y gallu i ddiwallu anghenion sylfaenol, y teimlad o reolaeth dros amser y gallai hyn ei ddarparu (e.e. peidio â gorfod cymryd swydd â chyflog gwael), a'u gallu i fuddsoddi eu hamser mewn perthnasoedd pwysig, gan gynnwys gyda ffrindiau a theulu. Er nad yw'r cysylltiadau yn y cadwyni achosol hyn wedi'u sefydlu mewn llawer o'r astudiaethau a gynhwysir yn y dadansoddiad hwn, gwelwyd effeithiau cadarnhaol ar berthnasoedd, ac maent yn gysylltiedig â'r gallu i dreulio amser gyda'i gilydd (Ferdosi et al., 2020 fel y dyfynnwyd yn Jones, 2021). Ceir tystiolaeth mewn mannau eraill y gall treulio mwy o amser gyda'ch gilydd yn wirfoddol wella perthnasoedd (e.e. Smart and Smart 2020; McAuley et al. 2012) a bod perthnasoedd o ansawdd uchel yn gwella lles (Thomas et al. 2017), yn rhannol trwy leihau straen²⁹. Arwydd pellach o iechyd

²⁸ Rydym yn diffinio 'canlyniad canolraddol' yma o ganlyniad i sut mae'r ymyrraeth yn gweithio yn y cyd-destun sydd hefyd yn arwain at ganlyniadau pellach.

²⁹ Dylid nodi hefyd, ar gyfer pobl ifanc, y gall treulio amser yn bwrpasol ar eu pen eu hunain hefyd gael effeithiau cadarnhaol ar les a'r gallu i addasu i newidiadau bywyd, a hyd yn oed ar ansawdd

perthnasoedd a sefydlir yn y llenyddiaeth a adolygwyd ar gyfer yr astudiaeth hon yw unigrwydd, gyda derbynwyr yn nodi llai o unigrwydd ac unigedd (Jones, 2021), ac mae hyn yn unol ag amcanion strategol ehangach Llywodraeth Cymru fel yr amlinellir yn ei strategaeth unigrwydd (Llywodraeth Cymru, 2020).

Ffigur 4.3: Ciplun o ymatebion mecanwaith a chanlyniadau canolraddol, fel y gwelir yn y model rhesymeg peilot cychwynnol

- 4.15. Mae'r cysylltiad rhwng incwm sylfaenol a gwell mynediad at wasanaethau iechyd, wrth gwrs, yn gryfach mewn gwledydd heb ofal iechyd am ddim. Mae'r rhan fwyaf o wasanaethau iechyd yng Nghymru ar gael yn rhad ac am ddim i bawb, gan gynnwys meddyginiaeth ar bresgripsiwn. Fodd bynnag, gan fod rhai gwasanaethau (e.e. deintyddiaeth ac optometreg) yn cario taliadau yng Nghymru, ac weithiau mae angen cludiant i gyrraedd apwyntiadau meddygol (yn enwedig mewn ardaloedd gwledig), mae potensial i gael rhywfaint o effaith ar fynediad. Yn nodedig, mae rhai mathau o fudd-dal lles, fel Credyd Cynhwysol, yn rhoi'r hawl i dderbynwyr cymorthdaliadau ar gyfer gwasanaethau iechyd trethadwy (y Gwasanaeth Iechyd Gwladol, 2020) ond nid yw'r peilot yn gwneud hynny. Felly, mae potensial damcaniaethol ar gyfer effaith negyddol lle nad yw derbynwyr yn blaenoriaethu gwariant ar hyn.
- 4.16. Ar wahân, mae tystiolaeth y gallai incwm sylfaenol wella mynediad at ofal iechyd am ddim ar adeg triniaeth i'r rhai sydd mewn gwaith ac allan o waith. Mae'r rhai sydd mewn cyflogaeth ansicr, cyflog isel yn wynebu rhwystrau i gael triniaeth, yn enwedig pan fydd amodau'n dod yn symptomatig, yn rhinwedd eu hanallu i wrthod neu gymryd amser i ffwrdd o'r gwaith (Johnson et al., 2019). Mae hefyd yn amlwg y gall y rhai sy'n derbyn budd-dal sy'n gysylltiedig ag anabledd wynebu cymhellion gwrthynysig er mwyn osgoi gweithgaredd a thriniaeth a fyddai'n gwella amodau gan

perthnasoedd (Dixon 2020). Yr hyn sy'n cyfuno'r effeithiau hyn yw'r gallu i benderfynu yn ymwybodol sut mae amser yn cael ei dreulio.

fod gwneud hynny'n cynyddu'r siawns y bydd eu budd-daliadau'n cael eu dileu (Johnson and Spring, 2018).

- 4.17. Dylai'r berthynas rhwng yr incwm sylfaenol a gwella effeithiau tlodi fod yn un uniongyrchol; dylai'r cynnydd mewn arian (treuliau y gellir eu rheoli) olygu bod rhai o effeithiau gwaethaf tlodi yn cael eu lleihau. Mae'r syniad y gall incwm sylfaenol amharu ar y 'trap lles'30, yn yr ystyr o ddisodli budd-daliadau a allai gymell gwaith, yn cael ei gefnogi'n dda (Johnson et al., 2023b). Fodd bynnag, mae dianc rhag agweddau eraill ar y 'trap tlodi'31, fel yr anallu i brynu asedau neu gael cyflogaeth incwm uchel, yn dibynnu ar rywfaint o fecanwaith: ymatebion (h.y. targedu gwariant mewn ffordd benodol) a rhai pethau a allai fod y tu hwnt i reolaeth yr unigolyn, megis eu lefel addysg sy'n bodoli eisoes, a chostau tai.
- 4.18. Ar ben hynny, mae tystiolaeth gref o adolygiadau systematig bod tlodi - tlodi absoliwt yn arbennig - wedi cael ei leihau gan incwm sylfaenol (de Paz-Báñez et al., 2020; Gibson et al., 2018; Hasdell, 2020). Mae nifer o effeithiau tlodi hefyd wedi'u lliniaru mewn arbrofion incwm sylfaenol, gan gynnwys cyflogaeth, entrepreneuriaeth, prynu asedau (megis offer amaethyddol), maeth plant, ymddygiad plant, addysg a chymorth meddygol a throsedd. Yn wir, mae cynigwyr yn dadlau mai un o gryfderau incwm sylfaenol yw y gall fynd i'r afael â thlodi gydag ystod o achosion, gan gynnwys anallu i weithio, cyfrifoldebau gofalu, a diffyg cyfalaf dynol (a ddiffinnir fel y set o sgiliau a gwybodaeth sydd gan berson sy'n dylanwadu ar eu cynnyrch yn yr economi (Rosen, 1989).

Casgliadau a'r camau nesaf

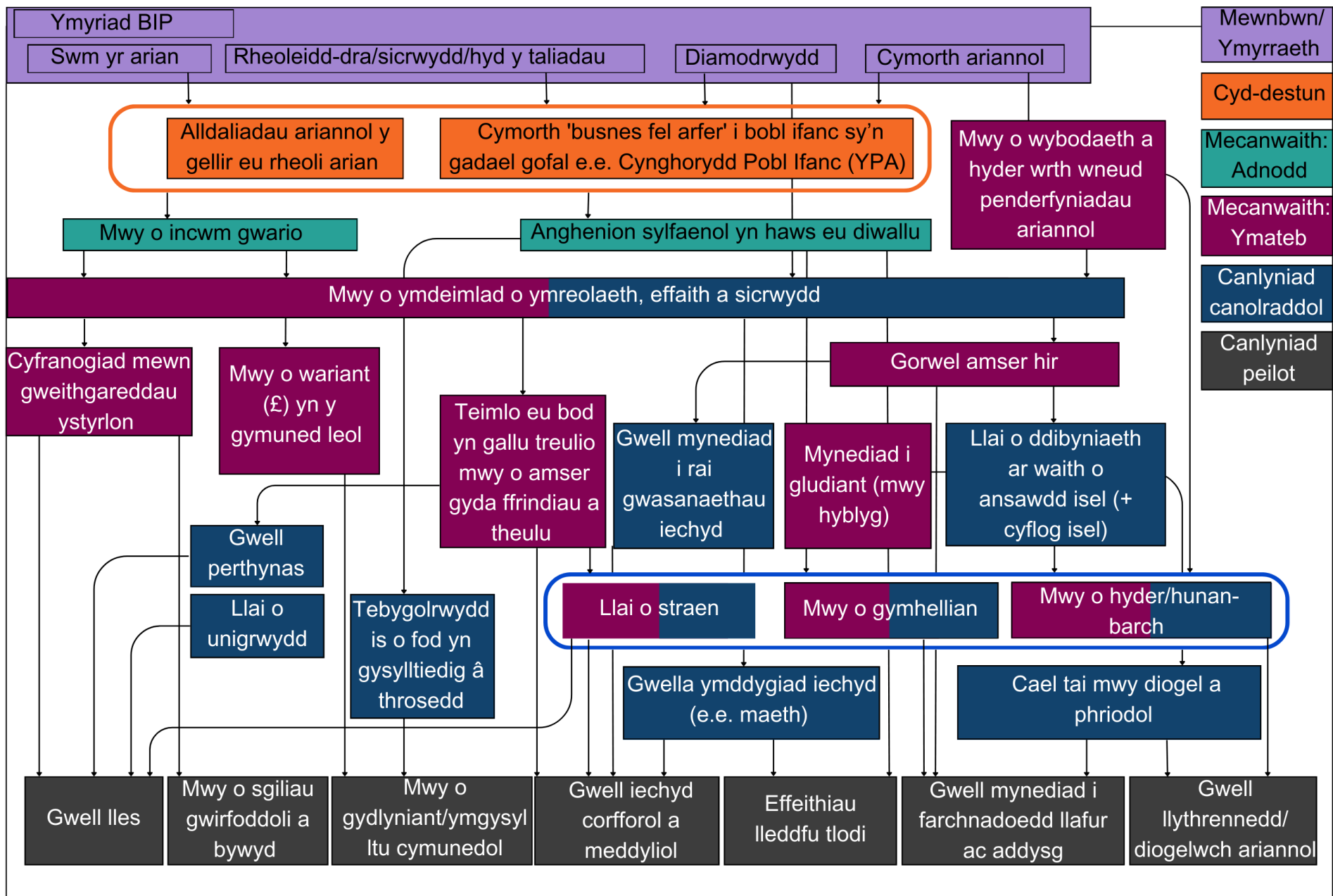
- 4.19. Mae'r theori gychwynnol y rhaglen a'r model rhesymeg hwn wedi tynnu ar ganfyddiadau ymchwil diweddar am incwm sylfaenol yn gyffredinol, a dogfennau am beilot incwm sylfaenol Cymru yn benodol. Rydym wedi amlinellu cyfres o gydrannau ymyrryd, ac wedi olrhain rhai llwybrau allweddol y mae'r llenyddiaeth hon yn awgrymu y gallai'r peilot weithredu. Drwy ei gwneud yn haws diwallu anghenion sylfaenol, a chreu cyfleoedd i ddefnyddio incwm mewn ffyrdd mwy dewisol, credir bod yr ymyrraeth yn grymuso derbynwyr i wneud ystod o ganlyniadau cadarnhaol, yn y tymor byr a'r tymor hwy.
- 4.20. Mae'r gwaith hwn yn ailadroddus o ran natur. Ar hyn o bryd nid ydym wedi cynnwys llawer o ganlyniadau negyddol neu anfwriadol. Fodd bynnag, rydym yn bwriadu

³⁰ Weithiau defnyddir y term 'trap lles' yn gyfnewidiol â'r 'trap tlodi', neu 'gylch tlodi', ond fe'i defnyddir mewn manau eraill i gyfeirio at yr amodau a osodir o amgylch buddion prawf modd sy'n deillio o ddatganoli gwaith (e.e. Kingfisher (2012)).

³¹ Wedi'i ddiffinio fel '*any self-reinforcing mechanism which causes poverty to persist*', naill ai ar lefel y wlad (Azariadis and Stachurski, 2005) neu rhwng grwpiau o fewn gwledydd (e.e. Easterly, 2001).

defnyddio data o'r astudiaeth i archwilio hyn yn fanylach ac, yn seiliedig ar brofiadau gwirioneddol y peilot. Yng nghanam nesaf yr astudiaeth, byddwn yn ymgorffori data o'r gwerthusiad, gan ei ddefnyddio i adolygu a gwella ein dealltwriaeth o sut mae'r peilot yn gweithio'n empirig. Cyflwynir y model rhesymeg cychwynol isod, yn Ffigur 4.4.

Ffigur 4.4: Diagram model rhesymeg sy'n amlinellu llwybrau damcaniaethol ar gyfer y cynllun peilot Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru.

5. Canfyddiadau Barn gweithwyr proffesiynol o beilot incwm sylfaenol Cymru i bobl ifanc sy'n gadael gofal yng Nghymru a phrofiadau cynnar o gefnogi derbynwyr.

- 5.1. Mae'r adran hon yn darparu dadansoddiad ansoddol o farn gweithwyr proffesiynol o ddyluniad cynllun peilot incwm sylfaenol Cymru a'u sylwadau a'u profiadau cynnar o gefnogi derbynwyr.
- 5.2. Roedd trafodaethau gweithwyr proffesiynol yn canolbwyntio'n bennaf ar bedwar maes allweddol mewn perthynas â dyluniad y peilot.
- pobl ifanc sy'n gadael gofal fel derbynwyr yr incwm sylfaenol,
 - yr oedran y cynigir yr arian,
 - swm o incwm sylfaenol a ddarperir
 - natur ddiamedod y cynnig incwm sylfaenol.

Pobl ifanc sy'n gadael gofal fel derbynwyr

- 5.3. Roedd gweithwyr proffesiynol yn gyffredinol gefnogol i'r incwm sylfaenol sy'n cael ei dreialu gan bobl ifanc sy'n gadael gofal, a nododd eu bod "dan anfantais" (P14, Cynghorydd Personol)³² a bod ganddynt lai o gymorth na phobl ifanc nad oeddent wedi cael profiad o ofal. Roedd y pryderon hyn am sefyllfa ddifreintiedig pobl ifanc sy'n gadael gofal yn amlwg ymhlith y gweithwyr proffesiynol dan sylw:

"Dw i'n meddwl bod e'n ddewis da, achos mae 'na gyfran fawr o'r bobl ifanc sydd heb y gefnogaeth, wyddoch chi, y gefnogaeth deuluol. Felly, mae'n ddiddorol iawn gweld sut maen nhw'n ei reoli." (P13, Cynghorydd Personol)

- 5.4. I gydnabod eu sefyllfa ddifreintiedig, roedd gweithwyr proffesiynol yn gyffredinol gefnogol o'r ffocws ar y grŵp hwn o bobl ifanc ac yn teimlo eu bod yn haeddu cymorth ychwanegol:

"... Dw i'n credu ein bod ni i gyd yn gwerthfawrogi bod y [peilot incwm sylfaenol] hwn yn rhywbeth y mae angen i ni ei fforddio i'n pobl ifanc sy'n gadael gofal, cyfle i symud ymlaen." (P17, Pennaeth Gwasanaeth)

³² P refers to participant. Each participant is referred to with a unique number.

- 5.5. Serch hynny, yn ogystal â hyn yn gwneud y garfan yn darged da ar gyfer y peilot, mynegwyd pryderon hefyd ynghylch pa mor agored i niwed yw rhai pobl ifanc:

"Roeddwn yn bryderus, gan fod [pobl ifanc sy'n gadael gofal] eisoes yn grŵp agored i niwed, [a'r incwm sylfaenol] o bosibl yn ychwanegu at eu bregusrwydd" (P26, Pennaeth Gwasanaeth).

- 5.6. Yn gysylltiedig â hyn, roedd rhai gweithwyr proffesiynol yn credu y dylid asesu risg derbynwyr cyn derbyn yr incwm sylfaenol. Er enghraifft, roedd Rheolwr Tîm yn teimlo "nad yw rhai pobl ifanc yn briodol ar eu cyfer" (P30, Rheolwr Tîm), a dywedodd Cynghorydd Personol: "Dw i'n credu nad yw'n cael ei ystyried ddigon [gan fod potensial] i'w roi i blentyn deunaw oed mewn argyfwng" (P7, Cynghorydd Personol).

- 5.7. Er bod gweithwyr proffesiynol, ar y cyfan, yn gefnogol i benderfyniad Llywodraeth Cymru i gynnig y cynllun peilot i bobl ifanc sy'n gadael gofal, roedd pryder a fynegwyd yn aml hefyd gan weithwyr proffesiynol ynghylch effaith bosibl yr incwm sylfaenol i bobl ifanc sy'n fwy agored i niwed yn y garfan. Mae'n ymddangos bod cytundeb cyffredinol ar gyfer gwell cymorth ariannol i bobl ifanc sy'n gadael gofal ond hefyd gofidiau y gallai'r arian gynyddu risg a phryderon diogelu i rai. Bydd y pryderon hyn yn cael eu hailystyried mewn rhannau eraill o'r adroddiad.

Oedran y derbynwyr

- 5.8. Mae troi'n 18 oed fel arfer yn cwmpasu newidiadau i statws cyfreithiol, hawl i fudd-daliadau, cymorth statudol, addysg a threfniadau byw ar gyfer pobl ifanc sy'n gadael gofal. Mae hyn yn golygu, i'r garfan hon o bobl ifanc, mae eu pen-blwydd yn 18 oed "... o bosibl yn garreg filltir fwy nag i bobl ifanc eraill mewn cymdeithas" (P19, Pennaeth Gwasanaeth). Gwelwyd arwyddocâd uwch y garreg filltir hon gan nifer o weithwyr proffesiynol yn ein grwpiau ffocws:

"Dw i'n credu mai 18 yw'r grŵp oedran cywir i'w werthuso ar gyfer y canlyniadau gorau, mae'n bwynt tyngedfennol yn eu bywydau, gyda nhw'n camu i'r byd oedolion, lle maen nhw'n dod yn fwyfwy annibynnol." (P20, Pennaeth Gwasanaeth)

- 5.9. Mae awgrymiadau o 'garreg filltir fwy' a 'phwynt critigol' yn adlewyrchu'r newidiadau a'r penderfyniadau lluosog a wynebir gan bobl ifanc sy'n gadael gofal ar yr adeg hon yn eu bywydau. Fel y nodwyd yn y sylw uchod, mae disgwyliad cyffredinol yn cydfynd â hyn y bydd pobl ifanc yn dod yn fwy annibynnol.
- 5.10. Serch hynny, er gwaethaf y gydnabyddiaeth hon y bydd yn rhaid i bobl ifanc sy'n gadael gofal yn aml lywio'r byd oedolion yn fwy annibynnol na'u cyfoedion,

mynegodd llawer o weithwyr proffesiynol bryderon bod 18 yn rhy ifanc i allu ymddiried mewn unrhyw berson ifanc â symiau mawr o arian:

"Dw i'n meddwl, roedd rhai o'n pryderon a'n gofidiau mwyaf yn ymwneud ag oedran y bobl ifanc. Felly, nid oedd yn ymwneud â statws [pobl ifanc yn gadael gofal] y cohort. Felly, mewn gwirionedd, wyddoch chi, pobl ifanc sy'n gadael gofal, heb os, rydyn ni am eu blaenoriaethu, ond mae 18 yn ymddangos yn ifanc iawn, ac yn enwedig gyda gorfod rheoli symiau mor fawr o arian." (P17, Pennaeth Gwasanaeth)

"Dw i ddim yn meddwl bod 18 yn oedran da i... brofi'r peilot. Gwn, pan oeddwn i'n ddeunaw oed, pe bai gen i'r swm hwnnw o arian y mis, fyddwn i ddim wedi bod yn meddwl am fy nyfodol, a'i ddefnyddio i wella fy hun, a fy nyfodol. Ac felly, i'n pobl ifanc, nad yw'r rhan fwyaf ohonynt erioed wedi gweld y swm hwnnw o arian y mis, nid yw hynny ar flaen eu meddwl. Ac nid yn unig oherwydd eu bod yn bobl ifanc sy'n gadael gofal, fel y dywedais, nid wyf yn credu y byddai llawer o blant deunaw oed a fyddai'n ei ddefnyddio ar gyfer eu dyfodol." (P12, Cynghorydd Personol)

- 5.11. ystyried hyn, roedd rhai gweithwyr proffesiynol yn teimlo y dylai'r peilot fod wedi cynnwys pobl hŷn sy'n gadael gofal:

"... byddai'n braf gweld y peilot [wedi'i dargedu] ar gyfer oedran ychydig yn hŷn, am wn i, achos dw i'n meddwl y byddai defnydd mwy ystyrlon o'r holl beth, a byddai'n gyfle gwirioneddol iddyn nhw. Dw i'n credu bod potensial iddo fod yn wastraff, y cyfle hwnnw, ac efallai y bydd rhai ohonynt yn difaru yn y dyfodol." (P18, Pennaeth Gwasanaeth)

- 5.12. Tra'n cydnabod gallu a cham datblygiadol pobl ifanc 18 oed yn gyffredinol, roedd statws gofal serch hynny yn cael ei ystyried yn berthnasol. Er enghraifft, mae sylw'r Pennaeth Gwasanaeth uchod yn adlewyrchu teimlad ehangach gan weithwyr proffesiynol bod angen i bobl ifanc â phrofiad o ofal fanteisio ar y cyfle hwn. Mewn cyferbyniad â phobl ifanc 18 oed nad ydynt yn brofiadol mewn gofal, a allai 'wastraffu'r' cyfle, ystyrir bod y risg yn uwch i'r rhai sy'n gadael gofal gan nad oes ganddynt gefnogaeth y teulu y gall y rhan fwyaf o'u cyfoedion ddibynnu arnynt.

- 5.13. Pwysleisiodd llawer o weithwyr proffesiynol fod pobl ifanc â phrofiad o ofal yn aml wedi wynebu heriau mewn bywyd sydd wedi effeithio ar eu haeddfedrwydd a'u datblygiad, ac roedd pryderon am fregusrwydd yn amlwg o ran gallu rhai pobl ifanc i reoli'r incwm sylfaenol:

"Ac mae gen i rai sydd bron yn 18 oed nawr, ond sy'n cyflwyno fel 14 neu 15 efallai, y mae gen i bryderon gwirioneddol amdanyn nhw oherwydd, er bod eu hoedran yn 18, nid yw eu gallu yn 18." (P6, Cynghorydd Personol)

"O fewn y garfan [gadael gofal] yna, mae gennych chi'r math yma o grŵp o bobl ifanc, does ganddyn nhw ddim diagnosis, ond mae 'na fath o oedi wrth ddysgu. Wyddoch chi, grŵp oedran ifanc nad ydyn nhw wir yn deall beth maen nhw'n ei gael, na beth ddylen nhw ei wneud ag ef, ac maen nhw bob amser yn bryder. (P4, Cynghorydd Personol)

- 5.14. Er nad yw materion o ran gallu ac oedi datblygiadol yn unigryw i bobl ifanc sy'n gadael gofal, mae'r dyfyniad uchod yn ein hatgoffa o brofiadau anodd y garfan, gan gynnwys y rhai cyn ac yn ystod gofal, sydd â'r potensial i atal datblygiad ieuencid cadarnhaol.

Swm yr incwm sylfaenol

- 5.15. Roedd swm yr arian a gynigiwyd hefyd yn destun barn cymysg ymhlith gweithwyr proffesiynol. Roedd rhai yn cefnogi'r swm a ddewiswyd, yn ei ystyried yn "realistig" ac yn adlewyrchu cyflog cyfartalog. Nododd un Cynghorydd Personol "Mae'n swm da o arian. Mae'n swm sylweddol llawer, ond dwi i'n credu mai dyma'r math cyfartalog o gyflog, efallai, iddyn nhw ddod i arfer ag ef." (P13, Cynghorydd Personol), tra bod Pennaeth Gwasanaeth yn ehangu ar deimlad tebyg:

"Mae bron yn rhoi'r blas hwnnw iddyn nhw o'r hyn y gallen nhw ei gael, a gobeithio, caniatáu iddyn nhw, wyddoch chi, godi eu huchelgeisiau, a chodi eu golygon i'r lefel honno o gyllid i barhau ar ôl talu. Dw i'n credu bod hynny'n swm realistig o arian. A dyna bwrpas hynny, ynte? I'w rhyddhau o'r cyfyngiadau hynny, a fyddai'n eu harwain i mewn i'r cyfleoedd hynny, y byddent yn gallu ennill yr arian hwnnw ohono?" (P20, Pennaeth Gwasanaeth)

- 5.16. Cyfrifwyd faint o incwm sylfaenol a ddarparwyd i bobl ifanc fel un sy'n gyson â'r 'cyflog byw gwirioneddol' pan oedd y cynllun yn cael ei ddyfeisio (Tachwedd 2021), sy'n anelu at gyfrif am wir gostau byw.³³ Mae'r sylwadau'n awgrymu bod yr incwm yn galluogi derbynwyr i gael mewnwelediad i reoli cyflog 'realistig' a'r safon byw gysylltiedig. Yn y modd hwn, ystyrir bod gan y swm y potensial i godi dyheadau a chymhelliant pobl ifanc i sicrhau parhad lefel yr incwm ar ôl y peilot.
- 5.17. Roedd cefnogaeth hefyd i'r incwm sylfaenol fod yn destun treth incwm, ar sail debyg o fod yn fewnwelediad realistig i sut mae oedolion yn delio ag incwm a enillir. Mynegodd Pennaeth Gwasanaeth hyn o ran adeiladu arferion cynaliadwy:

³³ Am fwy o fanylion, gweler [Living Wage Wales](#)

"Dw i wir yn meddwl, y ffaith bod yr incwm sylfaenol yn cael ei drethu... mae'n beth da iawn hefyd, oherwydd dw i'n credu ei fod yn dod ag ychydig bach o normalrwydd o'i gwmpas. Felly, gwn ein bod yn edrych ar gael 1,600 punt yn unig i ddechrau, ond, dw i'n credu, mae'r syniad eich bod chi, mewn gwirionedd, yn cael arian, ond bod yn rhaid i chi gymryd rhywfaint i ffwrdd, wedi adeiladu trefn dda iawn i bobl ifanc, oherwydd os mai dim ond ar Gredyd Cynhwysol y buont erioed, ni fyddant yn gweld bod 25 y cant yn diflannu i rywle. Felly, dw i'n credu, mewn gwirionedd, bod y ffordd y cafodd ei weithredu yn well." (P22, Pennaeth Gwasanaeth)

5.18. Mae hyn yn awgrymu y gallai gweinyddu taliadau eu hunain fod ag ansawdd addysgol. Os ydynt yn sefydlu arferion a rheoleidd-dra, ac yn dod â'r hyn a allai fod wedi bod yn gysyniadau anghyfarwydd yn flaenorol (megis atebolrwydd treth) i lawer o bobl ifanc, yna gallai hyn fod yn fudd ychwanegol. Mewn achosion o'r fath, mae gan y peilot incwm sylfaenol y potensial i gefnogi pobl ifanc i ddod yn gyfarwydd ag agweddau ar fywyd byw sy'n cynnwys talu treth, a'r gwahaniaeth rhwng cyflog gros a net.

5.19. Er gwaethaf y pethau cadarnhaol hyn, roedd rhai gweithwyr proffesiynol yn teimlo bod swm yr incwm sylfaenol yn rhy uchel. I rai, lluniwyd y farn hon gan y pryderon a drafodwyd gennym o'r blaen am wendidau pobl ifanc. Gwnaeth gweithwyr proffesiynol gyfeiriad penodol at gamddefnyddio sylweddau a chamfanteisio, y teimlent y gellid gwaethygu hynny o ganlyniad i'r incwm sylfaenol. Mynegodd Cynghorydd Personol a Phennaeth Gwasanaeth bryderon tebyg am hyn gan gynyddu'r risgiau i bobl ifanc:

"Gwn fod gennym lawer o bryderon ynghylch rhai o'r dewisiadau y mae ein pobl ifanc yn eu gwneud o ran alcohol a chyffuriau, a lle'r oedd yr arian hwnnw'n mynd i fynd, a wyddoch chi, y [potensial i bobl ifanc fod yn risg iddyn nhw eu hunain" (P14, Cynghorydd Personol)

"Dw i'n credu, o ran y garfan hon o bobl ifanc, unwaith eto, fy mod yn poeni'n fawr am y bregusrwydd. Wyddoch chi, roedd gennym ni lawer o bobl ifanc oedd yn cael eu hecsbloetio." (P27, Pennaeth Gwasanaeth)

5.20. Mae'r sylwadau yn yr adran hon yn awgrymu'r potensial ar gyfer effeithiau cadarnhaol a niweidiol ar yr incwm sylfaenol. Mae damcaniaethu gweithwyr proffesiynol am yr incwm yn cydnabod y potensial i negyddu'r anfantais y mae pobl ifanc sy'n gadael gofal yn ei wynebu, ond hefyd y potensial i gynyddu risg a gwendidau trwy gynyddu capasiti gwariant.

5.21. Fodd bynnag, nid oedd rhai o'r safbwyntiau beirniadol a fynegwyd am swm yr incwm sylfaenol yn gysylltiedig â chanlyniadau pobl ifanc. Mewn sawl grŵp ffocws, roedd Cynghorwyr Personol yn feirniadol o dderbynwyr yn derbyn yr hyn yr oeddent yn ei ystyried yn incwm tebyg iddyn nhw eu hunain. Creodd hyn ymdeimlad o annhegwch,

gan fod Cynghorwyr Personol yn ganolog i gyflawni'r peilot a darparu cymorth i bobl ifanc, ac roedd yn rhaid iddynt weithio'n llawn amser i dderbyn eu hincwm. Fel yr eglurodd un Cynghorydd Personol,

"Dw i'n meddwl, o'n safbwynt ni, roedd yn eitha' hurt, 'achos mae'r bobl ifanc yma yn cael eu talu mwy na dw i'n cael fy nhalu, a fi yw'r un sy'n gorfod delio gyda'r holl straen a'r gwaith arno. Ac yna maen nhw'n cael eu talu bob mis pan maen nhw'n hawlio eu treth yn ôl, yn fwy na fi. Mae hynny ychydig yn sur." (P34, Cynghorydd Personol)

- 5.22. Mae cyflogau llawnamser i Gynghorwyr Personol yng Nghymru yn is na'r cyflog canolrifol yng Nghymru³⁴, ond maent yn uwch na'r incwm sylfaenol a dderbynnir gan bobl ifanc sy'n gadael gofal yn y peilot³⁵. Fodd bynnag, ar ôl talu treth, cyfraniadau pensiwn, yswiriant gwladol a thaliadau undeb, efallai y bydd y swm y mae rhai PAs yn ei dderbyn yn teimlo ychydig yn uwch na'r incwm sylfaenol. Gall gwrthwynebiadau o'r math hwn hefyd fod yn gysylltiedig â materion amodoldeb a drafodir yn yr adran nesaf.

Amodoldeb

- 5.23. Ni chefnogwyd natur ddiamod yr incwm sylfaenol i raddau helaeth gan weithwyr proffesiynol, a feirniadodd yr agwedd hon ar y cynllun. Yn wahanol i'r syniadau bod y swm o arian sy'n cael ei gynnig fel incwm sylfaenol, a'r incwm sy'n cael ei drethu, yn rhoi cipolwg rhesymol i bobl ifanc ar fywyd fel oedolyn, ystyriwyd bod y diffyg amodau ynghlwm wrth y peilot yn afrealistig. Roedd y sylwadau canlynol, gan Reolwr Tîm a Chynghorydd Personol, yn nodweddiadol o bwyntiau a godwyd yn y rhan fwyaf o'r grwpiau ffocws:

"... ar hyn o bryd, maent yn cael y swm hwnnw am beidio â gorfod gwneud unrhyw beth am yr arian. Felly, dw i'n credu y byddai rhyw fath o hyfforddiant prentisiaethau, rhywbeth ar hyd y llinellau hynny, wedi bod yn fwy buddiol, ac yn fwy cynhyrchiol, oherwydd byddai wedi dangos iddynt sut beth fyddai wedi bod, mewn gwirionedd, i ennill arian ond bod yn rhaid gwneud rhywbeth am yr arian." (P29, Rheolwr Tîm)

"Ond dw i'n dal i deimlo y dylai fod wedi bod ynghlwm wrth brentisiaeth. A'r holl gyfnod hwnnw o ddwy flynedd lle byddent wedi dod allan gyda sgil, wyddoch chi, fel y gallent wedyn fynd i mewn i'r farchnad gyflogaeth ac ennill y math yna o arian eu hunain." (P5, Cynghorydd Personol)

³⁴ [Arolwg blynyddol o oriau ac enillion: 2022 | LLYW.CYMRU](#)

³⁵ Roedd cyfathrebu personol gydag arweinydd tîm YPA yn rhoi gwybodaeth bod PAs yn eu tîm yn derbyn cyflogau blynyddol o £27,344 - £30,151. Roedd gan hysbyseb ddiweddar am swydd PA gyflog o £25,481 - £29,577. Mae'n bosibl y gall PAs fod ar raddfeydd cyflog uwch neu is mewn awdurdodau lleol eraill. Byddai'r taliadau Peilot Incwm Sylfaenol yn cyfateb i gyflog blynyddol o £19,200.

5.24. Mae hyn yn cynrychioli safbwynt eang nad yw gofyn i bobl ifanc 'wneud' rhywbeth yn gyfnewid am yr arian yn annog dealltwriaeth realistig o waith cyflogedig. Er mai amodau yn ymwneud â chyflogaeth, hyfforddiant ac addysg oedd yr awgrymiadau mwyaf cyffredin, roedd rhai gweithwyr proffesiynol yn teimlo y byddai amodau eraill wedi cefnogi datblygiad sgiliau pobl ifanc. Un awgrym oedd y dylid disgwyl i dderbynwyr arbed cyfran o'r arian:

"Dw i'n meddwl, bod ei gael yn ddiamod yn broblem fawr, fel, peidio gorfod gwneud unrhyw beth i'w gael o gwbl, neu ddim yn cael unrhyw beth maen nhw, wn i ddim, fel arbed 20 y cant ohono, sy'n golygu y gallwn ni eu helpu nhw i fod yn fwy cyfrifol ag e." (P12, Cynghorydd Personol)

5.25. Roedd y Cynghorwyr Personol a gynigiodd y myfyrdodau hyn o'r farn y byddai amodau ynghlwm wrth yr incwm sylfaenol wedi helpu i lywio dewisiadau'r derbynwyr er eu lles yn y dyfodol. Mae eu sylwadau'n awgrymu y gallai amodau (fel cynilo a/neu ymgysylltu mewn addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth) fod wedi gwella potensial trawsnewidiol y peilot. Er ei bod yn bwysig nodi bod dyluniad y peilot yn cadw mynediad derbynwyr at hawliau cymorth statudol, a hefyd yn cynnwys cynnig cyngor ariannol (fel arfer drwy Gyngor ar Bopeth Cymru), ymrwymadau gwirfoddol yw'r rhain.

5.26. Er gwaethaf hyn, roedd rhywfaint o amheuaeth mewn perthynas â dichonoldeb amodau safonedig oherwydd natur amrywiol y garfan. Yn hytrach, roedd lleiafrif o weithwyr proffesiynol yn argymhell amodoldeb wedi'i deilwra yn dibynnu ar amgylchiadau unigol. Roedd un uwch aelod o staff a gymerodd y safiad hwn yn dadlau y byddai hyn yn ysgogi pobl ifanc, er eu bod hefyd yn cydnabod yr heriau sy'n gysylltiedig â chytuno, monitro a gorfodi gofynion o'r fath:

"Mae'n debyg bod fy marn i yn amod safonol, ni fyddai wedi bod yn briodol ... Fodd bynnag, dw i'n credu y gallem fod wedi ystyried rhywbeth a oedd yn bwrpasol i'r unigolyn, oherwydd nid yw pob un o'n pobl ifanc yn mynd i... sicrhau cyflogaeth, neu fynd i'r brifysgol. ... Felly byddai, wyddoch chi, yn ffactor ysgogol i'r person ifanc, ond yn bwrpasol i'r anghenion unigol, ac efallai y byddai hynny wedi osgoi rhai pobl wedi hynny jyst yn meddwl 'wel, mewn gwirionedd, mae gen i'r arian yma nawr. Dw i ddim yn mynd i drïo mynd i mewn i gyflogaeth', neu 'dw i ddim yn mynd i fynd yn ôl i addysg'." (P17, Pennaeth Gwasanaeth)

5.27. Er bod y gred y byddai pobl ifanc yn llai tebygol o gael gwaith neu addysg wrth dderbyn yr incwm sylfaenol yn eang, gwelir yn yr adran nesaf bod sawl gweithiwr proffesiynol yn adrodd eu bod wedi synnu gan y ffaith ei bod yn ymddangos bod cynifer o bobl ifanc yn cymryd rhan mewn cyflogaeth neu addysg yng nghamau cynnar y peilot.

5.28. Er bod y beirniadaethau hyn yn cael eu lleisio'n gyffredin mewn cyfweiliadau a grwpiau ffocws, roedd lleiafrif o weithwyr proffesiynol yn fwy cefnogol o natur ddiamod y peilot. Yn nodweddiadol y rhai hynny oedd rhai mewn rolau uwch ond nid yr unig rai. Pan drodd y drafodaeth mewn un grŵp ffocws at amodoldeb, dywedodd un Pennaeth Gwasanaeth "Na, nid wyf yn credu y dylai fod unrhyw amodau wedi bod mewn gwirionedd" (P18, Pennaeth Gwasanaeth). Fel rhan o'r un drafodaeth, ymatebodd un arall:

"Mae'n debyg ei fod o gwmpas y pwrpas y cafodd [y peilot incwm sylfaenol hwn] ei gynllunio ar ei gyfer. Dw i'n credu ei fod yn ymwneud â rhoi cam-i-fyny i bawb ac efallai allan o'r gwerthusiad hwn, byddwn yn gweld ei bod yn debygol o fod wedi bod yn fwy effeithiol i'r rhai sydd ar lwybr addysg, hyfforddiant, cyflogaeth, neu'r llwybr hwnnw. Mae'n anodd dweud. Dw i'n credu mai'r gobaith oedd y byddai'n cynnig mwy o gyfleoedd i rai pobl ifanc. Byddai'n ddiddorol gwybod, ar ddiwedd ein peilot [lle] mae pobl bellach o'r man lle dechreuon nhw, oherwydd bydd gennym y wybodaeth honno." (P19, Pennaeth Gwasanaeth)

5.29. Gan gynnig safbwynt cynhenid, maent yn nodi y bydd y dyluniad diamod yn caniatáu dadansoddiad o ddewisiadau a llwybrau pobl ifanc ar ddiwedd y peilot. Er bod y Pennaeth Gwasanaeth yn rhagdybio y bydd y peilot yn fwy buddiol i bobl ifanc sy'n ymwneud ag addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth, mae absenoldeb amodau yn caniatáu ystyriaeth ehangach o gynnydd a phellter a deithiwyd trwy ymarfer dewis am ddim.

Crynodeb o farn gweithwyr proffesiynol o'r cynllun peilot

5.30. I grynhoi, o ran dyluniad y peilot incwm sylfaenol, roedd gweithwyr proffesiynol yn ymwybodol o'r cyfle i leihau anfantais pobl ifanc sy'n gadael gofal a lleddfu'r heriau penodol wrth droi'n ddeunaw oed. Roedd gweithwyr proffesiynol yn teimlo bod gan y peilot incwm sylfaenol y potensial i gefnogi annibyniaeth, codi dyheadau, cynyddu cymhelliant a galluogi pobl ifanc i oresgyn rhai o'r rhwystrau sy'n cyfyngu ar eu cyfleoedd a chyfyngu ar eu potensial. Ac eto, mae'r agweddau cadarnhaol hyn tuag at y peilot yn cael eu gwrthbwysu gyda rhai tensiynau a phryderon. Mae pryderon ynghylch sut y byddai'r incwm sylfaenol yn effeithio ar anghenion a gwendidau sy'n bodoli eisoes yn amlwg o fewn y data, yn ogystal â'r potensial ar gyfer cyfle a wastraffwyd, trwy ddiffyg aeddfedrwydd a/neu absenoldeb amodau.

5.31. Bydd y materion hyn yn cael eu hailystyried yn yr adran ganlynol, lle byddwn yn trafod profiadau gweithwyr proffesiynol o gefnogi pobl ifanc yng nghamau cynnar y peilot.

Profiadau cynnar o gefnogi pobl ifanc sydd wedi cofrestru ar y cynllun peilot incwm sylfaenol.

- 5.32. Wrth ystyried data gan weithwyr proffesiynol sy'n myfyrio ar eu profiadau cynnar o'r cynllun peilot incwm sylfaenol, fe wnaethom nodi tair thema allweddol. Mae'r cyntaf yn ymwneud ag annibyniaeth a'r ffyrdd y mae'r incwm sylfaenol yn cefnogi dewis a rheolaeth pobl ifanc. Mae'r ail yn amlygu gwahaniaethau o ran profiad a chyfle, ac mae'r trydydd yn ailystyried materion risg a bregusrwydd.

Llai o ddibyniaeth ar gymorth

- 5.33. Nododd myfyrdodau cynnar gan weithwyr proffesiynol fod yr incwm sylfaenol yn gwneud y derbynwyr yn fwy annibynnol. Mewn rhai achosion, maent wedi gweld derbynwyr yr incwm sylfaenol yn cael llai o gyswllt â'r gwasanaethau cymorth arferol a ddarperir i'r rhai sy'n gadael gofal. Disgrifiodd un Pennaeth Gwasanaeth (P21 Pennaeth Gwasanaeth) fod cael "tri pherson ifanc yn dweud 'byddem yn hoffi i'n hachos gael ei gau'", a nododd na "chlywyd am hyn, o ran eu bod [fel arfer] yn cadw mewn cysylltiad". Aethant ymlaen i egluro:

"Yr hyn maen nhw'n ei ddweud yw, 'Dw i'n ariannol annibynnol ar y gwasanaethau cymdeithasol. Gallaf wneud fy mhenderfyniadau fy hun am fy mywyd fy hun. Dydw i ddim eich angen chi o reidrwydd.' ... Doeddwn i ddim yn disgwyl gweld y canlyniad hwnnw. Byddai pobl ifanc yn dweud, roeddem wedi cael ein rheoli gan y gwasanaethau cymdeithasol ar hyd eu hoes, a nawr mae ganddyn nhw'r hawl a'r ymreolaeth, a dyna beth yw ei ddiben, ynte? Y rhyddid i wneud penderfyniadau, [a dweud] 'Does dim angen i chi ofalu amdanaf bellach, oherwydd gallaf edrych ar ôl fy hun, nawr.' Os nad yw hynny'n ganlyniad da, a dweud y gwir, beth sydd? (P21, Pennaeth Gwasanaeth)

- 5.34. Fodd bynnag, er bod gweithwyr proffesiynol yn cydnabod y pethau cadarnhaol o fwy o annibyniaeth a llai o ddibyniaeth ar gymorth, fe wnaethant hefyd fynegi rhai pryderon ynghylch lefelau llai o ymgysylltu. Er enghraifft, mynegodd un o'r Cynghorwyr Personol bryderon am gael llai o gysylltiad, yn enwedig yn ystod cyfnodau mwy heriol:

"Ond pan maen nhw'n cael y swm mawr yma o arian, a dydyn ni ddim yn cael y cyswllt wyneb yn wyneb yna achos maen nhw i ffwrdd yn gwario eu harian, yn cael amser gwych, mae 'na risg wedyn eich bod chi'n colli'r cyswllt wyneb yn wyneb yna sydd gyda chi achos dydyn nhw jyst ddim eich angen chi gymaint oherwydd bod ganddyn nhw'r holl arian yma, os yw hynny'n gwneud synnwyr. A fy mhryder i yw eich bod chi'n colli'r llinyn cyswllt hwnnw gyda'r person ifanc hwnnw, ac fe allen nhw fynd, wyddoch chi, fwy ar gyfeiliorn efallai nag y bydden nhw fel arall." (P6, Cynghorydd Personol)

- 5.35. Mae'r sylw uchod yn adlewyrchu'r pryderon a amlygwyd yn yr adran flaenorol bod risgiau yn ogystal â buddion posibl i dderbynwyr yr incwm sylfaenol a gostyngiadau mewn cyswllt yn atal cyfleoedd ar gyfer Cynghorydd Personoli gefnogi a dylanwadu ar bobl ifanc. Yn gyffredinol, ystyriwyd bod y cyfle i bobl ifanc gael mwy o annibyniaeth dros eu bywydau yn gadarnhaol gan weithwyr proffesiynol, ac mae'n gyson â'r disgwyliadau sy'n gynhenid wrth iddynt bontio o ofal. Serch hynny, erys pryderon sylfaenol ynghylch sut y bydd rhai pobl ifanc yn defnyddio'r cyfle i gael mwy o ddewis a rheolaeth. Rydym yn bwriadu ailedrych ar y mater hwn mewn grwpiau ffocws yn y dyfodol i fesur i ba raddau y caiff y pryderon hyn eu gwireddu.

Mwy o gyfleoedd

- 5.36. Yn gysylltiedig â syniadau o fwy o ddewis a rheolaeth, adroddodd gweithwyr proffesiynol enghreifftiau lle'r oedd yr incwm sylfaenol wedi cynyddu'r cyfleoedd oedd ar gael i bobl ifanc. Er enghraifft, mewn perthynas â'r cyfleoedd a gafodd yr incwm sylfaenol ar gyfer gweithgareddau hamdden pobl ifanc, adroddodd Pennaeth Gwasanaeth:

"mae rhai o'n plant wedi mynd ar wyliau am y tro cyntaf, pa mor hyfryd yw hynny? Mae hynny'n rhywbeth ... dyna'r hyn rydyn ni eisiau iddyn nhw fod yn ei brofi. Y pethau arferol, arferol." (P20, Pennaeth Gwasanaeth)

- 5.37. Yn ogystal, tynnodd gweithwyr proffesiynol sylw at enghreifftiau lle'r oedd yr incwm sylfaenol wedi hwyluso cyfleoedd mewn perthynas ag addysg, hyfforddiant a chyflogaeth. Yn hyn o beth, nododd gweithwyr proffesiynol duedd tuag at benderfyniadau yn y dyfodol neu'n canolbwyntio ar nodau, lle'r oedd pobl ifanc yn cynilo ar gyfer y dyfodol neu'n gwneud penderfyniadau a fyddai â buddion yn nes ymlaen:

"Mae gen i ambell un fel y dywedais, sy'n gwneud iddo weithio iddyn nhw, ac maen nhw'n cynilo, yn gwneud eu gwersi gyrru, cynilo ar gyfer y car, cynilo ar gyfer y brifysgol, parhau i weithio yn ogystal â bod mewn addysg." (P1, Cynghorydd Personol)

"Y rhai sy'n derbyn yr arian, maen nhw'n parhau i weithio, i fynd i'r coleg. Mae gen i un sy'n cynilo i brynu car. Felly, y taliad cyntaf oedd ganddo, gwariodd y cyfan ar ddillad, a phob taliad wedi hynny fe gynilodd oherwydd ei fod yn y coleg, mae ar brentisiaeth. Felly, mae'n cael cyflog. Felly mae'n arbed ei holl arian." (P25, Pennaeth Gwasanaeth)

5.38. Mae'r sylwadau uchod yn adlewyrchu eraill yn y data lle tynnodd gweithwyr proffesiynol ym mhob grŵp ffocws sylw at enghreifftiau o bobl ifanc yn defnyddio'r arian i wella eu rhagolygon. Roedd hyn yn cynnwys gwario'r incwm sylfaenol i hybu cyfleoedd cyflogaeth yn y dyfodol (e.e. dysgu gyrru a phrynu car), yn ogystal â chynilo a chymryd rhan mewn gwaith ychwanegol i sicrhau mwy o sefydlogrwydd ariannol ar gyfer costau yn y dyfodol (e.e. addysg uwch a byw'n annibynnol). Yn gysylltiedig â hyn, adroddwyd bod yr annibyniaeth ariannol a roddwyd gan yr incwm sylfaenol yn galluogi pobl ifanc i gael mwy o ddewis mewn perthynas â chyflogaeth ac osgoi swyddi a nodweddir gan ragdybiaeth ac ansicrwydd. Disgrifiodd un Pennaeth Gwasanaeth hyn yn y termau canlynol:

"... maen nhw'n edrych yn ôl ar addysg, ac yna maen nhw'n gallu ailhyfforddi, ac maen nhw'n edrych yn ôl i gyflogaeth hefyd. Ond... [does dim rhaid iddyn nhw gymryd/dibynnu ar] y contract dim oriau yna, sy'n hollol wych, achos mae hynny'n gymaint o fagl i'n pobl ifanc. Mae'n ofnadwy." (P22, Pennaeth Gwasanaeth)

5.39. Aeth y Pennaeth Gwasanaeth ymlaen i ddangos y syniad bod yr incwm sylfaenol yn helpu pobl ifanc i osgoi contractau cyflogaeth ansicr, drwy ychwanegu:

"Felly, er enghraifft, gydag un person ifanc, mae hi wedi gallu lleihau ei horiau yn y swydd amser llawn i allu hyfforddi ar gyfer (*galwedigaeth benodol mewn iechyd a harddwch*), ac i wneud rhywbeth y mae hi wir eisiau, ac mae hi wir eisiau symud ymlaen. Ac mae hi'n berson ifanc anodd iawn i weithio gyda hi, ond mewn gwirionedd, mae wedi cyrraedd lefel lle rydyn ni'n cael sgysiau go iawn ar lefel oedolion, a sgysiau sy'n canolbwyntio ar y dyfodol, sy'n rhywbeth nad ydym erioed wedi'i gael, oherwydd mae bob amser wedi bod yn sgysiau 'nid yw'r gwasanaethau cymdeithasol wedi gwneud hyn', ac 'nid ydych chi wedi gwneud hynny', ac mae wedi newid y naratif hwnnw'n fawr." (P22, Pennaeth Gwasanaeth)

5.40. Yn ogystal ag awgrymu bod yr incwm sylfaenol yn galluogi mwy o ymdeimlad o ddewis a rheolaeth dros y dyfodol, mae hyn hefyd yn cyfeirio at berthynas newidiol gyda'r gweithwyr proffesiynol sy'n cefnogi'r person ifanc. Mae sgysiau y bernir eu bod yn fwy aeddfed a chynhyrchiol wedi cymryd lle rhyngweithiadau a nodweddir gan gyhuddiadau a rhwystredigaeth. Gallai'r berthynas fwy cadarnhaol â'r cynghorydd personol a ysgogwyd gan hwn gael ei ddamcaniaethu fel un sydd â manteision amrywiol.

- 5.41. Eto i gyd, mae'n bwysig nodi nad oedd enghreifftiau eraill wedi'u fframio'n gadarnhaol, gyda rhai gweithwyr proffesiynol yn credu bod yr incwm sylfaenol wedi gweithredu fel anghymhelliad i ymgysylltu â hyfforddiant a chyflogaeth:

"Rydym wedi gweld llawer o'n pobl ifanc yn gadael hyfforddiant a chyflogwyr nawr, achos maen nhw'n derbyn IS [incwm sylfaenol]. Felly, beth sy'n mynd i ddiwydd pan fydd arian yr IS yn dod i ben?" (P2, Cynghorydd Personol)

"Yn anffodus, mae rhai pobl wedi bod yn gwneud dewisiadau gwael, sydd wedi eu harwain i lawr llwybr ymddygiad peryglus, ymddieithrio o'r gwaith, addysg, hyfforddiant, cyflogaeth, hefyd. Felly mae hynny'n beth parhaus rydyn ni'n ceisio ailgysylltu ag ef, a'i ailsefydlu, a'u cael yn ôl ar y trywydd iawn. Rydyn ni'n gobeithio mai dyma'r misoedd cychwynnol o sbri gwario i'r cyfrifon." (P31, Rheolwr Tîm)

"Dydyn nhw ddim mewn unrhyw fath o drefn. Dydyn nhw ddim yn barod i wneud unrhyw beth. Maen nhw fel, wel, rydw i'n cael yr arian hwn nawr beth bynnag. Dydyn nhw ddim yn ei weld fel rhywbeth cadarnhaol o ran ei ddefnyddio ar gyfer y dyfodol na rhoi rhywbeth y tu cefn iddyn nhw. Maen nhw'n ei weld yn lle budd-daliadau, rydw i'n mynd i wneud yr hyn rydw i eisiau ac nid wyf yn mynd i gymryd rhan mewn unrhyw beth." (P3 Cynghorydd Personol)

- 5.42. Gall y sylwadau uchod fod yn gysylltiedig â thrafodaethau yn yr adran flaenorol am natur ddiamod incwm sylfaenol. Er bod mwy o annibyniaeth yn rhoi mwy o ddewis a rheolaeth i dderbynwyr dros eu bywydau, gan gynnwys penderfyniadau i optio allan o addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth, mae gweithwyr proffesiynol yn poeni am oblygiadau tymor hwy penderfyniadau o'r fath i bobl ifanc. Gall hyn fod yn gysylltiedig â'r syniad a drafodwyd uchod, bod y peilot yn gyfle mwy pwysig i bobl ifanc sy'n gadael gofal. Goblygiadau'r sylw uchod yw na fydd yr incwm yn gynaliadwy ar ôl y peilot, bydd pobl ifanc yn profi rhyddhad dros dro ond yna'n dychwelyd i sefyllfa o fynediad difreintiedig at gymorth ac adnoddau.

- 5.43. Bydd ymgysylltiad pobl ifanc ag addysg, hyfforddiant a chyflogaeth yn cael ei ailystyried mewn grwpiau ffocws yn y dyfodol. Mae'n bosibl y bydd pobl ifanc yn dewis peidio ag ymgysylltu ag addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth wrth fwynhau diogelwch yr incwm sylfaenol. Ond mae hefyd yn bosibl y gallai hyn fod yn ddewis dros dro yn hytrach na thymor hirach. Fel y nodwyd gan y Rheolwr Tîm uchod, efallai y bydd 'dipiau' cychwynnol yng nghymhelliant pobl ifanc wrth iddynt ddod i arfer â'r incwm, ond gyda chefnogaeth ac anogaeth i gofio natur dros dro y peilot, gallant barhau neu ail-ymgysylltu â dilyn addysg, hyfforddiant neu gyfleoedd cyflogaeth.

Gwahaniaethau mewn cyfleoedd a phrofiad

- 5.44. Roedd yr adran flaenorol yn awgrymu bod yr incwm sylfaenol wedi rhoi mwy o annibyniaeth i bobl ifanc. Fodd bynnag, amlygodd gweithwyr proffesiynol wahaniaethau pwysig mewn cyfleoedd a phrofiad i rai grwpiau o dderbynwyr.

Llety a chymorth

- 5.45. Dywedodd gweithwyr proffesiynol fod rhai pobl ifanc wedi rhoi mwy o reolaeth dros eu llety ac wedi arfer eu hannibyniaeth trwy wneud cais am denantiaethau preifat neu wneud trefniadau preifat i fyw gyda pherthnasau. Er bod hyn yn gadarnhaol i rai, amlygodd gweithwyr proffesiynol wahaniaethau amlwg hefyd yn y costau sy'n gysylltiedig â rhai mathau o lety, yn ogystal ag ansawdd y cymorth sydd ar gael. Ceir tystiolaeth o hyn yn y dyfyniad canlynol lle mae pobl ifanc mewn trefniadau Pan Fydda i'n Barod yn cael eu cyferbynnu â phobl ifanc mewn mathau eraill o lety.

"Rydym wedi cael rhai canlyniadau cadarnhaol, yn enwedig ar gyfer lleoliadau math 'Pan Fydda i'n Barod.' Maen nhw'n sefydlog iawn, mae ganddyn nhw oedolion o'u cwmpas o hyd, mae ganddyn nhw bobl o hyd yn eu hannog i gymryd rhan mewn addysg, hyfforddiant, ac i wneud pethau gyda'u bywydau. Nid yw'r rhai sydd wedi ymddieithrio ... wedi gwneud unrhyw newidiadau cadarnhaol yn eu bywydau o reidrwydd, ac ni allwn atal hynny yn ddeunaw oed, wyddoch chi? Ac nid yw'r rhieni'n eu hannog i wneud unrhyw beth arall, wyddoch chi, gyda'u bywydau, ac [maen nhw] yn eistedd o gwmpas yn chwarae PlayStation, ac ati. Ond ie, rydyn ni'n gweld gwahaniaethau rhwng y rhai sydd wedi setlo a'r rhai sy'n cael eu tynnu tuag adref." (P32, Rheolwr Tîm)

- 5.46. Mae hyn yn tynnu sylw at natur heterogenaidd amgylchiadau pobl ifanc. Er bod rhai yn cael perthynas gadarnhaol ag oedolion cefnogol, â lleoedd diogel a sefydlog i fyw ac yn ymwneud ag addysg, hyfforddiant a chyflogaeth, nid yw hyn yn wir i bawb. Yn gysylltiedig â hyn, bydd profiadau pobl ifanc cyn ac yn ystod eu hamser mewn gofal yn amrywio yn yr un modd, gyda rhai yn mwynhau profiadau mwy sefydlog a pherthnasoedd cefnogol nag eraill. Fel yr awgryma rheolwr y tîm hwn, bydd yr hanesion a'r amgylchiadau gwahanol hyn yn debygol o ddylanwadu ar brofiadau a llwybrau pobl ifanc yn ystod y peilot incwm sylfaenol. Mae hyn yn ein hatgoffa na fydd y fenter yn ateb i'r broblem o drawsnewid profiadau a chanlyniadau pob person ifanc sy'n gadael gofal.
- 5.47. Yn ogystal â phryderon ynghylch cymorth i bobl ifanc mewn gwahanol fathau o lety³⁶, roedd costau amrywiol trefniadau pobl ifanc hefyd yn nodwedd o drafod, gyda

³⁶ Gweler Atodiad 7 am fanylion

thai â chymorth yn arbennig yn costio llawer mwy na threfniadau byw eraill bob mis. Nododd rhai gweithwyr proffesiynol ddryswch cychwynnol ynghylch effaith yr incwm sylfaenol ar gymhwysedd pobl ifanc ar gyfer budd-dal tai. Yn dibynnu ar amgylchiadau unigol, efallai y bydd yn rhaid i bobl ifanc ar y peilot dalu cyfrannau mawr, ac weithiau 100 y cant o gostau tai â chymorth oherwydd llai o gymhwysedd ar gyfer budd-dal tai. Er y bydd pob person ifanc wedi cael cynnig asesiadau 'gwell eu byd' cyn cofrestru ar gyfer y cynllun peilot (hynny yw, asesiadau i wirio y byddant yn well eu byd yn ariannol ar y peilot nag i'r gwrthwyneb), mae costau tai gwahanol yn gadael pobl ifanc â symiau gwahanol iawn o incwm anymrwymedig bob mis.

"... Mae gen i rai pobl ifanc sy'n talu saith gant a hanner o bunnoedd i fyw mewn hostel lle nad oes ganddyn nhw eu hystafell ymolchi eu hunain hyd yn oed. ... Roeddwn i'n ei chael hi'n anodd iawn cael y sgysiau hynny i ddweud, 'Gwn i mi ddweud y byddech chi'n cael deuddeg can punt, a byddech chi'n well eich byd, ond mewn gwirionedd, nawr mae angen i chi dalu saith gant a hanner o bunnoedd mewn costau llety. " (P34, Cynghorydd Personol)

"Mae gennym ni gwpl o achosion lle mae rhywun mewn llety â chymorth, felly mae eu rhent yn uchel iawn. Ond maen nhw'n gweithio'n llawn amser, felly, dydyn nhw ddim yn gallu hawlio budd-dal tai. Felly, yn y bôn, cwta ugain punt, mae eu holl IS yn talu eu rhent yn unig. Nid dyna hanfod y cynllun, mewn gwirionedd. Felly, mae'r cyfan yn mynd yn syth at ddarparwr y llety, a wyddoch chi, mae'n gweld tua ugain punt o'r IS. Felly, mae'n llythrennol dim ond yn talu ei rent, oherwydd mae'r rhent fel deuddeg cant y mis oherwydd ei fod yn llety â chymorth." (P4, Cynghorydd Personol)

- 5.48. Nododd rhai gweithwyr proffesiynol y gallai fod gan y rhai mewn llety â chymorth anghenion ychwanegol a gwendidau, ac y gallent fod yn llai tebygol o ymgysylltu â chymorth a gwasanaethau. O ganlyniad i wahaniaethau o'r fath a rhywfaint o gamddealltwriaeth cychwynnol ynghylch sut roedd y cynllun yn gweithio, adroddwyd bod rhai pobl ifanc wedi cronni ôl-ddyledion rhent a dyled. Fodd bynnag, mae'r dyfyniad canlynol am berson ifanc arall, sydd hefyd mewn llety â chymorth, yn dangos pa mor amrywiol yw'r garfan hon:

"Ac mae 'na ferch mewn llety â chymorth, mae hi'n talu ei rhent allan ohono, ac wedyn mae hi'n gweithio, felly, dyw hi ddim angen, wyddoch chi, dyw hi ddim, doedd hi ddim yn gofyn am unrhyw beth gan unrhyw un, wyddoch chi, mae hi'n goroesi." (P20, Pennaeth Gwasanaeth)

- 5.49. Mae llety yn ystyriaeth bwysig i dderbynwyr yr incwm sylfaenol, gydag amrywiaeth eang ar gostau rhent, yn enwedig pan ddarperir cymorth o fewn y llety. Efallai y bydd

gan y rhai sy'n gwario cyfran fawr o'r incwm sylfaenol ar lety lai o ddewis a rheolaeth dros rannau eraill o'u bywydau o ganlyniad. Mae hon yn ystyriaeth bwysig sy'n atseinio gyda phryderon a amlygwyd yn yr adran flaenorol ynghylch gobeithion i bobl ifanc fanteisio ar y cyfle a ddarparwyd.

Cyn-blant ar eu pen eu hunain yn ceisio lloches (UASC)³⁷

- 5.50. Yn ogystal ag anghyfartalwch sy'n gysylltiedig â llety, tynnodd gweithwyr proffesiynol sylw hefyd at bobl ifanc a oedd yn gyn-blant ar eu pen eu hunain yn ceisio lloches fel rhai a allai fod â phrofiad gwahanol o fewn y peilot. Mae canllawiau swyddogol am y cynllun peilot yn nodi bod lefel yr incwm sylfaenol yn golygu ei bod yn 'annhebygol y byddai person ifanc yn gymwys i gael cymorth cyfreithiol pe bai angen cynrychiolaeth gyfreithiol arnynt' (Llywodraeth Cymru 2022). Mae hwn yn fater neilltuol i gyn-blant sydd yn chwilio am loches ar eu pen eu hunain. O ganlyniad, roedd pobl ifanc yn wynebu ansicrwydd ynghylch costau cyfreithiol yn y dyfodol a'r arian sydd ei angen i fynd ar drywydd a chefnogi eu hachos. Fel yr eglurodd un Cynghorydd Personol,

"... Mae gen i berson ifanc arall sy'n fewnfudwr. Felly, mae'n cael trafferth nawr gyda chostau cyfreithiol oherwydd nad oes ganddo hawl i gostau cyfreithiol oherwydd ei fod ar IS [incwm sylfaenol]. Felly, os nad yw ei hawl i aros yn profi i aros, yna bydd yn rhaid iddo yn amlwg fynd yn ôl i'r llys a phopeth, talu am yr ochr gyfreithiol yna." (P2, Cynghorydd Personol)

- 5.51. Nodwyd y potensial ar gyfer anfantais wedi'i ddwysáu, yn yr un modd, os oedd person ifanc yn ceisio lloches a hefyd yn byw mewn llety â chymorth:

"..., mae e mewn llety â chymorth. Felly, defnyddir hanner ei IS ar gyfer yr ochr llety cefnogol. Felly, gyda'r ffioedd cyfreithiol ar ben hynny, mae'n mynd i fod yn brwydro am arian." (P2, Cynghorydd Personol)

- 5.52. Ganlyniad i ffioedd llety â chymorth uwch na'r disgwyl a chostau cyfreithiol ansicr, adroddodd gweithwyr proffesiynol wahaniaethau yn incwm gwario pobl ifanc ac i ba raddau y cawsant eu hystyried yn 'well eu byd.' Er bod yr asesiadau 'gwell eu byd' fel arfer yn barnu bod y peilot incwm sylfaenol yn fanteisiol i bobl ifanc, mewn rhai achosion disgrifiwyd y budd ariannol fel un ymylol. Fel y nodwyd yn yr adran

³⁷ Mae Llywodraeth Cymru yn cyfeirio at y garfan hon fel 'Cyn-blant ar eu pen eu hunain yn ceisio lloches' er mwyn cael cysondeb â gwasanaethau cymdeithasol ehangach/terminoleg y Swyddfa Gartref, fel ar y cam hwn o'r cynllun peilot gan eu bod i gyd dros 18 oed. Maent yn UASC o dan 18 oed ond yna fe'u hystyrir yn 'gyn blant' ôl-18, hyd yn oed os yw hawliadau lloches yn dal i fynd rhagddynt.

flaenorol, mae gan hyn oblygiadau ar gyfer potensial trawsnewidiol y peilot gan fod cyfleoedd ar gyfer mwy o annibyniaeth a gwneud penderfyniadau sy'n canolbwyntio ar y dyfodol yn parhau i fod yn gyfyngedig. Serch hynny, mae swyddogion o Lywodraeth Cymru yn nodi y byddai'r rhai y mae eu statws cyfreithiol wedi'i setlo'n gynnar yn y peilot yn dal yn well eu byd na'u cyfoedion sy'n ceisio lloches nad ydynt yn cymryd rhan yn y peilot.

Risg a gwendidau

- 5.53. Mae'r adran ganlynol yn amlinellu arsylwadau cynnar gweithwyr proffesiynol am ddylanwad y peilot ar risgiau canfyddedig a gwendidau.

Camdefnyddio sylweddau

- 5.54. Mynegodd rhai gweithwyr proffesiynol bryderon am yr hyn a welwyd ganddynt fel effaith negyddol y peilot incwm sylfaenol ar sut roedd rhai pobl ifanc yn defnyddio cyffuriau. Er enghraifft, awgrymodd Pennaeth Gwasanaeth, yn siarad yn gyffredinol am y garfan yn hytrach nag am unigolyn yn benodol, fod y cynnydd mewn incwm gwario yn golygu y gallai pobl ifanc fforddio cyffuriau mwy peryglus, gan eu harwain i drosglwyddo o gyffuriau Categori B i Gategori A, a allai gael goblygiadau cyfreithiol ac iechyd:

... mae'r defnydd o gyffuriau wedi newid. Er mai dim ond canabis y gallent fforddio o'r blaen, gallant nawr fforddio cocên, yw'r hyn rydyn ni'n ei weld. ... Nid wyf yn credu ei fod yn broblem enfawr i ni, ond mae'n gydnabyddiaeth o'r ffaith efallai na fyddai'r bobl ifanc hyn wedi mynd ymlaen i ddefnyddio'r sylweddau hynny, pe na baent wedi cael yr arian ar gael." (P21, Pennaeth Gwasanaeth)

- 5.55. Yn yr un modd, nododd gweithwyr proffesiynol eraill fwy o ddefnydd o sylweddau neu alcohol. Gwnaed cymariaethau â mathau eraill o gymorth fel Credyd Cynhwysol:

"maen nhw'n chwythu symiau chwerthinllyd o arian nawr ar alcohol a phethau eraill rydyn ni'n gwybod bod pobl ifanc yn eu gwneud, oherwydd mae ganddyn nhw'r adnoddau nawr i'w wneud, na fydden nhw wedi eu cael o'r blaen, ac yn enwedig os oedden nhw ar Gredyd Cynhwysol, fydden nhw ddim wedi gallu ei wneud bryd hynny." (P1, Cynghorydd Personol)

- 5.56. Tynnodd yr Ymgynghorydd Personol hwn gysylltiad uniongyrchol rhwng y cynnydd a adroddwyd yn y nifer hyn o gamdefnyddio sylweddau ac incwm sylfaenol. Fodd bynnag, roedd eraill yn fwy pwylllog, a nodwyd ei bod yn anodd gwybod a yw ymddygiad yn gysylltiedig â'r incwm sylfaenol neu a fyddai wedi digwydd beth bynnag:

"Mae'n anodd iawn pwysu a mesur y cadarnhaol a'r negyddol, a dweud y gwir, oherwydd mae'n ddigon posib eu bod wedi gwneud yr un penderfyniadau, ond dim ond heb gael yr arian yna, a arweiniodd [a fyddai wedi arwain] at ddyledion i ddelwyr cyffuriau, neu unrhyw beth felly." (P34, Cynghorydd Personol)

- 5.57. Mewn enghraifft gyferbyniol, gwelwyd bod y person ifanc wedi disodli cyffuriau am siopau tecawê. Er y gallai bod yn 'gaeth' i bizza fod â'i risgiau ei hun, mae'r enghraifft hon, serch hynny, yn awgrymu gostyngiad yn y risg sy'n gysylltiedig â sylweddau anghyfreithlon:

"... mae un o'n defnyddwyr cyffuriau gwaethaf wedi symud i ffwrdd o hynny mewn gwirionedd. Yn ei eiriau ei hun, 'Dw i wedi mynd braidd yn dew nawr'... Mae'n defnyddio ei arian ar gyfer tecawê yn hytrach na chyffuriau, fyddech chi'n credu? Felly, mae'n well gen i iddo fod yn gaeth i bizza nag i grac. Felly dw i'n iawn gyda hynny." (P20, Pennaeth Gwasanaeth)

- 5.58. Roedd enghreifftiau mwy penodol fel hyn, am berson ifanc neilltuol, yn llai cyffredin na'r sylwadau mwy cyffredinol uchod. Mae'n amlwg bod defnyddio sylweddau yn bryder i weithwyr proffesiynol, ond prin oedd yr enghreifftiau penodol o newidiadau mewn ymddygiad yn ystod y cam cynnar hwn o'r peilot. Yn wir, dywedodd nifer o weithwyr proffesiynol nad oeddent hyd yma wedi arsylwi ymddygiad o'r fath gyda'r bobl ifanc yr oeddent yn eu hadnabod, er gwaethaf eu pryderon am hyn. Rydym yn bwriadu dychwelyd at y mater hwn wrth gasglu data yn y dyfodol gyda gweithwyr proffesiynol a phobl ifanc i'w archwilio ymhellach.

Camfanteisio

- 5.59. Roedd gweithwyr proffesiynol sy'n ymwneud â'r grwpiau ffocws hefyd yn lleisio pryderon am gamfanteisio, gyda phobl ifanc yn cael eu hystyried yn gwneud cysylltiadau newydd a negyddol o ganlyniad i'w hincwm uwch. Nododd un Pennaeth Gwasanaeth y potensial i'r perthnasoedd hyn fod yn gamfanteisio:

"... mae yna'r ffrindiau hyn sy'n dod draw. Roeddem yn amlwg yn ei ystyried yn unol â diogelu, a phethau felly. Ond a dweud y gwir, dw i ddim yn meddwl y byddai'r ffrindiau hynny a'r dylanwadau hynny wedi bodoli pe na bai ganddyn nhw'r gallu i fenthylg arian, a phethau." (P22, Pennaeth Gwasanaeth)

- 5.60. Roedd y rhain hefyd yn bryderon i bobl ifanc sy'n byw y tu allan i Gymru, oherwydd mynediad mwy cyfyngedig i gymorth i bobl ifanc sy'n byw y tu allan i'r ardal leol, gyda'r pellter yn rhwystro gweithwyr proffesiynol rhag monitro ac ymateb i bryderon:

"Dw i'n meddwl, pobl ifanc sydd wedi cael eu gosod tu allan i Gymru sydd wedi cael yr arian yma, ac wedyn yn sydyn roedd ganddynt grŵp o ffrindiau o'u cwmpas, ac mae wedi mynd o, wyddoch chi, y mynd allan i yfed i'r cyffuriau, ac mae pryderon ynghylch camfanteisio posib, a gorfod cael trafodaethau ynghylch hynny, a sut gallwn ni gefnogi gyda'r pethau hynny." (P31, Rheolwr Tîm)

- 5.61. Yn ogystal â 'ffrindiau' a chymdeithion newydd gan grŵp cyfoedion derbynwyr, nododd gweithwyr proffesiynol hefyd "... mae yna bryderon hefyd ynghylch rhai pobl ifanc y gallai eu rhieni fanteisio arnyn nhw oherwydd y sefyllfa." (P15, Cynghorydd Personol) Nid yw'n glir o'r sylwadau uchod a oedd y pryderon yn ddamcaniaethol neu a oeddent wedi cael eu harsylwi. Fodd bynnag, gwnaed sylwadau tebyg am y potensial ar gyfer perthnasoedd rhamantus camfanteisiol, lle gwaethygodd sefyllfa ariannol y derbynwyr y risgiau, ac mae sylw gan Gynghorydd Personol yn awgrymu bod ganddynt brofiad o gefnogi pobl ifanc yn y sefyllfaoedd hyn:

"... felly, mae'r elfen gymorth, mae'n debyg, yn golygu ysgubo'r ceisiadau am fwy o arian, oherwydd maen nhw wedi gwario'r cyfan, neu mae cariad hwn a'r llall [wedi] cymryd y cyfan oddi arnyn nhw, neu bethau felly, mae'n debyg." (P4, Cynghorydd Personol)

- 5.62. Mae'r dystiolaeth gynnar hon yn enghraifft o bryderon rhai gweithwyr proffesiynol am effaith y cynllun peilot ar gyfer pobl ifanc â gwendidau presennol a bydd yn cael ei archwilio ymhellach wrth i gasglu data barhau.

Barn a phrofiadau cynnar gweithwyr proffesiynol: crynodeb a thrafodaeth

- 5.63. Mae pobl ifanc â phrofiad gofal yn grŵp heterogenaidd, gyda phrofiadau amrywiol cyn, yn ystod ac wrth adael gofal. Mae amrywiaeth o'r fath o anghenion ac amgylchiadau yn amlwg yn yr adroddiadau cynnar gan weithwyr proffesiynol, sy'n awgrymu bod pobl ifanc sy'n derbyn yr incwm sylfaenol wedi cael profiadau amrywiol o adael gofal.
- 5.64. Mae Stein (2012) wedi gwahaniaethu'n flaenorol rhwng pobl ifanc sy'n gadael gofal fel y rhai sy'n 'symud ymlaen', 'goroesi' a 'brwydro.' Yn gyson â hyn, mae profiadau cynnar gweithwyr proffesiynol yn tynnu sylw at enghreifftiau lle mae'r incwm sylfaenol wedi gwella trawsnewidiadau pobl ifanc, wedi cefnogi eu 'symud ymlaen' i annibyniaeth a mwy o ddewis a chyfle.
- 5.65. Yn flaenorol mae Baldwin et al. (1997: 93) wedi dadlau 'cyn belled â gadael gofal am annibyniaeth, mae llawer o bobl ifanc yn wynebu dyfodol o ansefydlogrwydd a

dibyniaeth barhaus ar y wladwriaeth.' Mewn cyferbyniad, mae arsylwadau cynnar gan weithwyr proffesiynol yn awgrymu bod yr incwm sylfaenol wedi galluogi mwy o ddewis yn yr hyn maen nhw'n ei wneud, ble maen nhw'n byw a gyda phwy maen nhw'n ymgysylltu. Yn gyson â chanfyddiad gweithwyr proffesiynol o'r peilot sy'n anelu at leihau sefyllfa ddifreintiedig pobl ifanc, roedd adroddiadau'n cynnwys gwneud penderfyniadau sy'n canolbwyntio ar y dyfodol, gyda phenderfyniadau i gynilo, dysgu gyrru a dilyn addysg, hyfforddiant a chyflogaeth.

- 5.66. Fodd bynnag, yn gyson â phryderon y byddai rhai pobl ifanc yn 'gwastraffu'r' cyfle, roedd adroddiadau hefyd yn cynnwys rhai penderfyniadau gan dderbynwyr i dynnu'n ôl o gefnogaeth, addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth. Mewn adroddiadau dilynol, byddwn yn ailedrych ar y rhesymeg dros y penderfyniadau hyn ac i ba raddau y maent yn rhai dros dro neu'n para'n hirach. Yn yr un modd, yn y dadansoddiad effaith byddwn yn mesur a yw'r canlyniadau'n sylweddol wahanol i grŵp cymharu o bobl ifanc sy'n gadael gofal nad ydynt wedi derbyn yr incwm sylfaenol.
- 5.67. Gall y canfyddiadau fod yn gysylltiedig â chysyniad Arnett o 'fyd oedolion sy'n dod i'r amlwg', cyfnod datblygiadol rhwng glasoed ac oedolaeth, gan gynnig dewis a phosibiliadau lle mae pobl ifanc yn arbrofi gyda'u hunaniaeth, eu perthnasoedd a'u proffesiynau (Arnett, 2000). Mae Arnett yn dadlau efallai na fydd cyfleoedd i newid ac archwilio ar gael i bawb, ac i rai pobl ifanc ymylol, fel y rhai sy'n gadael gofal, mae dewisiadau yn fwy cyfyng (Arnett, 2007). O edrych arno fel hyn, gall penderfyniadau pobl ifanc, gan gynnwys y rhai a gefnogir ac a wrthwynebir gan weithwyr proffesiynol, adlewyrchu'r incwm sylfaenol sy'n galluogi arbrofi o'r fath a darparu profiadau mwy cyfartal gyda'u cyfoedion nad oes ganddynt brofiad mewn gofal.
- 5.68. Er gwaethaf arsylwadau sy'n awgrymu mwy o degwch ac annibyniaeth o ganlyniad i'r incwm sylfaenol, nododd gweithwyr proffesiynol rai gwahaniaethau o fewn y garfan. Mae dewis a rheolaeth yn parhau i fod yn gyfyngedig i rai pobl ifanc, o ganlyniad i gostau ychwanegol a/neu ansicrwydd yn y dyfodol. Mae ymchwil flaenorol wedi amlygu anghenion a heriau penodol sy'n wynebu rhai grwpiau lleiafrifol o bobl ifanc sy'n gadael gofal, gan gynnwys y rhai ag anghenion iechyd meddwl (Butterworth et al., 2017). I rai grwpiau, mae heriau'n parhau i fod o ran sicrhau cefnogaeth ddigonol sy'n ymateb i anghenion parhaus. O edrych arno fel hyn, mae data gan weithwyr proffesiynol yn awgrymu y gallai rhai pobl ifanc fod yn 'goroesi' ac yn osgoi caledi, ond nid o reidrwydd yn ffynnu. Mae'n annhebygol y gall yr incwm sylfaenol ynddo'i hun fynd i'r afael â'r holl heriau y bydd rhai pobl ifanc yn eu hwynebu, yn enwedig pan fydd y rhain wedi'u gwreiddio mewn anghydraddoldebau cymdeithasol ehangach fel statws ffoadur neu anabled.

- 5.69. Yn olaf, roedd pryderon am risg a bregusrwydd yn gyson ar draws y data. Ar gyfer pobl ifanc sydd mewn perygl o gael eu hecsbloetio, neu i'r rhai â phroblemau camddefnyddio sylweddau, awgrymodd gweithwyr proffesiynol y gallai'r incwm sylfaenol wneud eu sefyllfa'n waeth. Ochr yn ochr â'r pryderon hyn, roedd gweithwyr proffesiynol hefyd yn ystyried a allai pryderon o'r fath fod wedi dod i'r amlwg yn absenoldeb yr incwm ychwanegol, gan nodi bod rhywfaint o gymryd risgiau yn normal yn y grŵp oedran hwn. Mae data gan Arolwg Troseddau Cymru a Lloegr yn dangos bod un rhan o bump o bobl ifanc 16-24 oed yn nodi eu bod wedi defnyddio cyffuriau anghyfreithlon yn ystod y flwyddyn ddiwethaf (ONS, 2022b) a bod y cyfraddau hyn yn gostwng gydag oedran. Yn yr un modd, mae 20 y cant o ddynion ac 11 y cant o fenywod 16-24 oed yn yfed yn uwch na'r nifer a argymhellir o unedau alcohol (er yn achos alcohol, mae'r defnydd yn tueddu i gynyddu gydag oedran) (NHS Digital, 2022). Er bod yr ymchwil sydd ar gael ar gamddefnyddio sylweddau plant mewn gofal yn gyfyngedig, mae astudiaethau penodol wedi nodi yn y gorffennol bod unigolion ifanc mewn gofal bedair gwaith yn fwy tueddol o ysmegu, yfed a defnyddio cyffuriau o'i gymharu â'u cyfoedion nad ydynt mewn gofal (Meltzer et al., 2003). Serch hynny, roedd gweithwyr proffesiynol yn aml yn awgrymu bod profiadau cynnar y peilot wedi arwain at eu pryderon am yr effaith bosibl ar rai pobl ifanc agored i niwed yn cael eu hatgyfnerthu.
- 5.70. I gloi, mae mewnwelediadau gan weithwyr proffesiynol ynghylch dyluniad y peilot a'r profiadau cynnar o gefnogi pobl ifanc yn gymhleth. Mae'n cynnwys safbwyntiau gwahanol a phrofiadau amrywiol. I gydnabod heterogenedd pobl ifanc sy'n gadael gofal, nid oedd gweithwyr proffesiynol yn rhagweld bod y peilot incwm sylfaenol yn ateb pob problem, ond yn hytrach yn tynnu sylw at fanteision ac anfanteision i'r rhai yn y garfan. Cefnogir optimistiaeth yn y peilot a'i botensial i leihau'r rhwystrau sy'n wynebu pobl ifanc sy'n gadael gofal yn ystyron, gan dystiolaeth gynnar o gynyddu annibyniaeth a gwneud penderfyniadau sydd â'r potensial i gryfhau rhagolygon a gwella dyfodol. Ac eto mae hyn yn cael ei wrthbwysu gan bryderon i bobl ifanc mwy agored i niwed a chyfrifon cyffredinol o bryderon diogelu i rai.
- 5.71. Bydd y profiadau cynnar hyn yn cael eu hailystyried mewn adroddiadau dilynol, a fydd yn defnyddio mewnwelediadau pellach gan weithwyr proffesiynol, yn ogystal â phobl ifanc a rhai o'r oedolion sy'n eu cefnogi.

6. Trafodaeth

- 6.1. Yn yr adroddiad hwn rydym wedi cyflwyno canfyddiadau cychwynnol o dri maes o'r astudiaeth. Yn gyntaf, gwnaethom gyflwyno rhai canlyniadau cychwynnol o'r arolwg sylfaenol o dderbynwyr yr incwm sylfaenol a defnyddio data monitro gweinyddol gan Lywodraeth Cymru a chyhoeddi data o ymchwil arall ar bobl ifanc sy'n gadael gofal i

gyd-destunoli hyn. Yn ail, gwnaethom ddisgrifio ein theori gychwynol y rhaglen a chyflwyno model rhesymeg, yn seiliedig ar ddadansoddiad o ddogfennau ymchwil a pholisi. Mae hyn yn dangos sut y gallem ddisgwyl i'r peilot weithio a bydd yn sail ar gyfer gwaith pellach ynghylch sut mae'r peilot yn gweithio mewn gwirionedd. Yn drydydd, buom yn trafod ein dadansoddiad o safbwyntiau gweithwyr proffesiynol, yn seiliedig ar y data ansoddol yr ydym wedi'i gasglu hyd yma trwy gyfweiliadau a grwpiau ffocws.

- 6.2. Mae canfyddiadau'r arolwg yn ein hatgoffa bod pobl ifanc sy'n gadael gofal yn debygol o fod ag anghenion cymorth uwch o ran eu hiechyd a'u hymgysylltiad ag addysg a chyflogaeth na'r boblogaeth gyffredinol. Yn debyg i'r rhai oedd yn gadael gofal yn Lloegr, nid oedd niferoedd cymharol uchel (ychydig dros draean) yn ymwneud ag addysg, cyflogaeth na hyfforddiant ar ddechrau'r peilot. Gellir egluro hyn yn rhannol gan y ffaith nad oedd gan 23 y cant o bobl ifanc sy'n gadael gofal yn 2021 unrhyw gymwysterau (Llywodraeth Cymru, 2023c), o'i gymharu â dim ond dau y cant o boblogaeth gyffredinol y rhai sy'n gadael yr ysgol (Llywodraeth Cymru, 2023b). Mae hyn yn amlygu addasrwydd y grŵp hwn fel ffocws y peilot ac yn rhoi ymdeimlad o faint o botensial sydd ar gyfer enillion cymdeithasol os yw'r ymyrraeth yn llwyddiannus. Eto i gyd, mae hefyd yn ein hatgoffa bod llawer o risgiau i'r garfan hon, ac efallai na fydd gwireddu'r enillion posibl hyn yn syml i bob derbynydd oherwydd yr heriau cymhleth y maent yn eu hwynebu.
- 6.3. Serch hynny, mae canfyddiadau'r arolwg am ymdopi'n ariannol yn gadarnhaol, sy'n awgrymu y gallai profiad cynnar pobl ifanc o'r cynllun, neu ragwelediad yr arian sydd i ddod, fod wedi arwain at fwy o hyder mewn sicrwydd ariannol na chyfranogwyr arolygon cyfatebol a gynhaliwyd yn Lloegr yn flaenorol. Yn yr un modd, mae'n galonogol nodi bod 80 y cant o bobl ifanc a ymatebodd i'r arolwg yn ymddiried yn eu cynghorydd pobl ifanc drwy'r amser neu'r rhan fwyaf o'r amser.
- 6.4. Mae'r ddamcaniaeth gyfredol yn canolbwyntio'n bennaf ar ganlyniadau cadarnhaol posibl i dderbynwyr yr incwm sylfaenol. Mae'n awgrymu y gallai'r peilot wneud gwahaniaeth i dderbynwyr mewn sawl ffordd, a thrwy wahanol fecanweithiau. Bydd iteriadau diweddarach yn cynnwys ein data ymchwil ac yn rhoi darlun mwy cymhleth. Gall hyn gynnwys canlyniadau negyddol anfwriadol i rai grwpiau neu unigolion, wrth i ni archwilio ymhellach sut a pham mae'r peilot yn gweithio i wahanol bobl, o dan amgylchiadau gwahanol.
- 6.5. Mae'r dadansoddiad o agweddau a phrofiadau gweithwyr proffesiynol wedi cynnwys eu barn ar lefel haniaethol a phenodol. Fe wnaethant rannu eu safbwyntiau damcaniaethol mewn perthynas â chynllun y peilot, a'u profiadau o weithio gydag

unigolion penodol. Mae'r cyfrifon proffesiynol hyn yn rhoi cipolwg cynnar ar gymhlethdodau'r peilot ac yn dangos ystod o ymatebion i'r peilot. I lawer, mae'n bleser gan y llywodraeth gydnabod anghenion y grŵp hwn a rhai o'r profiadau a'r cyfleoedd sydd eisoes wedi'u rhoi i bobl ifanc yn ystod misoedd cynnar y peilot. Ar yr un pryd, mae rhai pryderon am y cynllun sy'n cael ei gynnig i bobl fwy agored i niwed a beirniadaeth am y diffyg amodau, yn enwedig o ran cyflogaeth ac addysg.

- 6.6. Yn olaf, er nad ydym eto wedi dadansoddi'r data ansoddol i godio ar gyfer mecanweithiau sy'n ymwneud â damcaniaeth y rhaglen, bydd darllenwyr y ddwy adran hyn eisoes yn sylwi ar gysylltiadau. Er enghraifft, gweithwyr proffesiynol sy'n adrodd am fwy o gyfleoedd i gael "sgyrsiau sy'n canolbwyntio ar y dyfodol" gyda phobl ifanc yn awgrymu y gallai'r peilot fod yn hwyluso ymestyn gorwelion amser a gynhwyswyd gennym yn y theori gychwynnol. Yn yr un modd, pan ddisgrifiodd Pennaeth Gwasanaeth sut y gwariodd person ifanc ei daliad cyntaf ar ddillad, a rhoi taliadau dilynol mewn cynilion (gweler 5.6), fe'n hatgoffir y gallai'r ymyrraeth wasanaethu dibenion gwahanol ar wahanol adegau. Rydym yn edrych ymlaen at archwilio'r materion hyn a materion eraill yn systematig maes o law.

7. Casgliadau a'r camau nesaf

- 7.1. Mae'r canfyddiadau cychwynnol hyn yn amlygu natur radical yr ymyrraeth hon a rhai mewnwelediadau cynnar i gymhlethdod ei weithredu gyda grŵp o oedolion ifanc sydd wedi'u gwasgaru'n ddaearyddol yn wynebu ystod o rwystrau o'i gymharu â'r boblogaeth gyffredinol. Mae gwerthuso ei effaith yn cyflwyno nifer o heriau methodolegol, ond nid oes amheuaeth y bydd y canfyddiadau'n cyfrannu at y sail dystiolaeth ar gynlluniau incwm sylfaenol ac anghenion cymorth pobl ifanc â phrofiad o ofal. Mae'r gwerthusiad hwn o'r cynllun peilot Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru yn gymhleth, yn gynhwysfawr ac yn hir. Bydd adroddiadau pellach ac allbynnau academaidd dros y blynyddoedd nesaf, ac mewn allbynnau yn y dyfodol byddwn yn ailedrych ar y pynciau a'r themâu a drafodir yma.
- 7.2. Bydd yr adroddiad nesaf cynlluniau i ganolbwyntio ar brofiadau tua 44 o dderbynwyr a thua 15 o'u cefnogwyr sy'n oedolion³⁸, fel yr adroddwyd mewn cyfweiliadau ansoddol. Lles, safbwyntiau, profiadau a chanlyniadau'r bobl ifanc hynny yw'r elfennau pwysicaf o'r cynllun peilot a'i weithrediad.

³⁸ Mae'r rhain yn bobl y gall derbynwyr eu henwebu i gael eu gwahodd i gymryd rhan, a chynnwys gweithwyr proffesiynol, ffrindiau ac aelodau o'r teulu.

8. Cyfeiriadau

Annual Population Survey (2022) *Equality and diversity statistics: 2018 to 2020*. Welsh Government. Available at: [Equality and Diversity Statistics 2018 to 2020 | Welsh Government](#)

Arnett JJ (2000) Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 55(5): 469–480.

Arnett JJ (2007) Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For? *Child Development Perspectives* 1(2): 68–73.

Arriagada A-M, Perry J, Rawlings LB, et al. (2018) *Promoting Early Childhood Development Through Combining Cash Transfers and Parenting Programs*. No. 8670, World Bank Policy Research Working Paper, 10 December. Available at: [Promoting Early Childhood Development Through Combining Cash Transfers and Parenting Programs | SSRN](#)

Astbury B and Leeuw FL (2010) Unpacking Black Boxes: Mechanisms and Theory Building in Evaluation. *American Journal of Evaluation* 31(3). SAGE Publications Inc: 363–381.

Azariadis C and Stachurski J (2005) Poverty Traps. In: *Handbook of Economic Growth*. Elsevier, pp. 295–384. Available at: [Handbook of Economic Growth Chapter 5 Poverty Traps | Elsevier](#) (accessed 8 December 2023).

Baldwin D, Coles B and Mitchell W (1997) The formation of an underclass or disparate processes of social exclusion? Evidence from two groupings of ‘vulnerable youth’. In: Macdonald R (ed.) *Youth, The ‘Underclass’ and Social Exclusion*. London and New York: Routledge, pp. 83–96.

Briheim-Crookall L, Michelmore O, Baker C, et al. (2020) *What makes life good? Care leavers’ views on their well-being*. London: Coram Voice. [Available at: What Makes Life Good Report | Coram Voice](#) (accessed 7 August 2022).

Butterworth S, Singh SP, Birchwood M, et al. (2017) Transitioning care-leavers with mental health needs: ‘they set you up to fail!’ *Child and Adolescent Mental Health* 22(3): 138–147.

Chen H (2014) *Practical Program Evaluation: Theory-Driven Evaluation and the Integrated Evaluation Perspective*. Second edition. Thousand Oaks, CA; SAGE Publications.

Chen H-T (1990) *Theory-Driven Evaluations*. Theory-driven evaluations. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.

Cluver LD, Orkin FM, Boyes ME, et al. (2014) Cash plus care: social protection cumulatively mitigates HIV-risk behaviour among adolescents in South Africa. *AIDS (London, England)* 28 Suppl 3: S389-397.

Dalkin SM, Greenhalgh J, Jones D, et al. (2015) What's in a mechanism? Development of a key concept in realist evaluation. *Implementation Science* 10(1): 49.

de Paz-Báñez MA, Asensio-Coto MJ, Sánchez-López C, et al. (2020) Is There Empirical Evidence on How the Implementation of a Universal Basic Income (UBI) Affects Labour Supply? A Systematic Review. *Sustainability* 12(22). 22. Multidisciplinary Digital Publishing Institute: 9459.

Department for Education (2017) *Children looked after in England including adoption: 2016 to 2017*. Available at: [Children looked after in England including adoption: 2016 to 2017 | Department for Education](#) (accessed 11 December 2023).

Department for Education (2023) *Children looked after in England including adoption. Statistical bulletin*. Available at: [Children looked after in England including adoptions | GOV.UK](#).

Easterly W (2001) *The Elusive Quest for Growth*. MIT Press.

Ferdosi M, McDowell T, Lewchuk W, et al. (2020) *Southern Ontario's Basic Income Experience*.

Fieulaine N and Apostolidis T (2015) Precariousness as a time horizon: How poverty and social insecurity shape individuals' time perspectives. In: Stolarsk M, Fieulaine N, and van Beek W (eds) *Time Perspective Theory; Review, Research and Application: Essays in Honor of Philip G. Zimbardo*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing/Springer Nature, pp. 213–228.

Forget EL (2011) The Town with No Poverty: The Health Effects of a Canadian Guaranteed Annual Income Field Experiment. *Canadian Public Policy* 37(3): 283–305.

Gibson M, Hearty W and Craig P (2018) Potential effects of universal basic income: a scoping review of evidence on impacts and study characteristics. *The Lancet* 392. Elsevier: S36.

Hasdell R (2020) *What we know about universal basic income: a cross-synthesis of reviews*. Basic Income Lab. Available at: [What we know about universal basic income | Stanford Basic Income Lab](#) (accessed 3 August 2023).

Hecht K and Summers K (2021) The long and short of it: The temporal significance of wealth and income. *Social Policy & Administration* 55(4): 732–746.

Jackson SF and Kolla G (2012) A New Realistic Evaluation Analysis Method: Linked Coding of Context, Mechanism, and Outcome Relationships. *American Journal of Evaluation* 33(3). SAGE Publications Inc: 339–349.

Johnson E, Villadsen A, Mujica F, et al. (2022) *How Universal Basic Income can address youth anxiety and depression*. RSA.

Johnson EA and Spring E (2018) *The Activity Trap*. Available at: <https://www.activityalliance.org.uk/how-we-help/research/the-activity-trap> (accessed 3 November 2023).

Johnson EA, Reed HR and Johnson MT (2023a) Can Universal Basic Income work for disabled people? An examination of existing UK organisational and academic positions. *Disability & Society* ahead-of-print.

Johnson Elliott A., Webster H, Morrison J, et al. (2023b) What role do young people believe Universal Basic Income can play in supporting their mental health? *Journal of Youth Studies*: 1–20.

Johnson M, Degerman D and Geyer R (2019) Exploring the Health Case for Universal Basic Income: Evidence from GPs Working with Precarious Groups. *Basic Income Studies* 14(2). De Gruyter.

Jones A (2021) *A basic income to improve population health and well-being in Wales?* Cardiff: Public Health Wales NHS Trust. Available at: [A basic income to improve population health and well-being in Wales? | Public Health Wales](#) (accessed 3 August 2023).

Kingfisher C (2012) *Women in the American Welfare Trap*. University of Pennsylvania Press.

Living Wage Wales (2023) What is it? – Living Wage Wales. Available at: [Living Wage for Wales](#) (accessed 1 December 2023).

Meltzer H, Gatward R, Corbin T, et al. (2003) *The mental health of young people looked after by local authorities in England*. The Stationery Office: ONS.

National Health Service (2020) Help with health costs for people getting Universal Credit. Available at: [Help with health costs for people getting Universal Credit National Health Service](#) (accessed 20 October 2023).

NHS Digital (2022) Health Survey for England, 2021. Available at: [Health Survey for England | National Statistics](#) (accessed 3 November 2023).

NVivo (2018) QSR International Pty Ltd.

O'Halloran P, Noble H, Norwood K, et al. (2018) Advance Care Planning With Patients Who Have End-Stage Kidney Disease: A Systematic Realist Review. *Journal of Pain and Symptom Management* 56(5): 795-807.e18.

ONS (2020) *Young people's wellbeing measures*. Office for National Statistics. Available at: [Young people's well-being measures | Office for National Statistics](#)

Office for National Statistics. (2021). General health by age, sex and deprivation, England and Wales. Census 2021. Available at: [General health by age, sex and deprivation | Office for National Statistics](#)

ONS (2022a) *Conceptions in England and Wales* - Office for National Statistics. Available at: [Conceptions in England and Wales: 2020 | Office for National Statistics](#) (accessed 11 December 2023).

ONS (2022b) *Drug misuse in England and Wales* - Office for National Statistics. Available at: [Drug misuse in England and Wales | Office for National Statistics](#) (accessed 3 November 2023).

ONS (2023). *Disability by age, sex and deprivation, England and Wales. Census 2021*. Available at: [Disability by age, sex and deprivation, England and Wales. Census 2021 | ONS](#).

Pawson R (2013) *The Science of Evaluation*. Sage

Pawson R and Tilley N (1997) *Realistic Evaluation*. Sage

Pepper GV and Nettle D (2017) The behavioural constellation of deprivation: Causes and consequences. *Behavioral and Brain Sciences* 40. Cambridge University Press: e314.

Roelen K, Howard N, Afroze J, et al. (2023) CLARISSA Cash Plus: Innovative Social Protection in Bangladesh. Institute of Development Studies. Epub ahead of print June 2023. DOI: 10.19088/CLARISSA.2023.002.

Rosen S (1989) Human Capital. In: Eatwell J, Milgate M, and Newman P (eds) *Social Economics*. The New Palgrave. London: Palgrave Macmillan UK, pp. 136–155. (accessed 8 December 2023).

Rylance S and Sharry L-R (2023) *Care leavers' experiences of emotional wellbeing support while leaving care*. Foundations. Available at: [Care leavers' experiences of emotional wellbeing support while leaving care | Foundations](#) (accessed 3 January 2024).

Selwyn J, Wood M and Newman T (2017) Looked after Children and Young People in England: Developing Measures of Subjective Well-Being. *Child Indicators Research* 10(2): 363–380.

StatsWales (2016) *Care leavers on their 19th birthday during year ending 31 March by local authority and activity*. Available at: [Care leavers on their 19th birthday during year ending 31 March by local authority and activity | StatsWales](#) (accessed 11 December 2023).

Stein M (2012) *Young People Leaving Care: Supporting Pathways to Adulthood*. Jessica Kingsley Publishers.

Villadsen, A., Johnson, E. A., Cookson, R., & Johnson, M. T. (In press). How Far Can Interventions to Increase Income Improve Adolescent Mental Health? Evidence From the UK Millennium Cohort Study and Next Steps. *Journal of Prevention and Health Promotion*.

Welsh Government (2020) *Connected communities: a strategy for tackling loneliness and social isolation and building stronger social connections*. 17 February. Available

at: [Loneliness and social isolation \(connected communities\) | Welsh Government](#) (accessed 20 October 2023).

Welsh Government (2022a) Basic income for care leavers in Wales pilot: overview of the scheme | GOV.WALES. Available at: [Basic income for care leavers in Wales Pilot Overview | Welsh Government](#) (accessed 20 October 2023).

Welsh Government (2022b) Written Statement: Basic Income Pilot for Care Leavers in Wales (16 February 2022) | GOV.WALES. Available at: [Written Statement: Basic Income Pilot for Care Leavers in Wales | Welsh Government](#) (accessed 7 September 2023).

Welsh Government (2023a) Children aged 16 and over ceasing to be looked after during year ending 31 March by local authority, qualifications, and measure. Available at: [Children aged 16 and over ceasing to be looked after during year ending 31 March by local authority, qualifications, and measure | Stats Wales](#) (accessed 3 November 2023).

Welsh Government (2023b) Basic Income for Care Leavers in Wales pilot statistics: August 2022 to July 2023 | GOV.WALES. Available at: [Basic income for care leavers in Wales pilot statistics | GOV.WALES](#) (accessed 3 November 2023).

Welsh Government (2023c) School leavers without qualifications by local authority. Available at: [School leavers without qualifications by local authority | GOV.WALES](#) (accessed 3 November 2023).

Welsh Government E (2014) Social Services and Well-being (Wales) Act 2014. Statute Law Database. Available at: [Social Services and Well-being \(Wales\) Act | Legislation.gov.uk](#) (accessed 8 December 2023).

WorkFREE (2023) The WorkFREE UBI+ Pilot. Available at: [The workfree UBI + Pilot](#) (accessed 13 October 2023).

Wu M-J, Zhao K and Fils-Aime F (2022) Response rates of online surveys in published research: A meta-analysis. *Computers in Human Behavior Reports* 7: 100206.

Atodiadau 1-7: Mwy o wybodaeth ac atodiadau technegol

Atodiad 1: Disgrifiad byr o'r peilot Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru

Incwm Sylfaenol i Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru: Trosolwg, Hydref 2023

Enw	Cynllun Peilot Incwm Sylfaenol ar gyfer Pobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru
Pam	Mae'r rhai sy'n gadael gofal yn wynebu heriau unigryw. Maent o dan anfantais anghymesur, ac yn ystadegol maent yn fwy tebygol na'u cyfoedion o brofi materion fel digartrefedd, caethiwed i sylweddau, a phroblemau iechyd meddwl. Maent yn cael eu gorgynrychioli yn y system cyfiawnder troseddol gyda dros 25 canran o'r oedolion sydd mewn carchardai wedi bod mewn gofal yn flaenorol. Bydd y cynllun peilot hwn yn rhoi mwy o gefnogaeth i'r garfan hon wrth iddynt symud ymlaen i fod yn oedolion, a hefyd yn profi egwyddorion incwm sylfaenol fel system ar gyfer darparu'r cymorth hwn.
Pwy (derbynwyr)	Pobl ifanc sy'n gadael gofal 'Categori 3' (fel yr amlinellir yn Neddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014) sy'n troi'n 18 oed rhwng 01 Gorffennaf 2022 a 30 Mehefin 2023. Nid yw cyfranogiad yn orfodol ac mae'n rhaid i dderbynwyr gofrestru er mwyn ymuno â'r cynllun peilot.
Beth (deunyddiau)	£1600 y mis, cyn treth, fesul derbynnydd dros gyfnod o 24 mis. Mae'r incwm yn cael ei drethu yn y tarddle, sy'n golygu cyfanswm o £1280 y mis fesul derbynnydd yn uniongyrchol i'w cyfrif banc (yn seiliedig ar gyfraddau treth cyfredol).
Beth (gweithdrefnau)	Darperir cymorth ychwanegol, gan gynnwys cyfrifiadau 'gwell eu byd' cyn y cynllun peilot a chymorth cyllidebu parhaus, drwy ddarparwyr y Gronfa Cyngori Sengl. Ceir cefnogaeth parhaus gan wasanaethau cymdeithasol ac Ymgynghorwyr Personol yr awdurdodau lleol.
Pwy (darparwyr)	Darperir rheolaeth o'r cynllun peilot o ddydd i ddydd gan adrannau Gwasanaethau Cymdeithasol awdurdodau lleol a thimau gadael gofal. Tîm polisi Llywodraeth Cymru sy'n cynnal y gwaith monitro a datblygu canllawiau. NEC Software Solutions sy'n gweinyddu'r taliadau. Mae'r Gronfa Cyngori

	Sengl yn darparu'r elfen gymorth ychwanegol. Mae Voices from Care Cymru yn gweinyddu fforymau ymarferwyr a derbynwyr.
Sut (fformat)	Darperir taliadau trwy drosglwyddiad banc. Darperir cymorth ychwanegol wyneb yn wyneb neu'n rhithwir yn unol â dewis y derbynnydd.
Ble (lleoliad)	Cymru. Mae pobl ifanc sy'n derbyn gofal gan awdurdod lleol yng Nghymru ond sy'n byw mewn mannau eraill hefyd yn gymwys cyhyd â'u bod yn parhau i dderbyn gofal gan awdurdod lleol yng Nghymru, ac mewn cysylltiad â'r awdurdod hwnnw.
Pryd a faint	Taliadau misol o £1280 (net) neu daliadau dwywaith y mis o £640 (net) dros gyfnod o 24 mis, gan amlaf yn dechrau'r mis ar ôl 18 ^{fed} pen-blwydd y derbynnydd. Gall derbynwyr hefyd ddewis talu eu landlord yn uniongyrchol o'r taliadau, gan leihau eu swm misol neu ddwywaith y mis yn unol â hynny.
Teilwra	Caiff y ddarpariaeth ei theilwra ar gyfer pobl ifanc sydd â phenodai/dirprwy i ddarparu cefnogaeth iddynt. Hefyd, gallai person ifanc sy'n dod i gysylltiad â'r system cyfiawnder troseddol gael ei atal rhag cyfranogi.
Amodau rheoli	Nid yw hwn yn brawf rheoli ar hap. Sefydlwyd grŵp cymharu er mwyn gallu gwneud cymhariaeth rhwng y garfan sy'n derbyn y taliad a'u cyfoedion sy'n troi'n 18 oed rhwng 01 Gorffennaf 2023 a 30 Mehefin 2024.

Atodiad 2: Ffurflen Gofrestru

Adran 1: Gwybodaeth ar gyfer cofrestru

Adran 1: Gwybodaeth ar gyfer cofrestru	
Enw Cyfreithiol/Geni yr unigolyn	
Enw dewisol yr unigolyn [os yw'n wahanol i'r uchod]	
Dyddiad Geni:	
Rhif WCCIS:	
Rhif Yswiriant Gwladol:	
A oes unrhyw un o'r amgylchiadau hyn yn berthnasol i chi? (Os oes, ticiwch neu amlygu'r rhai perthnasol)	<ul style="list-style-type: none">- Yn gadael y ddalfa- Yn byw mewn tŷ/llety â chymorth- Yn byw mewn lleoliad Pan Fyddda i'n Barod/Staying Put- Mewn trefniant gyda phenodai/dirprwy i'ch helpu?- Yn blentyn ar ei ben ei hun yn ceisio lloches
Ydych chi eisiau siarad am y cynllun peilot Incwm Sylfaenol i'r Bobl Ifanc sy'n Gadael Gofal yng Nghymru yn Gymraeg, yn Saesneg ta mewn iaith arall? (ticiwch neu amlygu)	<ul style="list-style-type: none">☐ Cymraeg☐ Saesneg☐ Iaith arall (rhowch fanylion isod) <hr/>
Beth yw eich cyfeiriad cartref?	
Beth yw eich cod post?	

<p>Beth yw eich statws priodasol? (ticiwch neu amlygu)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Sengl (heb briodi ac erioed wedi cofrestru mewn partneriaeth sifil) ☐ Wedi priod ☐ Mewn partneriaeth sifil sydd wedi'i chofrestru ☐ Wedi gwahanu, ond yn dal yn briod yn gyfreithiol ☐ Wedi ysgaru ☐ Gweddw
<p><i>[Cwestiwn gwirfoddol]</i> Beth yw eich rhyw?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Benyw ☐ Gwryw
<p><i>[Cwestiwn gwirfoddol]</i> - A yw'r rhywedd rydych chi'n uniaethu ag ef yr un fath â'ch rhyw a gofrestrwyd ar eich genedigaeth?</p> <p><i>[Cwestiwn gwirfoddol]</i> Os 'nac ydy', nodwch eich hunaniaeth rhywedd. (Tic neu amlygu)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ydy ☐ Nac ydy ☐ Mae'n well gen i beidio dweud <hr/>
<p><i>[Cwestiwn gwirfoddol]</i> Beth yw eich crefydd? (Tic neu amlygu)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Dim crefydd ☐ Cristion (unrhyw enwad) ☐ Bwdhydd ☐ Hindŵ ☐ Iddew ☐ Mwslim ☐ Sikh ☐ Unrhyw grefydd arall (rhowch fanylion isod) <hr/> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Dwi ddim yn gwybod ☐ Mae'n well gen i beidio dweud
<p><i>[Cwestiwn gwirfoddol]</i> Pa un o'r opsiynau hyn sy'n disgrifio eich rhywioldeb orau?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Heterorywiol neu strêr ☐ Hoyw neu lesbiaidd ☐ Deurywiol ☐ Arall (rhowch fanylion isod) <hr/> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Dwi ddim yn gwybod

	☐ Mae'n well gen i beidio dweud
Sut fyddech chi'n disgrifio'ch hunaniaeth genedlaethol?	☐ Cymreig ☐ Seisnig ☐ Albanaidd ☐ Gwyddelig Gogledd Iwerddon ☐ Prydeinig ☐ Arall (rhowch fanylion isod) <hr/>
Beth yw eich grŵp ethnig?	
<i>Dewiswch un opsiwn o'r rhestr sy'n disgrifio eich grŵp ethnig neu'ch cefndir orau.</i>	
Gwyn	
☐ Cymreig / Seisnig / Albanaidd / Gwyddelig Gogledd Iwerddon / Prydeinig ☐ Gwyddelig ☐ Sipsi neu Deithiwr Gwyddelig ☐ Unrhyw gefndir Gwyn arall (<i>rhowch fanylion</i>) <hr/>	
Grwpiau cymysg / aml-ethnig	
☐ Gwyn a Du Caribïaidd ☐ Gwyn a Du Affricanaidd ☐ Gwyn ac Asiaidd ☐ Unrhyw gefndir cymysg/aml-ethnig arall (<i>disgrifiwch</i>) _____	
Asiaidd / Asiaidd Prydeinig	
☐ Indiaidd ☐ Pacistanaidd ☐ Bangladeshaid ☐ Tsieineaidd ☐ Unrhyw gefndir Asiaidd arall (<i>disgrifiwch</i>) _____	
Du / Affricanaidd / Caribïaidd / Du Prydeinig	
☐ Affricanaidd ☐ Caribïaidd ☐ Unrhyw gefndir Du / Affricanaidd / Caribïaidd arall (<i>disgrifiwch</i>) <hr/>	
Grŵp ethnig arall	
☐ Arabaidd ☐ Unrhyw grŵp ethnig arall (<i>disgrifiwch</i>) <hr/>	

<p>Pa un o'r rhain sy'n disgrifio eich gallu i siarad Cymraeg orau?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Rwy'n rhugl yn y Gymraeg ☐ Rwy'n gallu siarad cryn dipyn o Gymraeg ☐ Rwy'n gallu siarad ychydig o Gymraeg ☐ Rwy'n gallu dweud ychydig eiriau yn unig ☐ Dwi ddim yn gwybod ☐ Dwi ddim yn gallu siarad Cymraeg
<p>Sut mae eich iechyd yn gyffredinol?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Da iawn ☐ Da ☐ Gweddol ☐ Gwael ☐ Gwael iawn ☐ Dwi ddim yn gwybod
<p>Oes gennych unrhyw gyflwr neu salwch corfforol neu iechyd meddwl ers 12 mis neu fwy neu y mae disgwyl iddynt bara am 12 mis neu fwy?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Oes ☐ Nac oes ☐ Dwi ddim yn gwybod

A ydych yn ystyried bod y diffiniad cymdeithasol o anabledd y mae Llywodraeth Cymru yn ei ddefnyddio a/neu'r diffiniad yn Neddf Cydraddoldeb 2010 yn berthnasol i chi?

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod nad yw pobl anabl yn cael eu hanablu gan eu cyflwr corfforol a/neu nam ar eu synhwyrau, eu hanhawster dysgu na'u problem iechyd meddwl, na drwy fod yn niwrowahanol na thrwy ddefnyddio iaith Arwyddion Prydain, ond gan rwystrau y maent yn eu hwynebu oherwydd ffactorau cymdeithasol, amgylcheddol a/neu yn ymwneud ag agweddau pobl eraill (y Model Cymdeithasol o Anabledd).

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn diffinio anabledd fel anabledd corfforol neu nam meddyliol sy'n cael effaith niweidiol sylweddol a hirdymor ar allu person i gyflawni gweithgareddau arferol bob dydd.

- Ydw
- Nac ydw

Os ydych, rhowch fanylion os ydych yn hapus i wneud hynny.

Adran 2 – Manylion ar gyfer taliadau

23.	Cadarnhad o'ch awdurdod lleol	
-----	-------------------------------	--

24.	Enw cyntaf	
25.	Cyfenw	
26.	Dyddiad geni	
27.	Rhif Yswiriant Gwladol	
28.	Cyfeiriad Llinell 1	
29.	Cyfeiriad Llinell 2	
30.	Cyfeiriad Llinell 3 (dewisol)	
31.	Cyfeiriad Llinell 4 (dewisol)	
32.	Cod post	
33.	E-bost	
34.	Rhif ffôn (dewisol)	
35.	Rhif ffôn symudol	
36.	Pa mor aml rydych chi am gael taliad?	
37.	Ydych chi am i'ch landlord gael ei dalu?	
38.	Os yw'r landlord i'w dalu – nodwch y swm	
39.	Enw eich cyfrif banc (yr unigolyn sydd i'w dalu)	

40.	Rhif eich cyfrif banc (8 digid)	
41.	Eich cod didoli (6 digid)	
42.	Enw cyntaf y landlord	
43.	Cyfenw y landlord	
44.	E-bost y landlord	
45.	Rhif ffôn y landlord (dewisol)	
46.	Rhif ffôn symudol y landlord (dewisol)	
47.	Enw cyfrif banc y landlord (yr unigolyn i'w dalu)	
48.	Rhif cyfrif banc y landlord (8 digid)	
49.	Cod didoli eich landlord (6 digid)	

****Symudwch ymlaen nawr i lenwi'r ffurflen gydsyniad dros y dudalen****

Atodiad 3: Gwybodaeth ategol am yr Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal

- 3.1. Defnyddiwyd yr Arolwg Eich Bywyd y tu Hwnt i Ofal (YLBC) gwreiddiol ym misoedd cynnar y peilot. Roedd hwn yn arolwg presennol a ddatblygwyd ac a ddefnyddiwyd yn helaeth yn Lloegr, ar ôl cael ei ddatblygu yn 2017 gyda phobl ifanc sy'n gadael gofal. Roedd yn adeiladu ar gyfres flaenorol o arolygon 'Eich Bywyd Eich Gofal' a ddefnyddiwyd ers 2015. Roedd yr arolygon hyn yn archwilio barn plant sy'n derbyn gofal (4 - 18 oed). Ceir rhagor o fanylion am ddatblygiad yr arolwg hwn yn Atodiad 1 (Tudalen 102) yr adroddiad canlynol, gan Coram Voice: [Adroddiad Beth sy'n Gwneud Bywyd yn Dda | Coram Voice](#)
- 3.2. Ers mis Ionawr 2023, defnyddiwyd fersiwn ddiwygiedig o arolwg YLBC. Mae pob fersiwn o'r arolwg wedi bod ar gael yn Gymraeg a Saesneg. Cwblhawyd yr arolwg gan ddefnyddio ffurflen ar-lein a gynhaliwyd gan feddalwedd 'Smart Survey' (www.smartsurvey.co.uk).
- 3.3. Mae'r arolwg gwreiddiol yn cynnwys:
1. Mae'r hyn sydd gennych chi a phobl ifanc eraill sy'n gadael gofal i'w ddweud yn bwysig iawn. Ydych chi am ateb cwestiynau'r arolwg? *

Ydw

Nac ydw

2. Ydych chi'n derbyn, neu'n mynd i dderbyn, taliad misol gan y Cynllun Peilot Incwm Sylfaenol?

Ydw

Nac ydw

Dydw i ddim yn gwybod beth yw hyn

3. Ydych chi'n:

- Fenyw
- Gwryw
- Dydw i ddim am ddweud
- Gadewch i mi ddweud wrthoch chi

4. Ydych chi'n riant? Mae'n bosib ticio mwy nag un ateb.

- Ydw
- Nac ydw
- Rwy'n feichiog / Mae fy mhartner yn feichiog

5. Ydych chi'n:

- Asiaidd
- Du
- Cymysg
- Gwyn
- Dydw i ddim am ddweud
- Arall (rhowch ragor o wybodaeth os hoffech chi) _____

6. Oes gennych chi broblem iechyd tymor hir neu amhariad corfforol neu feddyliol sy'n cyfyngu ar eich gweithgareddau bob dydd? (Mae 'tymor hir' yn golygu cyflwr sydd wedi para am o leiaf 12 mis.)

- Oes
- Nac oes
- Dydw i ddim am ddweud

7. Am faint o flynyddoedd oeddech chi mewn gofal?

- Llai na blwyddyn
- Rhwng blwyddyn a 3 blynedd
- Rhwng 4 blynedd a 7 mlynedd
- Mwy na 7 mlynedd
- Dydw i ddim yn gwybod

8. Oes rhywun wedi esbonio i chi pam roeddech chi mewn gofal?

- Oes, rwy'n gwybod popeth rwyf am ei wybod
- Oes, ond hoffwn i wybod mwy
- Nac oes, dydw i ddim yn gwybod

9. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n cael eich cynnwys pan gaiff eich cynllun llwybr ei greu? (sef pan fyddwch chi a'ch cynghorydd pobl ifanc yn gosod targedau ar gyfer addysg a llety, a'r gefnogaeth sydd ei hangen arnoch.)

- Bob amser neu fel arfer
- Weithiau
- Braidd byth / byth
- Does gen i ddim cynllun llwybr
- Dydw i ddim yn gwybod beth yw hyn

10. Faint o gynghorwyr pobl ifanc rydych chi wedi'u cael yn ystod y 12 mis diwethaf?

- Un
- Dau
- Tri neu fwy
- Dydw i ddim wedi cael cynghorydd pobl ifanc

11. Ydych chi'n gwybod pwy yw eich cynghorydd pobl ifanc ar hyn o bryd?

- Ydw (ewch i gwestiwn 12)
- Nac ydw (ewch i gwestiwn 14)

12. Ydy hi'n hawdd

cysylltu â'ch
cynghorydd
pobl ifanc?

Bob
amser
neu fel
arfer

Weithiau

Braidd
byth /
byth

13. Ydych chi'n ymddiried yn y cynghorydd pobl ifanc sydd gennych ar hyn o bryd?

Bob amser neu fel arfer

Weithiau

Braidd byth / byth

14. Oes gennych chi ffrind da iawn?

Oes

Nac oes

15. Oes gennych chi bartner (ydych chi mewn perthynas)?

Oes / Ydw

Nac oes / Nac ydw

16. Oes gennych chi anifail anwes?

Oes

Nac oes

17. Oes gennych chi rywun rydych chi'n ymddiried ynddo, sy'n eich helpu ac sy'n eich cefnogi ym mhob sefyllfa?

Oes

Nac oes

18. Pwy sy'n rhoi cefnogaeth emosiynol i chi? Mae'n bosib ticio mwy nag un ateb.

Ffrind(iau)

Cynghorydd pobl ifanc

Partner

Brawd/brodyr neu chwaer/chwiorydd

Mam

Tad

Perthynas arall, e.e. modryb, mam-gu neu dad-cu

Gofalwr / gofalwyr maeth

Eich plentyn / plant eich hun

- Anifail / anifeiliaid anwes
- Cwnselydd / gweithiwr iechyd meddwl proffesiynol
- Gweithiwr proffesiynol yn y byd addysg (e.e. athro, tiwtor, staff cefnogi dysgwyr)
- Staff cartref preswyl
- Pobl eraill sy'n gadael gofal
- Neb
- Arall (dywedwch pwy)

Rydych chi wedi cyrraedd hanner ffordd! Daliwch ati!

19. Oes gennych chi rywun sy'n...

	Oes	Nac oes
Gwranddo arnoch chi?	☐	☐
Dweud wrthoch chi eich bod chi wedi gwneud yn dda?	☐	☐
Credu eich bod chi'n mynd i lwyddo?	☐	☐

20. Ble rydych chi'n byw?

- Rwy'n rhentu fflat neu dŷ
- Rwy'n berchen ar fflat neu dŷ

- Gyda rhiant / rhieni neu berthynas arall / berthnasau eraill (e.e. modryb, mam-gu neu dad-cu)
- Gyda gofalwr / gofalwyr maeth (Staying Put)
- Neuadd breswyl coleg neu brifysgol
- Llety â chymorth
- Llety â chymorth mewn cartref teuluol
- Llety dros dro / argyfwng (e.e. gwely a brecwast, gwesty, Nightstop)
- Rwyf yn y ddalfa
- Rwy'n ddigartref (gan gynnwys 'mynd o sofa i sofa')
- Arall: ✍

21. Sut rydych chi'n teimlo am lle rydych chi'n byw?

	Bob amser	Weithiau	Braidd byth / byth
Rwy'n teimlo'n gyfforddus yn fy nghartref	☐	☐	☐
Rwy'n teimlo'n ddiogel yn fy nghartref	☐	☐	☐
Rwy'n teimlo'n ddiogel yn fy nghymdogaeth	☐	☐	☐

22. Ydy'r lle rydych chi'n byw ar hyn o bryd yn iawn i chi?

- Ydy gan amlaf
- Nac ydy gan amlaf

23. Sut rydych chi'n ymdopi'n ariannol?

- Rwy'n byw'n gyfforddus
- Rwy'n iawn
- Rwy'n dod i ben

Mae'n anodd

Mae'n anodd iawn

Allwch chi esbonio sut rydych chi'n teimlo am reoli arian?

24. Ar hyn o bryd, ydych chi'n derbyn addysg neu hyfforddiant, neu'n gweithio?

Ydw, rwy'n astudio

Ydw, rwy'n gweithio

Ydw, rwy'n hyfforddi (hyfforddiant ieuencid, hyfforddiant am waith, cwrs hyfforddi cenedlaethol)

Nac ydw

25. Os nad ydych chi'n derbyn addysg neu hyfforddiant, neu'n gweithio, allwch chi esbonio pam? (Gallwch anwybyddu'r cwestiwn hwn os nad yw'n berthnasol i chi.)

Rwy'n chwilio am waith

Rwy'n gofalu am fy mhlentyn / mhlant

Mae salwch neu anabledd yn fy atal rhag gweithio

Arall (rhowch ragor o wybodaeth os hoffech chi esbonio):

26. Yn eich amser hamdden, beth rydych chi'n mwynhau ei wneud? Mae'n bosib ticio mwy nag un ateb.

Siopa

Treulio amser gyda phobl rwy'n eu hoffi

Clybio

Gemau cyfrifiadurol

Gwyllo'r teledu / ffilmiau

Defnyddio cyfryngau cymdeithasol

Sbwyllo fy hun

Gwneud ymarfer corff / chwaraeon

Mwynhau'r awyr agored (mynd i'r traeth, y goedwig, caeau neu barciau)

Gwranddo ar gerddoriaeth / chwarae cerddoriaeth

Gwirfoddoli

Arall (dywedwch beth):

27. Mae'r cwestiynau hyn yn holi am ddefnyddio'r rhyngwyd:

	Oes	Nac oes
Ydych chi'n gallu cysylltu â'r rhyngwyd yn eich cartref?	☐	☐
Oes gennych chi ffôn clyfar?	☐	☐

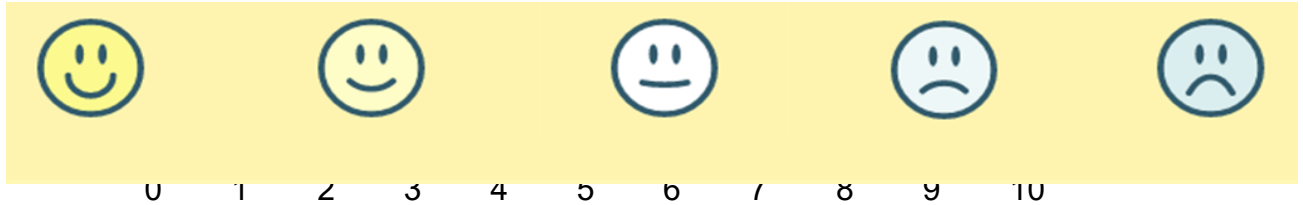
28. Yn ystod yr wythnosau diwethaf, pa mor aml rydych chi wedi teimlo:

	Yn aml / bob amser	Weithiau	Ar adegau	Braidd byth	Byth
Yn llawn egni	☐	☐	☐	☐	☐
Yn optimistaidd	☐	☐	☐	☐	☐
Yn falch ohonoch chi'ch hun	☐	☐	☐	☐	☐
Yn grac / yn ddig	☐	☐	☐	☐	☐
Yn unig	☐	☐	☐	☐	☐
Yn ofnus	☐	☐	☐	☐	☐

29. Mae pawb yn wynebu adegau da a gwael yn eu bywydau. Yn ystod y mis diwethaf, pa mor aml rydych chi wedi teimlo bod y pethau hyn yn digwydd:

	Byth	Braidd byth	Weithiau	Eithaf aml	Aml iawn
Methu rheoli'r pethau pwysig yn eich bywyd	☐	☐	☐	☐	☐
Yn hyderus yn eich gallu i ddelio â'ch problemau personol	☐	☐	☐	☐	☐
Pethau'n mynd yn iawn	☐	☐	☐	☐	☐
Anawsterau yn pentyrru'n gynt nag yr oeddech chi'n gallu eu datrys	☐	☐	☐	☐	☐

30. Pa mor bryderus oeddech chi'n teimlo ddoe?

Ddim yn bryderus o gwbl Pryderus iawn

31. Pa mor hapus ydych chi am y ffordd rydych chi'n edrych?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Ddim yn hapus o gwbl Hapus iawn

Mae'r pedwar cwestiwn hwn yn cael eu gofyn i grŵp o bobl yn y DU sy'n cael eu dewis ar hap bob blwyddyn gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol.

Rydyn ni'n gofyn y cwestiynau hyn i bobl sy'n gadael gofal er mwyn i ni gymharu eich ymatebion chi â'r atebion cenedlaethol.

Ar raddfa o 0 (ddim o gwbl) i 10 (yn llwyr)...

32. Yn gyffredinol, pa mor fodlon ydych chi â'ch bywyd ar hyn o bryd?

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Ddim yn fodlon o gwbl	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Bodlon iawn

33. Yn gyffredinol, ydych chi'n teimlo bod y pethau rydych chi'n eu gwneud yn eich bywyd yn werth chweil?

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Ddim yn werth chweil o gwbl	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Gwerth chweil iawn

34. Pa mor hapus oeddech chi'n teimlo ddoe?

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Ddim yn hapus o gwbl	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Hapus iawn

35. Pa mor bositif rydych chi'n teimlo am eich dyfodol?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Ddim yn
bositif o
gwbl

Positif
iawn

36. Dyma'r cwestiwn olaf. Beth hoffech chi ei ddweud wrthon ni am eich profiad o adael gofal? Beth fyddai wedi gwneud eich profiad yn well?

Arolwg diwygiedig

Roedd yr arolwg diwygiedig yn cynnwys cwestiynau ychwanegol i ymdrin â'r ystod gyfan o ganlyniadau y mae'r gwerthusiad yn ceisio eu mesur. Roedd cwestiynau ychwanegol yn cynnwys:

Dros y pythefnos diwethaf, pa mor aml ydych chi wedi cael eich poeni gan unrhyw rai o'r problemau canlynol?

1. Ychydig o ddiddordeb na phleser mewn gwneud pethau

- _____ Ddim o gwbl
- _____ Sawl diwrnod
- _____ Mwy na hanner y dyddiau
- _____ Bron bob dydd
- _____

2. Teimlo'n isel neu'n ddiobaith

- _____ Ddim o gwbl
- _____ Sawl diwrnod
- _____ Mwy na hanner y dyddiau
- _____ Bron bob dydd

3. Teimlo'n nerfus neu'n bryderus

- _____ Ddim o gwbl
- _____ Sawl diwrnod
- _____ Mwy na hanner y dyddiau
- _____ Bron bob dydd
- _____

4. Ddim yn gallu stopio neu reoli eich pryderu

- _____ Ddim o gwbl
- _____ Sawl diwrnod
- _____ Mwy na hanner y dyddiau
- _____ Bron bob dydd

I ba raddau y byddech chi'n dweud bod y datganiadau canlynol yn berthnasol i chi'n bersonol?

- Rwy'n aml yn prynu pethau'n fyrbwyll
- Rwy'n teimlo dan bwysau i wario fel fy ffrindiau hyd yn oed pan na allaf ei fforddio
- Rwy'n brin o arian oherwydd fy mod yn gorwario
- Rwy'n tueddu i brynu pethau hyd yn oed pan na allaf eu fforddio mewn gwirionedd
- Rwy'n ei chael hi'n fwy boddhaol gwario arian na'i arbed

Oes gennych chi ddigon o arian i:

Dewiswch un opsiwn yn unig

Talu eich rhent?

Talu eich biliau tai - e.e., trydan/nwy?

Prynu digon o fwyd?

Talu am eich teithio? (e.e. bws, trê, rhannu arian petrol)

Talu am y deintydd

Talu am yr optegwyr?

Prynu dillad newydd pan fo angen?

Gwneud yr un peth â'ch ffrindiau?

Mynd â'ch partner allan ar ddê?

Gofalu am eich anifeiliaid anwes?

Mynd i siop trin gwallt?

Cymryd rhan mewn gweithgareddau a hobiau?

Trwy'r amser/rhan fwyaf o'r amser

Weithiau

Bron byth

Byth

Ddim yn berthnasol i mi

Yn eich amser rhydd, ydych chi'n cael y cyfle i...

43.... wneud pethau tebyg i'ch ffrindiau?

- Drwy'r amser neu'r rhan fwyaf o'r amser
- Weithiau
- Bron byth
- Byth

Atodiad 4: Sampl Canllaw pwnc grŵp ffocws

Ymarfer rhagarweiniol: Gofynnwyd i'r holl gyfranogwyr feddwl am hyd at 3 gair i ddisgrifio'r peilot neu eu profiadau ohono.

1. Safbwyntiau ar gynllun y peilot:

- Pobl ifanc sy'n gadael gofal fel derbynwyr
- Grŵp oedran
- Swm yr arian a ddarperir
- Hyd y peilot – 2 flynedd
- Pecyn cymorth yn y polisi

2. Gweithrediad cenedlaethol a lleol y peilot (**gofynnwyd i reolwyr ac uwch reolwyr**):

- Profiad o eglurder o nodau a disgwyliadau polisi awdurdodau lleol
- Cymorth ac arweiniad gan Lywodraeth Cymru a darparwyr comisiwn eraill
- Profiadau a heriau cadarnhaol o ran gweithredu hyd yn hyn (ar gyfer awdurdodau lleol – nid ydym yn trafod profiadau'r derbynwyr eto). Effaith brydlon ar ofalwyr maeth, Cynorthwywyr Personol, staff gofal eraill gan gynnwys staff hostel neu staff cymorth.
- Newidiadau i gostau eraill sy'n gysylltiedig â chefnogi derbynwyr (e.e., o ran lefel anghenion cymorth, ceisiadau am gyllid neu fathau eraill o gymorth)?

3. Manylion am rôl cefnogi pobl ifanc yn y WBIP (**gofynnwyd i PAs**):

- Cymorth a ddarparwyd i dderbynwyr (e.e. cyngor cyllidebu)
- Tebygrwydd/gwahaniaethau i'r cymorth a ddarperir fel arfer
- Unrhyw newidiadau yn y swm neu'r mathau o gymorth i dderbynwyr
- Asesiadau 'gwell eu byd'
- Penderfyniadau am daliadau IS.
- Cefnogaeth ar ôl i'r peilot ddod i ben

4. Effaith ar y rôl (**gofynnwyd i PAs**):

- Tasgau/cyfrifoldebau ychwanegol
- Llai o dasgau nawr bod y peilot ar y gweill?

5. Effaith WBIP i bobl ifanc:

- Effeithiau cadarnhaol o'r peilot i bobl ifanc
- Profiadau annisgwyl neu negyddol i bobl ifanc
- Ymgysylltu pobl ifanc â Chynghorwyr Personol

6. Casgliad:

- Sylw i gloi - rhywbeth yr hoffent ei ailadrodd neu sylw nad ydyn nhw wedi cael cyfle i'w wneud eto.

Atodiad 5: Cyngor a chymorth ariannol

Trwy gydol y cynllun peilot, mae gan dderbynwyr Incwm Sylfaenol fynediad at gyngor a chymorth ymroddedig annibynnol sy'n sicrhau ansawdd. Darperir y cymorth hwn drwy Gronfa Cyngori Sengl Llywodraeth Cymru, sy'n cael ei rhedeg ar hyn o bryd gan Gyngor ar Bopeth Cymru. Nid oes unrhyw rwymedigaeth ar bobl ifanc sy'n gadael gofal i gael cyngor cyn, nac yn ystod eu cyfranogiad yn y cynllun peilot, gan nad oes amod ynghlwm wrth dderbyn y taliad Incwm Sylfaenol. Mae'r cymorth sydd ar gael yn cynnwys:

- Cyfrifiad 'Gwell eu byd' cyn y peilot

Mae'r penderfyniad gan bobl ifanc sy'n gadael gofal i gymryd rhan yn y peilot yn gwbl wirfoddol. Mae'n bwysig bod pobl ifanc sy'n gadael gofal yn cael eu cefnogi i wneud penderfyniadau gwybodus ynghylch a fyddant yn cymryd rhan, ac mae hyn yn cynnwys deall sut y bydd derbyn taliad Incwm Sylfaenol yn effeithio ar eu cyllid.

- Gallu ariannol fel mesur ataliol

Bydd y taliad Incwm Sylfaenol yn cael ei dalu'n uniongyrchol i gyfrif banc person ifanc sy'n gadael gofal. Bydd rhai pobl ifanc sy'n gadael gofal yn hyderus yn eu sgiliau rheoli arian ac yn alluog i gyllidebu eu hincwm. Fodd bynnag, byddai eraill yn elwa o gyfle i ymgysylltu â gwasanaethau a all eu cyngori a'u cefnogi i ddatblygu eu sgiliau gallu a chyllidebu ariannol.

- Cyngor a chymorth

Gwyddom fod gan bobl ifanc sy'n gadael gofal rwydwaith cymorth cyfyngedig yn aml i droi ato os ydynt yn profi problemau gydag agweddau ar eu bywyd o ddydd i ddydd, fel tai, cyflogaeth a budd-daliadau, ac ati. Felly, mae'n hanfodol bod gan berson ifanc sy'n gadael gofal lwybr sefydledig y gellir ymddiried ynddo i gael cyngor a chymorth, ar adeg gynnar, os ydynt yn profi unrhyw broblemau gyda'u budd-daliadau tai, cyflogaeth a lles, ac ati. Gallai 'llwybr at gyngor' o'r fath atal person ifanc sy'n gadael gofal rhag wynebu sefyllfa o argyfwng.

- Diwedd y cynllun peilot yn canolbwyntio ar gyllid yn y dyfodol

Tua diwedd eu cyfranogiad ar y peilot bydd angen cyngor a chymorth ar bobl ifanc sy'n gadael gofal ar eu sefyllfa ariannol ar ôl y peilot. Er enghraifft, efallai y bydd eu hamgylchiadau personol yn ei gwneud yn ofynnol iddynt ymgysylltu/ailymgysylltu â'r system fudd-daliadau i gael mynediad at incwm.

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru 2023

Atodiad 6: Rhyngweithio â threth a budd-daliadau

Mae Llywodraeth y DU o'r farn bod y taliad incwm sylfaenol yn incwm nas enillwyd. O'r herwydd, mae'r taliad yn rhyngweithio â systemau budd-daliadau a threthi'r DU.

Mae'r taliad incwm sylfaenol yn cael ei drethu ar y ffynhonnell (cyn i'r derbynnydd gael ei dalu) ar 20 y cant yn unol â'r gyfradd dreth sylfaenol gyfredol. Gan ddibynnu ar faint o incwm arall a dderbyniwyd, efallai y bydd rhai pobl ifanc yn gallu hawlio rhywfaint o'r dreth a ddidynnwyd ym mhob blwyddyn ariannol y maent yn cymryd rhan ar y cynllun peilot. Nid yw'r taliad incwm sylfaenol yn ddarostyngedig i ddiidyniadau Yswiriant Gwladol.

Nid yw'r taliad incwm sylfaenol yn cael ei ddiystyru at ddibenion cyfrifo hawliau budd-dal prawf modd, fel Credyd Cynhwysol.

Gall pobl sy'n derbyn taliadau budd-dal lles sy'n gysylltiedig ag incwm, fel Credyd Cynhwysol, hefyd fod yn gymwys yn awtomatig ar gyfer ystod o fudd-daliadau a chynlluniau eraill. Gelwir y rhain yn 'fuddion pasbort.' Os nad yw derbynnydd incwm sylfaenol yn derbyn Credyd Cynhwysol, neu un o'r budd-daliadau prawf modd eraill, ni fyddant yn gymwys i gael unrhyw un o'r budd-daliadau pasbort.

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru 2023

Atodiad 7: Llety

Llety â Chymorth

Yn aml mae angen cymorth ychwanegol ar bobl ifanc mewn gofal cyn bod yn barod i adael i fyw'n annibynnol. Mewn tai â chymorth, darperir llety ynghyd â chymorth, goruchwyliaeth neu ofal i helpu pobl i fyw mor annibynnol â phosibl yn y gymuned.

Mae gan dderbynwyr y taliadau incwm sylfaenol sy'n byw mewn tai â chymorth, lloches neu dros dro hawl i wneud cais am Fudd-dal Tai yn unol â Rheoliadau Budd-dal Tai a Chredyd Cynhwysol (Llety â Chymorth) (Diwygiad) 2014³⁹.

Gall costau darparu llety â chymorth fod yn uchel, oherwydd y cymorth a'r gofal ychwanegol a ddarparwyd. Mae canllawiau peilot incwm sylfaenol Llywodraeth Cymru yn annog awdurdodau lleol i ddefnyddio Taliad Tai Dewisol yn ogystal â Budd-dal Tai, fel bod tenant mewn llety â chymorth ond yn talu, o'u hincwm eu hunain, gyfraniad sy'n hafal i'r rhent y byddent yn ei dalu am eiddo yn y Sector Rhentu Preifat.

Mae'r swm y disgwylir i dderbynwyr y peilot incwm sylfaenol gyfrannu at lety yn amrywio ar draws pob awdurdod lleol.

Pan Fydda i'n Barod

Pan Fydda i'n Barod yw'r term a ddefnyddir yng Nghymru ar gyfer trefniant lle mae person ifanc mewn gofal maeth yn aros gyda'i gyn-ofalwr maeth y tu hwnt i 18 oed.

Mae polisïau codi tâl amrywiol ar waith ar gyfer pob awdurdod lleol i gyfrifo cyfraniadau ar gyfer pobl ifanc sy'n gadael gofal yn Pan Fydda i'n Barod. Fel rhan o'r cynllun peilot incwm sylfaenol, disgwylir y dylai awdurdodau lleol gymhwyso beth bynnag yw'r trefniadau codi tâl y cytunwyd arnynt i'r rhai sy'n derbyn incwm sylfaenol fel y byddent yn ei wneud i unrhyw berson arall sy'n gadael gofal. Ni ddylid trin derbynnydd incwm sylfaenol yn wahanol i'r ffordd y byddai'r awdurdod lleol yn trin unrhyw un arall sy'n gadael gofal yn nhrefniadau Pan Fydda i'n Barod ac yn derbyn incwm.

Mae disgwyl i'r swm y mae disgwyl i dderbynwyr y cynllun peilot incwm sylfaenol ei gyfrannu at drefniadau Pan Fydda i'n Barod yn amrywio ar draws pob awdurdod lleol.

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru 2023

³⁹ [The Housing Benefit and Universal Credit \(Supported Accommodation\) \(Amendment\) Regulations 2014](#)